

E u s k

ARGIA

H e r r i k o A s t e a k a r i a

- Arrasateko Pikak
- Soraluzeko Arkabuzak
- Eibarko Pistolak
- Gamesako Gerra Hegazkinak

ARMAGILEAK GINEN ETA GARA

Gabi Mouesca IK-ko kide ohia (17 urtez preso):
Preso izatea gauza positiboa izan da ene bizitzan"

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12
☎ 37 03 04

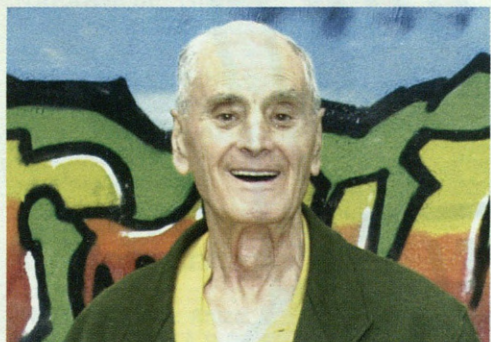
20160 Lasarte-Oria

Diseinua: antza S.A.L.

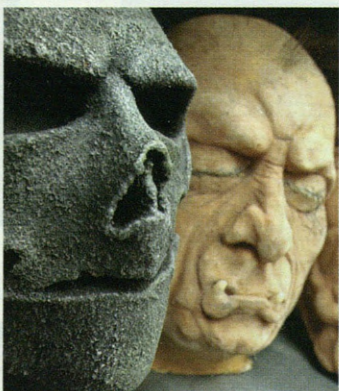
■ **Zuzentzailea, ikustezina zaigun beste eskua** 15

■ **Manuel Rodriguez de Mendarozketa: "Egoera aldatu nahiak, oroimenak eta nesketarako gogoak biziarazten naute"** 28

■ **Xabier Mendiguren: "Etxean ez dut sekula gerrari buruzko pasadizorik entzun"** 37

■ **Zinemagintzaren magoak** 40

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis	4
Asisko Urmeneta	5
Oihartzunak	

POLITIKA

Euskal Politikaren Termometroa	6
Elkarrizketa: Gabi Mouesca.	
Mikel Asurmendi	9

EKONOMIA

Pandaren hartza antibirusen merkatua irensten.	
Daniel Udalaiz	12

EUSKARA

Zuzentzailea, ikustezina zaigun beste eskua.	
Lore Agirrezabal	15

GIZARTEA

Atzo arkabuzak, bihar ehiza hegazkinak, beti negozioa.	
Nagore Irazustabarrena / Daniel Udalaiz	18
Bidaia merkealdiak zain daude Interneten.	
Jon Torner	26
Elkarrizketa: Manuel Rodriguez de Mendarozketa. E. Eizagirre / I. Eizagirre	28

KULTURA

Euskal Kulturaren Ezpalak	34
Elkarrizketa: Xabier Mendiguren.	
Pilar Iparragirre	37
Zinemagintzaren magoak.	
Iraida Martin	40
Orain dela 30 urte	
Pilar Iparragirre	44

ASTIA HARTUTA

Argitalpenak	46
Agenda	49
Bizia	50
Ihesi	51
Denbora-pasak	55

IRITZIAK

Politika: Markel Olano Arrese	8
Kultura: Axun Aierbe Mendizabal	36
Azkena: Iñaki Murua	58

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia
Kultura, Euskara, Gazteria eta
Kirol Departamentua

Argitarapen honen edizioa laguntzaile:

kutxa
zuri esker
gracias a ti

gizarte ekintza
obra social

MAIN GURUA:

PARTIDEREN BATEN FALTAZ,
HANKAMOTZ DEN MAHAIA

AEIOLK6!!

Jabetza: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
 Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta
 Zuzendaria: Pello Zubiria.
 Zuzendari orde: Xabier Letona.
 Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua.
 Produktzioa: Berdaitz Goia.
 Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi.
 Sustapena: Kike Amonarriz.
 Argitalpenak: Bego Zuza.
 Harpidetak: Edurne Urruzmendi.
 Bezeroen harrera: Olatz Korta.
 Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña Soraluze.
 Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarte.
 Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45. Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/943 36 10 48 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel.: 559 47 60 00. Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Gazteluko Plaza 44, 3. eskuina. 31001 Iruñea. Tel.: 948 22 22 85.

POSTA ELEKTRONIKOA:
 Erredakzioa: kazeta@argia.com
 Komertziala: komertzial@argia.com
 INTERNETEN:

www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.

INFORMATIKA: A.S.P. Koop. Elk.

Urtebeteko harpidetza:

Hego Euskal Herria	104 euro
Ipar Euskal Herria	126 euro
Espainia	104 euro
Beste atzerriak	133 euro
Airez	208 euro

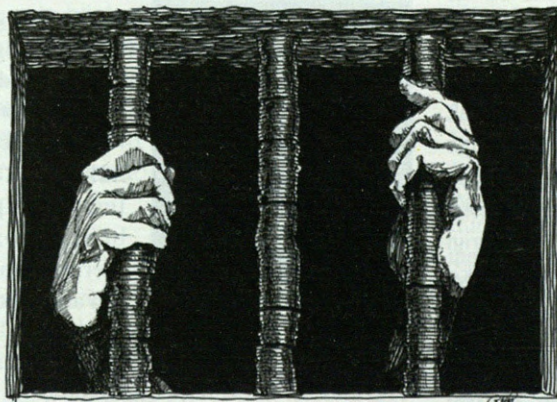
KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
 Ametzagaiña Taldeko partaidea da

■ Parker, AEBetako "Florida Today" egunkarian

- Wall Street. Inbertitutako soberakinak.

■ Hansson, Suediako "Svenska Dagbladet" egunkarian

Hiruko Txikian

ASIAKO HARROTASUNA

Korea. Hego Korea noski. Futbola eta bere paradigma den Mundiala izan du erakuslehorik egokiena. Eta futboleko komunitateko katebegi ahulena, entrenatzailea, jainko ttiki berria. Guus Hiddink holandarra izan baita bertako berrogeita zortzi milioi biztanleak batera mobilizatu dituen bere selekzioaren inguruan, futbolaren planetan orain artean ezezagunak genituen futbolariak heroi nazionalak bilakaturik. Guus Hiddink omenalditik omenaldira dabil handik. Jeju irlan bakantzetarako etxe bat, hegazkinetan lehen klasean bidaiatzeko urrikako txartelak, Hego Koreako ohorezko hiritarra izendatuak

bere eredia finkatua omen du politiko eta enpresaburuen artean. Diziiplina, berrikuntza, izate erasokorra, eskarmen-tua... Denak nahasian sorturiko sintesia du, omen, eredu. Bertako tradizioan hain azkarra zuten hierarkiazkoa aldageletatik baztertu eta jokalarien arteko harremanak berdintasunean oinarritzean omen datza bere arrakasta. Hala diote adituek. Ongi. Hego korearrek futboleko inoiz lortu ez bezalako emaitzek ekarri diote onura, Sevillako Betisean ez bezala, nahiz eta sistema berak aplikatu. Batzuetan, frakasotik arrakastarainokoa zentimetrotan neurtu litekeela. Baietz ●

◆ JOXE MARI OSTOLAZA

TERMO

TXANPONA

BOROAKO EZARPENA

Zornotzako udal gobernua-
ren eskutik Boroan ezarri
nahi den zentral termiko
berria, EAJk gainbegiratu-
takoa eta herritarren boron-
datearen kontrakoa, aurrera
doa. Zornotzako Udalak
eman dio jada jarduera bai-
mena zentral berria eraiki-
ko duen ESB Irlandako
enpresari. Orain falta den
gauza bakarra obra baime-
na ematea da eta EAJko
alkate Begoña Azarlovak
esan duenez, laster emango
diote. Horrela prozesu beltz
honi amaiera emango diote,
non, Francoren diktaduran
bezala, herri horretako
gehiengoaren borondatea,
kaleetan eta hauteskontzie-
tan argiki azaldua, zapaldu
den. Lemoizko zentral
nuklearrarekin egin zen
bezala. Bizilagunak berriro
ere kalera aterako dira dato-
rren 20an planta honi berriz
ere ezezkoa adierazteko
asmoz. Dirudienaz, lanak
berehala hasiko dira, eta
EAJk izango du gerta daite-
keenaren erantzukizuna. Lemoizen historia gertuegi
dago, ahaztu ahal izateko.
Dagoeneko azaldu dira
lehen pintadak udaletxean
mezu honekin besteak
beste: "Boroa SOS". Herri-
tarren borondatea errespe-
tatzeko aukera dago orain-
dik. Errespetatu dezatela.
Bestela, bakoitzak bere
gain har dezala dagokion
ardura ●

◆ DANIEL UDALAITZ

FROGA PILAKETA

ORAINDIK ikusteko dago nola bukatuko
den Batasunaren aurkako ondasun bahiketaren
auzia, eta batez ere zein neurritan eragingo dion
Batasunaren jarduerari, baina pentsatzekoa da,
ez dela ezker abertzaleko alderdiari gertatuko
zaion okerre. Jose Maria Michavila justizia
ministro berriak iragarri du jada Alderdi Politi-
koen Legea indarrean jartzeko "froga pilake-
tak" aurrera darraiela, Espainiako Gobernua
une aproposaren zain dagoela. Ez da zalantza-
rik, halaber, balizko ilegalizazioa joko politiko
zuzenean ere erabiliko dela, eta ez Batasunaren
aurka bakarrik. Zeharka bada ere, Eusko Jaurla-

■ J.M. Michavila.

ritza sostengatzen
duten alderdien
aurka ere gero eta
salaketa gehiago
entzuten da PPko
buruzagien ahotan:
"terroristen lagu-
nak" eta, beraz,
legez kanpo jarri
beharrekoak eta
"terroristen lagune-
kin aritzen direnak".

BAKEAREN ALDEKO KOORDINADORA EZBAIAN

AJURIA Eneko Itunaren garaian ETaren
aurkako sinboloetakoa izan zenak -Bakearen
Aldeko Koordinadorak- aspaldi galdu zuen
Estatuko zenbait guneren bedekinkazioa. Azken
urteetan, bedekinkazioaren ordez, eraso dialekti-
koa ere egokitu zaio, gero eta gogorragoa gai-
nera. Borreroak eta biktimak berdin tratatzen
dituela leporatzen zaio gero eta gehiago, eta
askatasunaren alde eta honen aurka egiten dute-
nen artean ekidistantzia mantendu nahia. Aure-
lio Arteta unibertsitateko irakaslearen luma
izan da oraingoan BAK astindu duenetakoa, eta
Jose Luis Zubizarreta -Ardanza lehendakaria-

ren aholkularia zena- taldearen defentsan atera
denetakoa.

EZKER BATUAREN EGOERA ZAILA

AUTOGOBERNUAREN ponentziaren
onarpenak egoera gaitzean jarri du Ezker Batua,
batez ere Estatuan oso zaila delako defendatzea
ez dela erronka subiranista bat, Espainiako
komunikabide denak horrela saltzen dutenean.
Euskal Herrikoak eragina du Espainiako politi-
ka osoan, eta Izquierda Unida beldur da Ezker
Batuaren jokaerak estatu mailan egin diezaio-
keen kaltearekin.

ARZALLUZ, PP ETA ARABA

XABIER Arzalluzek ez dio beldurrik Eusko
Jaurlaritza eta Madrilgo gobernuaren arteko

B A H E A

• Jose Maria Muguruza abokatuak "El Correo" egunkarian: "Euskal gizartean zabaldu
berri den apurketa prozesuak ekar dezakeenari buruzko hausnarketa egin behar da,
Espainia, Frantzia, Nafarroa eta Europako Batasunarekin eta gure arteko enfrontamen-
dua baitakar; era honetako ekimenak geldiarazteko ezinbestekoa da politika aktibo eta
partehartzaileak indarrean jartzea. Eta, jakina, isiltasuna eta pasibotasuna euren aliatu
onenak izango dira".

ETROA

IRAILA, HORTXE BERTAN

Unean unekoari jaramonik egin gabe, uda partean termometro politikoak gorako joera ohi du Euskal Herrian, eta aurtengoan ere hala izango bide da, autogobernuari buruz Eusko Legebiltzarrak hartu duen erabakiak piztu duen ekaitza kontuan hartuta. Ikusi beharko da trenen talka hori nola ematen den, aurrez aurreko talka gogor batean ahulenak galtzen du eta. Madrilek Gernikako Estatutua bete nahi ez duela adieraz dezan molde bat hautatu da, eta ez da erraza asmatzea nola bilakatuko den molde hori; baina, agian, ez da oso gaitza pentsatzea sortuko den egoera kontsulta ospetsuarekin lotu beharko dela, era batera ala bestera. Iraila gaian da.

soka tenkatzeari. Bere ustez, horrek kalte egingo dio Alderdi Popularrari eta Ibarretxe lehendakariari mesede. Bere esanetan, Araban PPkoak artega daude tentsionatze berri honekin, eta Arabako PPko buruzagiek jadanik adierazi omen dute Madrilen ez jarraitzeko bide horretatik, horrek Araban galtzea ekar dezakeelako. "Deia" egunkarian uztailaren 14an argitaratutako elkarrizketan egindako hausnarketak dira aipatutakoak.

UDALBILTZAREN ESKUBIDEEN AGIRIAREN PRESTATZE LANAK

EZKER Abertzaleko Udalbiltza lantzen ari den Eskubideen Agiria datorren abenduaren 6, 7 eta 8an aurkeztuko da, Kursaalaren egingo den Estaturik Gabeko Nazioen Nazioarteko Kon-

gresuan. Irailetik aurrera, orain arte Udalbiltzaren lan talde desberdinek egin dituzten lanak osatuko dituzte herritarren partehartzea ahalbidertzeko eratu dituen taldeak.

■ Donostian egindako Biltzar Nagusia.

■ J. J. Ibarretxe.

IZPIAK

Juan Jose Ibarretxe

Lehendakaria da herritarrek bostetik gorakoa eman dioten buruzagi politiko bakarra (10etik 5,4). Begoña Errasti (4), Xabier Arzalluz (3,5) eta Javier Madrazo (3,4) dira ondorengoak. Jaime Mayor Oreja (2,2), Jose Mari Aznar (2,2), Arnaldo Otegi (2,1), Carlos Iturgaiz (2) eta Pablo Mosquera (1,7) dira puntuazio txikiena dutenak.

Txema Ramirez de la Pizina

eta Petxo Idoiaga irakasleek "(In)komunikazioaren atarian" liburu atera berri dute. Euskal gatazka eta hedabideen arteko harrema aztertu dute eta Euskal Herrian diren egunkari garrantzitsuenek 1998ko su-etenetik 2001eko maiatzeko hauteskundeak arteko garaian oinarritzen da azterketa. Medieek garrantzi handiegia ematen diote euskal auziari eta, egileen ustez, hori da, besteak beste, auzi honek Espainiako egiturak zalantzan jartzen dituelako.

■ Txema Ramirez.

- Alfonso Ussia espainiar zutabegileak "Tiempo" aldizkarian: "Asperduraren itzulera da, gogaiteraino, 'euskal' horrekin kokoteraino gaude, zein bitxiak zareten, ea xaxatzeari noiz uzte diozuen. Zeren eta besterik ezin duzue egin".
- Barbara Duhrkop, Enrique Casas zenaren alarguna: "Proiektu eta idea guztiek dute toki demokratizazio; faxistek eta baztertzailak, ordea, ez dute lekuri; demokrazian babesten direnek berau suntsitzeko ere ez, ezta terrorismoa babestu eta laguntzen dutenak ere (...) ETA beldurraren isiltasuna sortzen ari da".

Jendea galdezka daukagu kalean

Politikan, bizitzaren beste hainbat arlotan bezala, pisu nabarmena izan ohi dute aurreiritziek; ez soilik beste ideologiak eta alderdiak juzkatzeko unean, baizik eta, batez ere, norberaren posizioa finkatzeko eta sendotzerakoan. Gainera, aurreiritziek lotura zuzena dute geure fobia eta filiekin; ustez behintzat erabat arrazionalak eta kartesianoak garen gizakiok geure tripen eragina estaltzeko erabili ohi baititugu, eta kontzientzia lasaitzeko ere ez dira tresna makalak, batez ere fobiak aske utzi eta portaera ezkorrak mantentzen ditugunean.

Pertsonalki gazte-gaztetandik mindu izan naute ikaragarri EAJrekiko hainbatek eta hainbatek (kasik belaunaldi oso batek) izan dituzten aurreiritziek, eta ziur nago geure herriaren azken hamarkadetako ibilbidean eragin zuzena izan dutela. Bestalde, ez dut ezkutatu ezker abertzalearekiko ikuspegi dogmatikoek eta itxiek pisu dezente izan dutela geurean, batez ere talde eta pertsona jakin batzuen eskutik.

1997TIK honantz gure herrian aurrepausorik egin baldin bada, horretantxe izan da nire ustetan: geure arerio politikoaren egiazko izaera ezagutzeko esfortzua egin dugu guztiok, horretarako geure buruari zenbait galdera eta kritika luzatzeko beharra izan dugularik. Aurrerapauso horiek abertzaletasunaren baitan zeuden hesiak gainditzeko aukera zabaltzen zuten, eta nire aburuz gertakari honen garrantzia historikoa da. Egia da une honetan tiraina gogorra bizi dugula, batez ere lehenagotik zetozen inertzien bultzaka darraitelako, baina zenbait eragilek euren beto eskubidea *de facto* ezartzen saiatzen baldin badira ere, gizarte ikuspegitik ez dago itzulerarik.

Laster konturatu ginen, inor horretan sinestun baldin bazen, hori Espainiako Gobernua zela, eta gure herriak burujabetzaren ildotik aurrera jo behar zuela argi zekusala. Hortxe nozitu genuen dagoeneko geure esku ditugun tresnen garrantzia, Aznar jauna ez baitzen alferrik saiatu, batez ere Maiatzaren 13aren inguru horretan, geure botere esparrua berreskuratzen. Eta datorren urteko hauteskundeetara begira gauzek bere horretan diraute: alterna-

tiba munizipalizatu egin behar dela dio Mayor Orejak. ETAk, berriz, historikoki horren gustuko duen ekintza-erreakzio espirala xaxatuaz, geure gizartearen baitan abertzaletasunak dituen baliabide guztiak indargabetzen dihardu. Zergatik eta, bere garaia pasa dela onartzeko prest ez dagoelako.

Jendea galdezka daukagu kalean. Nondik jo behar ote dugun euskaldunok. Nola arraio hautsi behar ote dugun kateatzen gaituen gupil zoro hau. Nola egin behar diegун aurre geure gizartearen oreka hauskorra hankaz gora ipini nahi dutenei. Eta egoera konplexuek konponbide xinplerik ez dutelarik, osagai desberdinak dituen errezeta proposatzea besterik ez zait otutzen niri.

LEHENIK eta behin, giza-kion ekimen ororen oinarrian dagoenari eskaini diezaiogun nagusitasuna: zaindu dezagun bizitza eta uxatu ditzagun sufri-menduak. Piztu dezagun bake prozesua guztion partehartzearekin, inor baztertu gabe. Bortizkeriaren ondorioz sufritzen ari den biktimari, mehatxatuari, geure hurbiltasuna erakutsi diezaiogun. Dispersioaren ondorioz egoera jasanezinean bizi diren senitartekoak zaindu ditzagun.

Bigarrenik, errespeta dezagun eta errespetarazi geure erabaki esparrua. Barneratu dezagun guztiok behingoz euskal gizartearen adinez nagusi dela eta inork ezin diola tutoretzarik ezarri. Erabil ditzagun horretarako dagoeneko geure esku dau-

den tresna politiko eta instituzionalak. Izan gaituzten pragmatikoak eta malguak. Izan ditzagun kontutan gure herriaren errealtate sozial eta politiko desberdinak. Gobernatu ditzagun adimenez faseak eta erritmoak. Eta, batez ere, datozkigun olatuak eta tsunamiak gaindituaz, mantentzen dezagun ontzia ur gainean eta iparrera begira.

Azkenik, uxatu ditzagun aurreiritziak. Izan gaituzten gauza, gainontzeko kultur eta tradizio politikoaren mugak eta beharrak ikusteko eta errespetatzeko. Ezar ditzagun lehentasunak eta ez gaituzten galdu xehetasun nimenoe-tan. Bazter ditzagun egintza burutuak eta jorratu dezagun elkarriketa ●

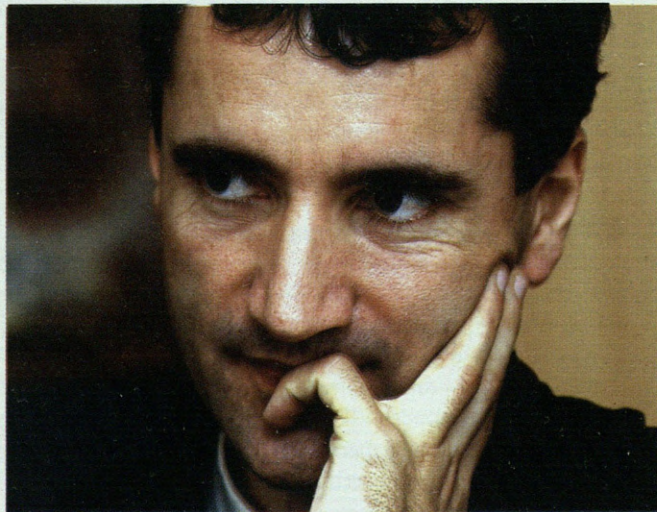
Markel Olano Arrese
EAJko EBBko kidea

“Pertsonalki gazte-gaztetandik mindu izan naute ikaragarri EAJrekiko hainbatek eta hainbatek izan dituzten aurreiritziek, eta ziur nago geure herriaren azken hamarkadetako ibilbidean eragin zuzena izan dutela”

G A B I M O U E S C A

Urte bat pasa da Iparretarrak (IK) erakundeko kide ohi Gabi Mouescak espetxea utzi zuenetik. Alta, zigortua segitzen du oraindik ere, Euskal Herrian bizitzea debekatua dauka. Parisen bizi da, Gurutze Gorrian eta OIPn (Presondegien Nazioarteko Behatokia) dihardu lanean.

“PRESO IZATEA GAUZA POSITIBOA IZAN DA ENE BIZITZAN”

■ “Hamazpi urtez, ene ama presondegian hilabetero negarrez ikusi dut eta orain ez diot epaile bati ene ama noiz ikusten ahal dudan galde eginen, ezta?”

giza eskubideak hobetze eta zaintze lanetan dihardu tinko. *Prison@. net. Journal d'un “longue peine”* (Gatuzain) liburua kaleratu du oraindik orain.

B a i o n a n bildu gara Gabi

Gabi Mouesca iazko udan atera zen Arleseko presondegitik. IK-ko preso ohi honek Frantziako Estatuaren hainbat kartzela eza-gutu zuen 23 urte zituenetik 40 urtera bitartean. Gaur egun, estatu honetako 18 departamendutan bizitzea debekatua dauka. Datozen lau urteetan ez da Euskal Herrian bizi ahal izanen eta hiritar eskubideak kenduak ditu oraindik ere. Artean, Gurutze Gorrian ari da lanean, presoan

Mouescarekin, bere sorterrian. Familia bisitatza etorri da. Tarteka-marteka, hiru hilabeteko zigorra jaso dezakeela jakin arren, Frantziako justiziak ezarritako debekua urratzen du. Lau urte iragan baino lehenago hemen bizitzea espero du, alta. Ez du amore ematen eta zigor gehitu honekin bukatzeko borrokan segitzen du.

Baionako presondegiairen ondotik pasa da goiz honetan, eta barnean dagoen jendeak nola sufritzen duen pentsatzeak oilo-

ipurdia jartzen diola erran digu. Euskal Herrira datorrenean berpizten dela diosku. Karriketan barrena goaz, oinez, ingurua eta giroa arreta handiz behatzen du Gabik: “Baionara jiteko baimena galde egiten ahal diot jujeari, baina horrek askatasunaz dudana ideia itsusituko luke. Bere agindua urratzen dut. Ez naiz bilkura publiko edo manifestazioetan agertzen, ama eta senideak ikustera etorri ohi naiz bereziki. Hamazazpi urtez, ene ama presondegian hilabetero negarrez ikusi dut eta orain ez diot epaile bati ene ama noiz ikusten ahal dudan galde eginen, ezta?”

■ Joseba Sarrionandiak poema batean dioenez “preso egon denak kartzela darama bere gogoan betiko”. Preso ohia karrikan doala preso bailitzan so eginda sentitzen da, nolabait. Zure kasua al da?

Egia erran, nik ez dut hori sobera sentitzen. Menturaz, ene kasua ezberdina da, enetzat espetxeak eguneroko errealitatea

■ Borroka politikoa

“Miserien erantzuleak nortzuk diren bereizteko borrokan segitu behar dugu”

Kartzelatik atera eta, “Auzitegieta ederki konprenitzen da klase borroka ez dela bukatua” erran zenuen. Emilio Lopez Adanek “Bai baina desorekan, zeren eta iraultzaren aldetik, langile eta pobreen interesak defendatzen dituzten mugimenduen aldetik, guztiz ahul baitabil klase borroka” zehaztu zuen artikulu batean.

Ongi da zehazpena. Baina klase borroka, molde batez edo bestez, bizirik dago. Funtsean, sistema hor da beti. Egia da, jendea aldatu da, nahasketa izugarria dago. Alta, gure gizartean diren miserien erantzuleak nortzuk diren bereizteko borrokan segitu behar dugu. Gauza bera pentsatzen dut presondegiatako egoerari buruz. Duela hogeitaz urte, preso gehienek bazekiten nortzuk ziren zaintzaileak eta borrarroak. Orain, hori ez dago hain garbi jendearen buruan, presoek beren borrarroari eskua ematen diote usu, beren funtsezko printzipioak galdu dituzte, ez dakite askatasuna zer den egiazki.

■ Nola daramazu orain militante politikoa izatea?

Denbora luzaz, militante politikoa eta abertzalea izatearen poderioz gauzak aldatzen ahal zirela pentsatu nuen. Orain, ene pentsamendu horietan beste argitasun batzuk agertu zaizkit. Aldaketak izanen badira, horiek oinarriko mugimendu, elkarte eta taldeen bidez etorriko direla uste dut. Ez dut uste politikan ari diren pertsonen bidez eskubideak erdietsi ditzakegunik uste. Frantziako Estatuaren espetxe legearekin gertatu dena ikustea besterik ez dago. Orain urte bat, politiko guztiek, ezkerretik eskuinera, oraingo espetxe legeaz ahalke zirela zioten, presondegiatako egoera aldatzeko legea aldatu behar zela zioten. Haa-tik, legea berritzeko bidean ari zirela hauteskundeak heldu ziren eta politikoek dena utzi zuten bazterrean, beren asmoak eta xedeak ahan-tzi zituzten. Iragan bozetan boterea salbatzeko tenorea heldu zitzairen berriz eta presondegiatako egoera tamalgarriari agur erran zioten. Beren hipokresia hain da handia ez direla ohartzen presoek jasaten duten sufrimenduaz.

■ “Behar dena egin dugu, behar zen mementoan eta behar zen bezala”, errana duzu. Borroka armatuaz ari zinen naski, IK-ren zereginaz. Hegoaldean, mementoak eta beharrak behar bezala neurtu ote dira, zure ustez?

Garai batean erraiten nuen Hegoaldeko jendearentzat zaila zela Iparraldeko problematikaz mintzatzea, eta usu Hegoaldeko jendeak bere iritzia ematen zuen “hori ona da eta hori txarra da Iparraldearentzat” erranez. Nik ez dut Hegoaldeko abertzale-tasunari buruzko kritika eginen orain, ezkerreko abertzale-tasunari buruz bereziki. Hegoaldean alde guztietako jende anitz sufritzen ikusten dut. Munduko beste gatazka politikoak nola garatu diren ikusirik, Euskal Herrian bizi den egoerak gorrotoa eta herra handia sortzen duela iruditzen zait, egoera hau ez dut Euskal Herriaren geroarentzat egokia ikusten, ez da ona gure haur-rentzat, kasu. Palestinako oraingo gazteek gerra baino ez dute-la ezagutu ikustean, haien geroa ikusirik, Euskal Herrian ez dugula bide hori hartuko espero dut; Hegoaldean bereziki. Gure herriarentzako ongizatea nahi badugu ezin diegu gure ondokoei herraz ereindako herri bat utzi. Jende artean herra zabaltzen delarik zaila da hortik ateratzea eta aitzina egitea.

■ Zer iritzi duzu IK-k mantentzen duen su-etenez?

Erabaki hori begi onez ikusten dut. Euskal Herrian, une batez, Lizarra-Garaziko abagunea eman zen abertzaleak elkarrekin biltzeko eta aterabide horretan IK-k bere ekarpena egin zuen, historikoki behar zen jarrera hartu zuen IK-k. Orain, IKren ekintzik ez izateak ez du IK bukatu dela erran nahi. IK bizirik dago, eta egia erraiteko, etorkizunean entzuten baldin badugu IK-k ekintza bat egiten duela, betiko IKren espirituaz, hots, nehor hil gabe -azpimarratu behar baita sekula ez dugula nehor hil nahitara-, nik ez dut ekintza hori kondenatuko. Iparraldeko euskararen egoera, lurraren eta etxebizitzaren jabetza edota alokairuen egoera nolakoa den ikusirik, ulertuko nuke jende batzuk berriz ere IKren izenean aritzea ●

izaten segitzen baitu, presondegiatako egoeraz arduratzen naiz, ene oraingo lana da. Hala ere, egia erran, presondegia oraino ere ene barnean sentitzen dut.

■ Beste preso ohien inpresioa ezagutzen al duzu?

Usu mintzatzen naiz haiekin horretaz, eta denek presondegia beti-beti beren buruan dutela erraiten dute, oroitzapen hori ahan-tzi nahi dute absolutuki. Ez da ene kasua. Preso izatea gauza inportante eta positiboa izan da ene bizitzan, biziki ontsa bizi naiz esperientzia horrekin eta ez dut ahan-tzi nahi. Gehienek ahan-tzi

■ “Emazteen presondegiatako mintzalekuetan arraroa da senarra ikustea, presoen ama izaten da usu edo beren aita, baina gizona gutxitan”.

nahi dute, baina ez da ene kasua.

■ Espetxean zaudelarik kanpoko pertsonekin harremanak atxikitzea ez da erraza izanen, noski?

Oro har egoera biziki zaila da. Preso batzuek, preso diren denbora guztian, emaztea edo bikote laguna izaten dute, elkarrekiko maitasuna bizi dute, eta horietako batzuk karrikara atera direnean, presondegia absolutuki ahan-tzi nahi dute. Alabaina, emazte bikotearekin barnean izaniko lotura eta maitasuna

usu moztu egiten da. Preso ohiak kanpoan delarik, preso denboran bizitakoa gogoan du eta zaila zaio horrekin bizitzea, presondegiarekin mozteko bidea emaztearekin mozte da, nonbait. Emaztearekin mozte gertakari arrunt tristea da. Nik horregatik, usu erraiten dut, preso direnen emazteen aldeko monumento bat egin behar dela. Emaztekiek biziki sufritzen dute isiltasunean, ondoan dira beti. Ordea, emazteen presondegietak mintzalekueetan arraroa da senarra ikustea, presoena izaten da usu edo beren aita, gizona gutxitan. Emazteak eredu dira horretan.

■ **Presondegitik urte bat atera zinela, eta aldarte edo trenpu onean kausitu zaitugu.**

Arlesetik atera nintzenez funtzionario batek honelatsu erran zidan: “Zein ongi berriz libro izatea!”. 40 urtez libro bizi izan naiz, erran nion. Ez zuen sobera ulertu. Probokazio gisara hartu zuen, nonbait. Ni ez naizela sekula preso izan adierazi nahi nion. Ez bakarrik militante bezala, pertsona bezala ere ez. Beti nahi nuena egin dut. Presondegietatik kanpora “hari gorri” bat atxiki izan dut beti, baita gazte-gaztean sasian ibili nintzenez ere. Azken urte honetan ere ez dut ene munduarekiko mozturarik bizi izan.

■ **Militante presoia izan zara eta preso militantea. Presoen aldeko lanean segitzen duzu orain ere. Zein da Frantziako presondegien egoera, oro har?**

Frantziako Estatuan 51.000 preso daude; azken sei hilabeteetan presoen kopurua %11 emendatu da. Hauen artean 200 preso politiko daude, korsikarrak, britainiarrak, euskaldunak, turkiarrak ere badaude, denak sakabanatuak. Adibidez, Frantziako eta Espainiako estatueta-ko presondegiak konparatzen baditugu, Espainiakoetan biolentzia fisikoa ageri da, Frantziakoetan berriz, biziki arraroa da biolentzia fisikoa agertzea, baina biolentzia psikologikoa arras bortitza da. Bi espetxe politika hauek, bi estatuek Iparraldeko eta Hegoaldeko garen historikoari eman dioten tratamenduak bezalakoak dira.

PRESO IZATEAREN ZORIA

*Baigorriar eta makearren semea.
Euskara ama hizkuntza ukan zuen, txi-
kitan galdu eta berriz ere ikasi zuen.
Abertzale eta langile gisa engaiatu zen
gaztetatik, segidan IKn aritzeko. Popo
Larre, Didier Lafitte eta Maddi Hegi
galdu zituen bidean, hiruak hilak.
Preso izatearen xantza ukan duela dio.
Bere burkide hilek abertzaletasuna
botere gisa inoiz ez zutela ulertu erran
digu, herria salbatzeko bide gisa baizik.
Ikusmolde hori amini bat galdua
ikusten du gaur egun.*

□ **“Frantziako presondegi-
etan jendea isiltasu-
nean eta emeki-emeki
hiltzen dute.**

**Bakartasuna tresna izu-
garria da, kolpe borti-
tzik jo gabe deusezten
dute pertsona”**

■ **“Espetxeetako harresiak gardenak bihurtuko bagenitu, barneko gertakari gogorak pixkanaka-pixkanaka desagertzeko bidean jar genitzake”.**

Hegoaldean, bortizki jokatu zuten azken bi mendeetan, eta Iparraldean, isil-isilik, gure nortasuna ontsa ezabatzeko, sofistikazio handiz jokatu izan dute. Frantziako presondegietan jendea isiltasunean eta emeki-emeki hiltzen dute. Bakartasuna tresna izugarria da, kolpe bortizik jo gabe deusezten dute pertsona.

■ **Prison@. net. Journal d'un “longue peine” liburua argitaratu duzu berriki. Zergatik liburu hau?**

Laburki erraiteko, ez ni ez nehor ez da espetxeak suntsitzeko gauza, nahiz jende anitz amets horrekin bizi garen. Memento hori ez da posible, gure gizartean presondegiak “berezkoak” direlako. Alta, presondegi-
etako paretak gardenak bihurtzea urrats positiboa litzateke. Presondegi-
etako harresiak gardenak bihurtuko bagenitu, nolabait erranik, barneko bizitza, gertakari itsusiak eta gogorak pixkanaka-pixkanaka desagertzeko bidean jar genitzake. Espetxeetan eraman borroka horretara bideratu izan ditut, gizarteak barnean zer pasatzen den ikus dezan. Gizarteak bere seguritatea bermatzeko presondegiak pagatzen ditu eta gizarteari erakutsi behar zaio barnean zer gertatzen den. Preso bezala horren lekukotasuna ematen entseatu naiz eta liburua ekimen horren parte da.

■ **Hamazazpi urte preso eman ondoren kuraia duzu presondegien inguruan lanean segitzeko.**

Gauzak baketsuki bizi izan ditut betidanik, barne bakea sentitu dut ene baitan, ene jitea da, zorionez ez naiz zainetan errazki jartzen den pertsona. Ene lana dela medio, astero ministerioko kargudunak ikusten ditut. Alta, ontsa joaten da dena. Badakite preso ohia naizela. Behinola, duela bi urte, ziega batean bakartasunean egoteko agindua sinatu zuen funtzionarioarekin gertatu nintzen, bekoz beko, lasaiki mintzatu nintzen berarekin. Ez dut arazorik izaten, presoen eskubideen aldeko lanetan ari naiz, ene lana ahalik eta hobekien bete nahi dut, ez dut batere herrarik gordezten presondegi-
etan ezagutu ditudan funtzionarioekiko

◆ **MIKEL ASURMENDI**

Oso urte gutxitan Hego Euskal Herriko Panda Software enpresa gailurrera iritsi da, sarean zabaltzen diren birusak menderatzeko helburuarekin. Egun, sektoreko enpresa liderretako bat da munduan eta dagoeneko 45 herrialdetan lehiatzen da.

EUSKAL HARTZA ANTIBIRUSEN MERKATUA IRENSTEN

milioi euroko edo 1.500 milioi pezetako irabazia ateratzea eta Japonian nahiz Australian konkurrirten hasia aurreikusi du.

EUSKAL HERRITIK TXINARA, ESTATU BATUETAN BARN. Birusen kontrako Panda Software enpresa euskaldunak, zeinek Zaldibarko Mikel Urizarbarrena bizkaitar gaztea baitu garatzaile nagusi, Euskal Herritik Txinara egin du salto, aurrez Estatu Batuetako eta planetako herrialde garrantzitsuenetako merkatuetan lekua hartuta. Berrogeita bost herrialdetan konkurriratu du 2001. urtea amaitu aurretik, eta aurrez ere munduan barrena hedatuz joateko asmotan dabil.

Txina izan da Panda Software enpresa besoa zabaltzeko hartu duten potentzia handietako bat. Iazko abuztuaren 10an, Asiako lurralde horretara joan zen José María Hernández, enpresako lehendakariordea. Hara iritsita, Hyatt Shangay izeneko munduko hotel garaienean bildu zen mila lagunetik gorako giza multzoarekin. Tartean ziren, besteak beste, Txinako Administrazioa eta enpresa handietako goi kargudun ugari. Nola 300 milioi lagun baino gehiago hartzen baititu, kontsumoko potentzial izugarria dauka herrialde horrek. Bada, Panda Antivirus programaren txinerako bertsioa hasi da lekua hartzen, eta hango enpresen merkatuaren %30 bereganatu du dagoeneko.

Horrelaxe da. Egungo egunean, Txinan barrena ere badabil birusen kontrako hartza. Lurralde horretara iritsi aurretik, ordea, munduko enpresa eta multinazional indartsu ugari egin dira Panda Antivirus programaren erabiltzaile, hala nola, Microsoft boteretsua (Bill Gates-en enpresa), Nokia, Adidas, Pepsico, Canon, Pizza Hut eta Boeing, baita hainbat

■ Birusen kontrako programen ekoizpenean, euskal enpresa lider dugu European eta laugarren munduko rankingean.

Hartzak ezaugarritzen duen Hego Euskal Herriko Panda Software enpresa, zein sarean barrena zabaltzen den birus mordoari erasotzeko eta aurre egiteko zereginetan aritzen baita, ezaguna da, jada, planetako herrialde nagusi guztietan eta merkatuko enpresa onenekin konkurriratu du mundu osoan. Birusen kontrako programen ekoizpenari gagozkiola, lider dugu European eta laugarren munduko rankingean. Horrela, munduko hogeimila milioi konputagailu inguru babesten ditu birusetatik, egungo egunean. Bestalde, segidako datu hauek erakusten dute

Panda Software enpresaren hazte bizkorrak. Bederatzi milioi euro inguru fakturatu zituen 1998ko ekitaldian: 1.500 milioi edo orduko pezetetan. Iazko ekitaldian, 2001ekoan, bikoiztu egin zituen 2000ko emaitzak, 700 enplegaturen lana oinarri zuela. Hain zuzen, 24,8 milioi euro edo 4.131 pezeta fakturatu zituen 2000ko ekitaldian, eta 1,45 milioi euroko edo 242 milioi pezetako irabazia geratu zitzaion zenbateko horretatik. Iaz, berriz, 35 milioi euro fakturatu zituen; 2000an baino %44 gehiago, beraz. Aurtengoari dagokionez, 60 milioi euro edo 9.983 milioi pezeta fakturatzeko aurreikusi du; 9

ALBERTO ELOSEGI

gobernu edo erakunde ofizial ere: Frantziako Barne Ministerioa, Suediako Parlamentua, Txinako Banku Zentrala eta abar. Azken batean, Europako herrialde guztiak, Estatu Batuetako beste batzuk, Kanada, Ghana, Iran, Malasia, Bolivia... euskal enpresaren bezero ezin hobeak dira. Giza baliabideei dagokienez, 700 enplegatu dauka Panda Software enpresak. Azpiegitura hori aski izan du Espainiako merkatuaren %60 hartzeko eta beste 45 herrialdetan ezartzeko. Frankizien bidez, %30 saltzen du kanpoko merkatu horietan, eta, bi urteren buruan, %50etik gora saltzea espero du. Ordurako, ordea (2004rako, alegia), 108 milioi euroko edo 18.000 milioi pezetako sarrearak izatea aurreikusituta dute.

Panda Software enpresak birusen kontrako programen %8 edo %10 saltzen du Europako merkatuan. Oraingoz, %2,7 saltzen du nazioartekoan, baina aurtengoa bertan iritsi nahi du %5era. Egia esan, Euskal Herriko Panda enpresak ia "irentsi" egin ditu birusen kontrako programa-ekoizle handi batzuk, hala nola, Ipar Amerikako Symantek firma, Norton antibirusaren ekoizlea, eta Network Associates, McAfee programaren jabea, eta, jakina, horrexegatik dira hain nabarmenak, hala enpresaren hedapena, nola enpresaren datu ekonomikoak.

Birusak egunero jaiotzen dira eta sarera zabaltzen. Ondorioz, erantzun ere egunero erantzun behar zaie, eta online, gainera. Horretarako, gertaera horri aurre egiteko, Panda Software enpresak 16,8 milioi euro edo 2.800 milioi pezeta inbertitzen ditu urtean. Izan ere, hauxe da ezinbestekoa: egune-

■ Zaldibarko Mikel Urizarbarrena da euskal enpresaren arduradun nagusia.

ko eta une oro sareko azken birusa menderatzeko gai izatea. Alde horretatik, euskal enpresaren programak bata bestearen ondoren suntsitu ditu milioika konputagailu blokatu dituzten I love You, Magistr.b, Badtrans.b eta gainera-

□ 1996an hasi zen mundura hedatzen, geroztik 45 herrialdetara iritsi da eta aurtengoa Japonia eta Australia ditu jomuga

ko birus gogorak.

HAMAR URTEKO LANA. Panda Software enpresak hamar urte behar izan ditu nazioarteko egungo maila lortzeko. Sorrera, berriz, Ostirala 13 izeneko birusari zor dio, antza denez. 1987an Eurosoft enpresa sortu eta gero, autoeskolentzako multimediako progra-

ma batean ari ziren lanean Mikel Urizarbarrena, Berta Frías (Mikelen emaztea eta enpresako akzioduna) eta José María Hernández, 1990. urtean. Birus horrek konputagailuaren memorian hartzen zuen ostatu, eta, behin bere lekuan, agindu jakin batzuk betetzen zituen ostiral eta 13 ziren egunetan, ordenagailuak kaltetzeko. Hala, norbaiten esanari jarraituz, birusa aztertzen hasi ziren hiru pertsona horiek,

eta ahulgarriak aurkitu zizkieten: menderatzeko moduko programazioko makurrak zituela jabetu ziren. Orduan, edozein erasori aurre egiteko antibirusa sortzea posible ote zen bururatu zitzaizkien, eta hortik segitu zen "hartza"ren lehen bertsioa. Lan horren harira, 1990ean sortu zuten Panda Soft-

www.kaixo.com

■ Hego Euskal Herrian, %22 etxek baino gehiagok daukate Interneteko konexioa

Hego Euskal Herriari buruzko azkeneko datuen arabera, %22 etxek baino gehiagok daukate Interneteko konexioa, %44k konputagailua, %15ek ordaindutako telebista eta %70ek telefono mobila. European, batez beste, %38 etxetan daukate Interneteko konexioa, baina Europako Komisioaren nahia da aurtengo urtea amaitu aurretik etxeetako %50 konexiodunak izatea.

Konputagailuei gagozkiela, Araba gailentzen zaie zertxobait Hego Euskal Herriko beste lurraldeei. Araban, etxeetako %45 dira konputagailudunak, Bizkaian %44 eta Nafarroan zein Gipuzkoan %43. Etxe gehienetan, ikasketengatik erosi dute ordenagailua.

Nafarroan, adibidez, konputagai-

luen %62 ikasketengatik erosiak dira eta %25,4 lanarengatik.

Etxe askotan, konputagailua bada, baina Interneteko konexiorik ez. Araban, esaterako, %25,2koa da konexioen ehunekoa, Bizkaian %24koa, Gipuzkoan %23,8koa eta Nafarroan %14,6koa.

Aurtengo apirilean EGM erakundeak argitaratu duen azterlanean agerienez, Espainiako estatuan EAE da nagusi Interneten erabileran, Katalunian ere aurrea hartu eta gero. Iazko azaroan, EAEko biztanleen %25,1 zen Interneten erabiltzaile. Aurtengo martxoan, aldiz, biztanleen %27,7. Ehunekoetan adierazita, 26,6koa da erabilera Katalunian, 16,01ekoa Nafarroan eta 22,2koa Espainiako gainerakoan ●

ware enpresa Mikel Urizarbarrena eta Berta Frías senar-emazteek: 5.000 euroz azpitiko kapitala ipini zuten eta Durangoko etxebizitza txiki batean instalatu ziren.

Garai hartan, etsai ezezagunak ziren eskrupulu gutxiko programatzaileek

□ Panda enpresa liderra da European eta laugarrena nazioartean, birusen kontrako programen produkzioan. Aurtengo, nazioarteko merkatuaren %5 hartuko du

garatutako birusak. Disketeetako informazioarekin batera, amaierarik gabe transmititzen ziren konputagailuz konputagailu, eta bilioi askotako galera sortzen zuten. Informatikako erraldoia zen IBM, esaterako, gauza zen bere burua defendatzeko, baina ez zekien nola aurre egin Espainiako estatuko PCei erasotzen zieten birusei. Hala, Panda enpresa kontratatatu zuen Espainiako Estatuko konputagailuak babesteko, eta hitzarmen horrexek zimendatu

zuen Panda Espainiako merkatuan.

1995. urtetik aurrera, Internet abian jarri zenean, globalizatu egin zen erabat birusen fenomeno. Halako eran, non

egunero 20 bat birus berrik kutsatzen baitute sarea, posta elektronikoaren bidez. Han-hemengo kalkuluen arabera, pirata informatikoei 33.656 milioi euro edo 5,6 bilioi pezeta galarazi zizkieten enpresei 2000. urtean. Programa antirivirus gutxi batzuk bakarrik atera ziren onik urtearen buruan, ia-ia Ipar Amerikakoak soilik. Beraz, hil edo bizi zen kontua, eta, egoera horretan, irauteko erabakia hartu zuten Panda enpresako arduradunek, hau da, hazten jarraitzeko behar adina inbertitzea deliberatu zuten.

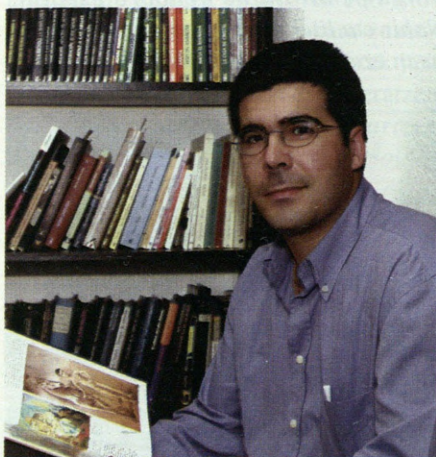
Geroztik, aldi oro ari da produktu berriak merkaturatzen. Joan den apirilean, adibidez, korporazioentzako *Antivirus Corporativo* eta *Panda perimeterScan* atera zituen kalera. Maiatzean, berriz, *Panda Platinum* programaren bertsio berria zabaltzekotan zen, enpresa txikientzako produktu gisa. Bestalde, iaz komertzializatu zuen *Panda Titanium*, etxeko antibirusetan munduan aitzindari den programa. Egungo egunean, propioki birusen kontrako programak alde batera utzi gabe bada ere, informatikako segurtasuneko sistema globalak garatzen ari da Panda enpresa, eta halaxe egiaztatu zuen joan den maiatzean Mikel Urizarbarrenak berak ●

■ Panda Software enpresak 16,8 milioi euro inbertitzen ditu urtean.

Euskarazko ekoizpen guztietan, egileen lanaz gain, zuzentzaileen lana ere badago. Oharkabea pasa ohi da gure begien aurretik, baina azken zuzenketa horiei esker gozatzen dugu hainbeste eskura ditugun liburu, egunkari, telesail, film, antzezlan eta abarrekin.

ZUZENTZAILEA, IKUSTEZINA ZAIGUN BESTE ESKUA

■ Mikel Elorza, Susa argitaletxeko zuzentzailea.

■ Irene Arraras, "Euskaldunon Egunkaria"ko zuzentzailea.

■ Beatriz Zabalondo, telebista zein prentsan aritu da zuzentzaile gisa.

Irakurtzen eta entzuten ditugun lanen atzean idazlearen edo kazetariaren eskua ez ezik, sarritan, ikustezina zaigun beste esku bat ere egon ohi da: zuzentzailearena, hain zuzen.

Kazetaritzan, literaturan nahiz ikusentzunezko ekoizpenetan zuzentzailearen lana ezinbestekoa da, baldin eta kalitatezko produktuak nahi baditugu. Horiek lapsusik edo akatsik gabekoak izan daitezen, garrantzitsua da egilearenak ez diren beste begi batzuen lana ere. Gramatika akatsak, ortografikoak, komunztadurari dagozkienak, testuaren ulergarritasuna zailtzen duten esaldiak... Horiek guztiak harrapatzeko moduko begiekin irakurtzen dituzte lanak zuzentzaileek.

Gaur egun, euskaraz zuzen eta egoki lan egiteko baliabide gehiago eta oinarri sendoagoak ditugu duela hamarkada batzuk baino. Horrek hizkuntza estandarri lagundu diola uste du Susa argitale-

txeko zuzentzaileak, Mikel Elorzak. Hala ere, estandar hori guztiek ez dutela menperatzea lortu, eta oraindik ere euskarak bizi duen egoerak "traba" batzuk sortzen dituela dio. "Nik uste dut, ulergarritasunarekin dugula arazorik handiena, batez ere, prentsan. Izan ere, literaturan, azken finean, idazleek nahi dutena bilatzen dute eta gauzak nahita egiten dituzte".

Mikel Elorza ARGIA aldizkarian hasi zen zuzentzaile lanetan duela hamar bat urte. Garai hartantxe hasi zen Susa argitaletxeko liburuak zuzentzen ere. Beraz, bi motatako egileen testuak pasa dira Elorzaren eskuetatik, eta milaka iradokizun eman ditu urte hauetan guztie-

tan. Bere ustez, testuek hobera egin dute: "Lehen baino askoz ere gehiago idazten da bai literaturan, bai prentsan, eta, gutxienean media jende gehiagok ematen duela esango nuke".

Irene Arraras "Euskaldunon Egunkaria"ko zuzentzailea da. Hamaika urte daramatza horretan eta bere ustez ere akatsik sarrienak eta larrienak joskerari lotutakoak eta testuaren egokitasunari dagozkienak dira. Ortografia eta gramatika arau guztiak bete arren, testu bat bere zuzentasunean irakurtezina, ulergaitza, izan daitekeela dio. "Nire ustez, testu bat idazterakoan, buruan izan behar dugun lehenengo gauza hartzailea da, eta bere-

Euskara sailaren babeslea:

**Goizetik gauera
aurrera euskara!**

tzat gaitza baldin bada hori irakurtzea, nahiz eta gramatika arau guztiak bete, testu horrek ez du balio".

Bai literaturan, bai kazetaritza idatzian, produktuak zuzentasuna behar du. Elorzaren iritziz, biek duten oinarritzko ezaugarria da hori. Baina zuzentzaileak zenbat eta gehiago sakondu bere lanean, orduan eta lan txukunagoak egingo direla dio. Irene Arrarasen iritziz, ortografia eta gramatika akatsak garrantzitsuak dira oso: *"Ezin dugu onartu 'leiho' gaizki idaztea. Zer gertatuko litzateke 'El Pais' egunkariko kazetari batek ventana b-rekin idatziko balu? Hurrengo egunean leihotik behera botako lukete. Bada, euskarak eta euskaldunok beste horrenbeste merezi dugu: errespetua".*

ohi du. Elorzaren iritziz, eskatzen den zuzentasuna guztientzat berdintsua da, baina hortik aurrera badira literaturako liburu batzuetan lekua duten forma dialektalak eta bestelako forma batzuk ere. Kazetaritzan, ordea, arauak pisu handiagoa dute.

DENBORA MUGARRI. Funtsean, helburua bera den arren, zuzentzeko oso modu desberdinak dira prentsak eta literaturak eskatzen dituztenak. Denbora da Irene Arraras eta Mikel Elorzaren ustez, zuzenketa bakoitza baldintzatzen duena. *"Egunkarietan beti ibiltzen gara txirridulariak erlojupekoetan bezala; ahal den azkarren, ahal den ondoen. Baina, esaera zaharrak dioten bezala: ondo eta azkar,*

eta kazetariak ere orduantxe argitu nahi izaten dituzte beren zalantzak. "Euskaldunon Egunkaria"n, kazetariak beren testuak amaitu orduko, barne-sare baten bidez orri osoak igortzen dizkiete zuzentzaileei. Eta haiek elementu nagusiak begiratzan dituzte (titularrak, tarte-kiak, leihoak, argazki oinak...), izan ere, askotan ez dute testu osoa irakurtzeko astirik izaten.

Elorzak bi zuzenketa moduak ezagutzeko aukera izan du, baina literaturan gusturago aritu dela aitortu digu: *"Pren-tsak duen berehalakotasunak asko eragiten du egin dezakegun lanean, ezin diogu behar adina denbora eskaini. Nahiz eta literatura zuzentzen ari naizenean ez ohartu kontaktzen duen horrekin,*

ALBERTO ELOSEGI

■ Kazetaritzan, literaturan nahiz ikusentzunezko ekoizpenetan zuzentzailearen lana ezinbestekoa da.

Halaber, hortik aurrera egin behar dugu-la uste du, *"hizkuntzak bizitasuna eta grazia behar du".*

Literaturan, txukun eta ondo idatzita egotea edo ahal bada errepikapenik ez egotearen ardura idazleari dagokio, eta zuzentzailea zenbait gomendio eta aholku ematera mugatu ohi da. *"Azkenean, erabakia idazlearena da. Nik esan diezaiket nola jarriko nukeen, edo hiztegiak zer esaten duen, baina ez dugu ahaztu behar hizkuntza idazleek ere egiten dutela, eta sarritan nahita ihes egiten dietela hiztegiak edo gramatikak markatzen dituzten hesiei",* azaldu digu Susako zuzentzaileak. Dauden arauak kontuan hartzen dituzte, baina literatura askoz ere libreagoa da eta estiloa idazleak berak markatu

usoak hegan", adierazi digu Irenek. Denbora mugatua izanik, deigarriena zuzentzen dute, batez ere, ortografia eta gramatika. Izan ere, zaila da hain azkar eginez gero, kohesioari edo koherentziari erreparatzea. *"Horrelakoak ere geroz eta gehiago zuzentzen ditugu, baina testua gaizki antolatuta dagoenean, egoki jartzeko denbora behar izaten da, eta, zoritxarrez, nekez egin daiteke hori. Berez, ordea, hori da zuzenketaren alderik interesgarriena eta beharrezkoa".*

Egunkarietako zuzenketa lanean tentsio handiko orduak jasan behar izaten dituzte egunero. Arratsaldeko zazpietatik gaueko hamaikak arte *"eromena"* izaten dela kontatu digu Arrarasek. Testu gehienak orduan jasotzen dituzte,

literatura irakurtzeak beste plazer bat ematen du".

AHOZKO HIZKUNTZA ZUZENTZEN. Lehen aipatutakoez gain, bada zuzenketak eskatzen dituen beste esparru bat ere: ikusentzunezko ekoizpenena, hain zuzen. Gidoiak ez ezik, aktoreek ere zuzentzaileenetik pasa behar izaten dute antzeztokian edo pantaila aurrean agertu aurretik. Gauza bera gertatzen da bikoizketa behar duten produktuekin ere.

Lan horiek guztiak oso gertutik eza gutzen ditu Beatriz Zabalondok. Euskal Telebistako zenbait telesailetan euskara-zuzentzaile izan aurretik, urteak eman ditu bikoizketetarako lanak eta antzezlanak itzultzen eta zuzentzen. Orain, akto-

reen eta bikoizleen hizkera zuzentzen ere badihardu. "Aktoreei gidoian jartzen duena nola esan beharko luketen adierazten diegu, eta idatzitako esamolderen bat ez bazaie erraz ateratzen, hori erraztea edo berenganatzea da gure lana; idatzitakoa ahozkoa hurbiltzea", azaldu digu.

"Hasi berriak" eta "Teilatupean" telesailetan ibili da Zabalondo. Orain, "Kilker dema" sailaren bigarren denboraldian jardungo du. Gisa horretako barne produkzioetan, produktorek gidoilari talde bat izaten dute. Horren koordinatzaileak azken gainbegiraturia ematen die gidoiei, fikzioaren edo istorioaren haria zuzenduz. Euskara-zuzentzaile lana, batez ere, ETBK berak jartzen duen zuzentzailearen esku geratzen da. "Lehendabizi, gidoiak irakurtzen ditugu ahozko euskara egokira moldatuz, behar izanez gero. Ondoren, aktoreei ematen dizkiegu ikas ditzaten". Hala ere, entseguetan lan handia egiten dute aktoreek ikasi dutena ondo bideratzen: "Askotan aktoreek gidoiak irakurri ostean, beste proposamen batzuk ekartzen dituzte, eta guk ezin diegu esateko modu bakarra agindu. Beren proposamenak zuzenak diren edo ez ikusi eta horiek bideratzea dagokigu". Baina lana, batez ere, gidoiak ahozko moldeetara egokitzen izaten dutela dio. Gauza bera modu askotara esan daiteke, eta beraz, erregistroak, giroak, pertsonaia motak... hori guztia kontuan hartu behar izaten dute pertsonaiek koherentzia izan dezaten.

Bestalde, hitz egiterakoan erdal munduarekin dugun morrontzarekin hausteko lan handia egin behar dugula uste du Beatriz Zabalondok. Konparazioak egiterakoan, adibidez, Hegoaldean gaztelaniazko erreferentzietara oso erraz jotzen dugula dio. "Agian, gazteen artean oso erraz erabiltzen da gaztelaniazko gallunbo hitza, baina ez dut uste premiarik dagoenik euskaraz hitz hori erabiltzeko, eta zabaltzeko. Kontu handiz jokatu behar da; ez zentsore lana egiteko, bai ordea, gauzak bi aldiz pentsatzeko". Gauza horiek gurera ekartzeko lan handia dago.

Zailtasunak zailtasun, guztiak bat datoz euskarazko ekoizpenak hobetu egin direla esatean. Hala ere, bidean aurrera egin behar dela diote.

◆ LORE AGIRREZABAL

Arturo Campion

Arturoren kaiera

UDAN ASTINDU AHOAN DUZUNA

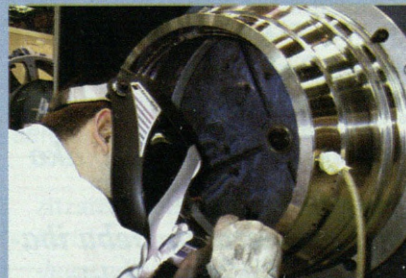
Haur eta gazteak oporretan dira eta Gipuzkoako Kultura Sailak "Astindu ahoan duzuna" kanpaina abian jarri du uztailaren 20an. Ikastetxetik at euskara naturala erabiltzeko zailtasunak dituzten gazteak bultzatzea nahi dituzte mihia euskaraz astintzera. Ahalegin berezia egingo dute Oarso eta Bidasoa eskualdeetan eta geltokietan kartel erraldoiak jarriko dituzte, hondartzetara helduko dira, piruletak eta postalak oparituko dituzte...

TOLOSAN LAN MUNDUA EUSKALDUNTZEN

Bi eguneko mintegi berezia antolatu zuen Tolosan AEK-k lan munduko komunikazio teknikak, erabilera planak eta eskolak aztertzeko. "Esfortzu eta inbertsio handien beharrik gabe" hiztunen kopurua eta euskararen erabilera handitzea da AEKren asmoa. Mintegian Euskararen Plan Estrategikoak izan du bere parte. Gaur egun, Tolosaldean 60 enpresak dituzte erabilera planak abian.

ENPRESENTZAKO DIRU LAGUNTZAK ONARTUAK

661.282 euroko diru laguntza bideratuko da enpresa pribatuetara. Beren enpresak euskalduntzeko eta euskararen erabilera bultzatzeko planak abian jarri nahi dituzten enpresa pribatuak izango dute diru laguntza hauek eskuratzeko aukera.

NAFARROAKO DEKRETUA BALIOGABETUA... BAINA ORAIN ZER?

Nafarroako Auzitegi Nagusiak urte eta erdian indarren egon den dekretua ezaguna baliogabetu du. Nafarroako euskalgintzako taldeek eta hainbat sindikatuk baliogabetzea berri ona dela adierazi dute. Miguel Sanzek baliogabetzearen forma arazoak izan direla azpimarratu du eta ez eduki arazoak. Euskaltzale nafarrek zalantza asko dute oraindik argitzeko: beti auzitegien menpe egon behar al da? Urte eta erdian "egin" duena "desegin" al du UPNk?

Urrea

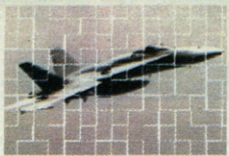
■ Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundea (AEK) "onura publikoko" deklaratu berri du Eusko Jaurlaritzak, hizkuntzaren berreskurapenean 20 urte baino gehiagotan egindako lana dela-eta. Izendapena lortzeko, AEK-k euskalgintzako hainbat elkareren eta Hego Euskal Herriko zenbait udalen bermea lortu du.

■ Hego Euskal Herriko jazaldiek euskara ahaztuxe dutela dirudi. Afixetan bi hizkuntzetan irakur daiteke. Baina, datu pare batekin konformatu behar, gainerako informazioa paparean gaztelaraz baitago. Ulertzen erraza ez bada ere Interneten Donostiako, Getxoko eta Gasteizko informazioa euskaraz badago.

Ikatz

ATZO ARKABUZAK, BIHAR EHIZA HE

Gizakia gizaki denetik, inguruarekin borrokan aritu da. Armak gizakia bera bezain zaharrak dira, beraz. Guk ez dugu, ordea, hain atzera joko. Azken bost mendetako Euskal Herriko armagintza dugu hizpide, duela 500 urte inguru sortu baitzen hemen arma industria sendoa. Gaia gutxi aztertua izan da, baina egin diren ikerketak nahikoak dira euskaldunak armagintzan punta-puntan ibili izan direla ikusteko. Amerikako konkistan erabilitako armak, esaterako, Deba ibarrean eginak ziren gehienak. Gure iragan armagileaz harro sentitu behar al dugu?

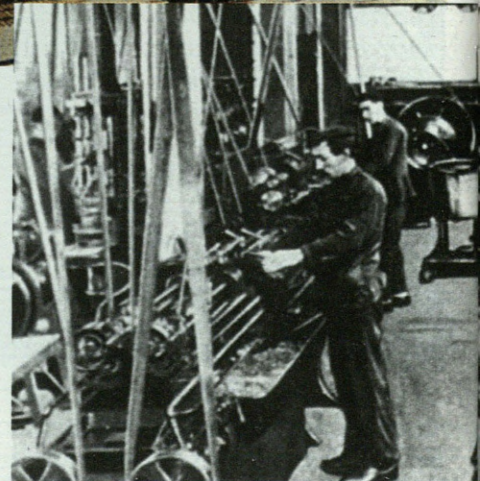
Eta etorkizunaz?

Izan ere, Euskal Herriko arma industria tradizionala ia desagertu da, baina horrek ez du esan nahi hemen industria militarrik ez dagoenik. Hainbat euskal enpresak, beste esparru batzuekin batera, esparru militarra ere jorratzen du egun, sektore aeronautikoa batez ere. Eta jardun honek etorkizun hurbilean gora egingo duela aurreikusten da gainera.

Testuak:
Nagore Irazustabarrena
Daniel Udalaiz

Armagintzari dagokionez azken 500 urtetan Euskal Herria nagusi izan da Iberiar Penintsulan, eta garai jakin batzuetan, baita Europan ere. Teknologia berrienak jarraituz, baldintza egokiei probetxua ateraz eta lan handia eginez, armagintza azken bost mendeetako dinamizatzailerik ekonomiko garrantzitsua izan da. Historiarekin zerikusia duten beste hainbat gai bezala, hau ere baztertua eta gutxi aztertua izan da, ordea. Eta hala ere, badira gure iraganaren zati hau ezagutarazteko ahalegina egin dutenak. Ramiro Larrañaga soraluzearrak 40 urte daramatza gaia aztertzen. Armagile familia batean jaioa, berak ere sektorean egin zuen lan, maisu grabadore gisa. Duela 40 bat urte, Aurrezki Kutxa Munizipalak Gipuzkoako herriei buruz antolatu ohi zuen lehiaketara bere jaioterriari buruzko liburuxka aurkeztu zuen, baita saria jaso ere. Soraluzeri buruzko lanean armagintzari buruz idatzi zuen, derrigor. “Orduan lanean Madrilgo arkabuzgileek erakutsi zigutela pentsatzen zen”, dio Larrañagak, “eta alderantziz izan da beti”. Gai honetan konturatu gabe murgildu zela dio, baina 70eko hamarkada guztian landutako “Síntesis

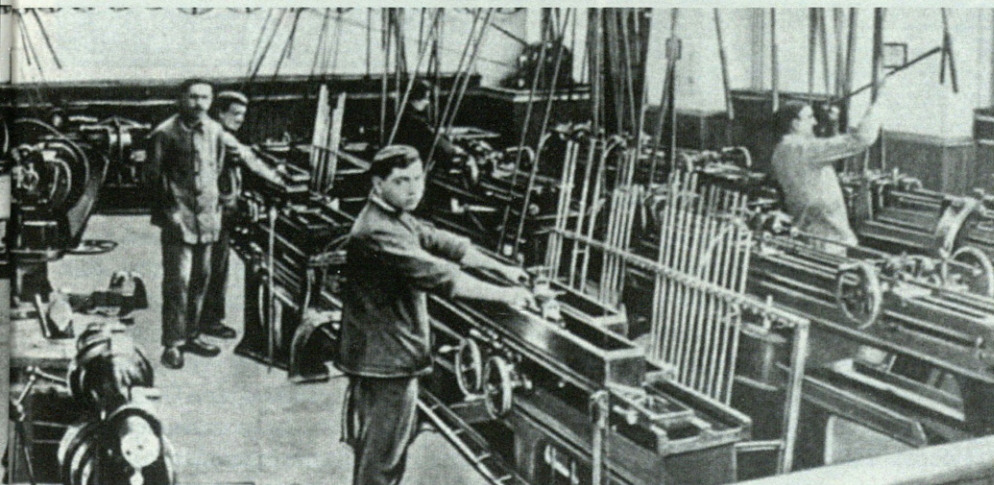
histórica de la armería vasca” liburu mar-dulak, euskal armagintzaren inguruan egin den lan osoenak, 1981ean ikusi zuen argia. Ondoren lan gehiago argitaratu du, gai honen inguruan guztiak. Luzaroan armagintza aztertu duen bakarra izateagatik eta jarraitzaile gutxi izateagatik kexu da. Baina gustura irakurri du berriki Jose Antonio Azpiatzuk idatzitako “Picas vascas en Flandes” liburua.

Azpiatzu legazpiarrak XVI. mendeko Euskal Herria aztertu du bere lanetan. Garai hartako gai erakargarriak hartu (esklabu trafikariak, merkataria, emakumeak, balea...), hizkuntza arinez landu eta historia irakurtzea atsegina gerta daite-

AZKINAK, BETI NEGOZIOA

■ Lehen irudian, XVI. mendeko euskaldunak lantzak eskuan (1566ko G. Usagioren grabatua). Lerro hauen alboan, "La rendición de Breda" (1634-1635) Velazquezen koadro ospetsua, "Lantzak" bezala ere eza-guna. Bertan agertzen diren pikak Euskal Herrian izan ziren eginak, bertako lizar eta altzairuz. Azpian armen kainoien zulatze eta kalibratzea Eibarren, Victor Sarasquetaren fabrikari. Goian egungo gerra hegazkina. Gaurko euskal industria militarrek aeronautikan jarduten du nagusiki.

keela erakutsi du. Aipatutako azken liburuan duela bost mendetako arma industriad jardun du, Ramiro Larrañaga aitizindariaren pozerako. Orain, XVII. mendea eta ondorengoak ere norbaitek sakonago aztertzea falta dela dio soraluzearrak.

URREZKO AROA. XVI. mendean inguru hauetan egindako armek ospe handia izan bazuten, lehenago, Erdi Aroan ere, burdingintzan tradizio tekniko handia zegoelako izan zen. "Lur hau oso txiroa da eta bertako aukerak ahalik eta gehien ustiatu behar izan dira beti" dio Azpia-zuk azalpen modura. XVI. mendean lan-gintza hura zabaldu eta sendotu zen.

Nafarroan, Donostian, Tolosan, Bilbon, Durangon... egiten ziren armak, baina Deba ibarrak biltzen zuen orduan (eta aurrerantzean ere hala izango zen) armagile gehien. Zergatik kontzentrazio geografiko hau? Azpiazuk ez du arrazoi jakin bat ematen: "Armagintzarako esparru hau egoki egiten duten hainbat baldintzek bat egin zuten". Besteak beste, bailara hau Frantziako mugetatik eta kostatik urrunago eta, beraz, babestuago zegoela dio. Gainera, Udalaiztetik ateratako Arrasateko altzairua, Milanokoarekin batera, Europako altzairurik onena omen zen. Gero, teknikoki ondo prestatuak zeudela ere esan dugu eta azken berrikuntzei ez

zitzaien muzin egiten. "Gaztelarrak beti kanpora begira egon izan dira -hona adibidez-, ahal bada kanpokoak dutena kentzeko" dio Azpiazuk, "euskaldunak ere kanpora begira egon gara beti, baina ikasteko". Julio Caro Barojak euskalduna penintsulako *homo faber* modura definitu zuen. Azpiazuk XVI. mendeko japoniarrak euskaldunak zirela dio.

Inguru honetan, beraz, arma industria loratzeko baldintza guztiak ematen ziren. Baina zergatik loratu zen XVI. mendean? Ekoizpena zabaltzeko gaitasunak ez duelako ezertarako balio, produktua gero saltzerik ez badago. Eta XVI. mendean Gaztelaren menpeko inperio handiak armak behar zituen horrelako eremu zabala defendatu eta hedatzeko. XVI. mendeko gudaroste indartsuenek (Errege Katolikoena, Carlos V.arena, Felipe II.arena...) erabiltzen zituzten arma arinak Euskal Herrian eginak ziren. Gaztelako erregea zen zalan-tzarik gabe euskal armagileen bezerorik garrantzitsuenak. Azpiauren hitzetan, "ez da kasualitatea erregeak begiralea eta honen inguruko ofizial mordoa Soralu-zen kokatu izana".

PIKAK ETA ARKABUZAK. Arma arinak egiten ziren gehienbat Euskal Herri-

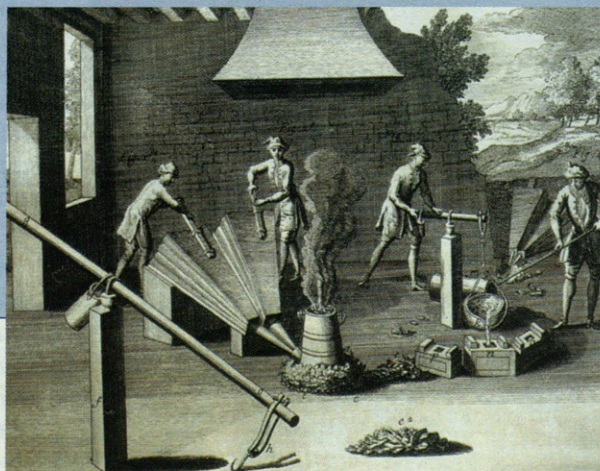
■ Armagileen hiztegia

Armagintzaren historia aztertzeaz gain, armagile familia bateko semea da Ramiro Larrañaga eta bera ere armagintzan jarduna da. Sektore honetako terminologia ederki ezagutzen du, beraz, eta ia 200 terminoko hiztegi-txo bat jasoa dauka, Koldo Mitxelena berak hala eskatu baitzion behin. Hiztegi horietako adibide batzuk jaso ditugu ondorengo lerroetan:

- ✓ **Aboziñaua:** Inbutu formako ahoa duen armaren kainoia.
- ✓ **Agokatu:** Lotu.
- ✓ **Aizkaia:** Lantza
- ✓ **Alkautza:** Arkabuza.
- ✓ **Arpikua:** Zizela.
- ✓ **Barautza:** Broka.
- ✓ **Biribildu:** Tornuan landu.
- ✓ **Buztana:** Eskopeta kula-tarekin lotzen duen apendizeta.
- ✓ **Drunda:** Arkabuz metxa.
- ✓ **Epaikixa:** Eskuzko zerra.
- ✓ **Firifaria:** Zulatzeko, torneatzeko... erabiltzen zen tornu burua.
- ✓ **Gabia:** Forjatze mailua.
- ✓ **Gurizabala:** Txaparen-tzak hotzeko zizela.

- ✓ **Irundu:** Laminatu.
- ✓ **Izkillu:** Arma.
- ✓ **Junguria (edo unguria):** Ingudea.
- ✓ **Karraka:** Lima.
- ✓ **Kaxagiña:** Kulatagilea.
- ✓ **Koskorduna:** Pistolet motako kulata.
- ✓ **Kuliandia:** Kulata.
- ✓ **Lerrautsa:** Bolbora.
- ✓ **Maratillia:** Bihurkia, destornilladorea.
- ✓ **Marruza:** Eskuila.
- ✓ **Oboa:** Uztaia.
- ✓ **Suatzak:** Alikateak.
- ✓ **Suberatu:** Berriro egosi, tenplaketa kendu.
- ✓ **Txakurra:** Kolpekari edo perkutorea.

- ✓ **Txantxilloioa:** Konprobatzailea, neurtzeko oinarria.
- ✓ **Txirrikia:** Garabia.
- ✓ **Ugartu:** Herdoildu.
- ✓ **Urebagia:** Tresna templatzean agertutako pitzadura.
- ✓ **Zilla:** Ardatza.
- ✓ **Zizpoleta:** Pistola.
- ✓ **Zuntxau:** Bi pieza beroan itsastea ●

ko tailer txikietan eta ez hainbeste artilleria pisua. Suzko armetan arka-buzak egiten zituzten eta, ondoren, gero eta gehiago mosketeak, distantzia luzeagoetan, itsasoko borroka-tan adibidez, egokiagoak zirelako.

Suzko armen teknologiak bilakaera izugarria izan zuen garai horretan, perkusio sistemak bereziki, eta Ramiro Larrañagak ederki ezagutzen du gaia. Lehenengo suzko arma arinak, espingardak praktiko-egiak ez zirela esan digu; bolborak indar gutxi zuen aukeran eta balezta eraginkor-rragoa zen askotan. Metxa etorri zen orduan, hura piztu eta arma barruan zego-

en bolbora leherrarazten zen. Gurpil giltza etorri zen geroago, hortzduen gurrpil bat eta suharri zati bat erabiltzen zituena, gaurko txiskeroen moduan. Mendea aurrera zihola iritsi zen iraultza: zipa giltza. Kolpe bakarrarekin leherrarazten zuen bolbora zippak. Larrañagak dioenez, *“hau garai hartako bonba atomikoa izan zen, XIX. mendera arte iraun zuen; Lehen Gerra Karlstan oraindik sistema bereko armak erabili ziren”*. Ordutik aurrera etorriko ziren pistoia eta egun erabili ohi den perkusio zentrala.

Suzko armez gain, arma zuriak ere egiten zituzten, pikak gehienbat. Lizarrez egindako makil luzeak (Azpiatzuk esan digunez, 5 metro eta gehiagokoak) eta altzairuzko punta zorrotzak zalditeriaren erasoan defentsan oso eraginkorrak omen ziren. Ezpatak ere egiten zirela dio Azpiatzuk, *“Toledoko espata famatuak ez ziren Toledon eginak, hemen baizik”*.

Zuzenean, arma produkzioan jende askok egiten zuen lan. Baina zeharka

armagintzari nolabait lotuta zeuden askoz gehiago ziren: ikazkinak, bideak konpontzen zituztenak, sutegetan aritzen zirenak... Produkzioa ere saldu beharra zegoen eta merkatariek pisu handia zuten. Jose Antonio Azpiatzuren aburuz *“gizarte guztia zegoen inplikatur armagintzan”*. Jardun honi esker eta oro har burdingintzari esker, hemengo bizimodua Gaztelakoa baino askoz erosoagoa omen zen garai hartan. Historiagile legazpiarrak gogorazi digu Garibairen testuetan ederki islatzen dela hori: *“Jazkietan nabaritzen zen adibidez, moda jarraitzen baitzuten”*.

■ Jose Antonio Azpiatzuk XVI. mendea landu du, euskal armagintzaren urrezko aroa.

■ Ramiro Larrañagak urte askoan bakar bakarrik landu du armagintzaren historia.

Gaztelako erregea bezerorik garrantzitsuen zela esan dugu; ez zen, hala ere, bezerorik onena. Ordaintzaile txarrak ziren XVI. mendeko erregeak. Amerikatik zetozen ondasun ikaragarriak aurrez xahutuak zituzten. Mendearen amaieran eta XVII.lean krisia etorri zen armagintzara, inperio zabalaren amaiera eta zentralismo gogorrarekin batera.

Kobratur ezan hemengo armagileek ezin zuten erritmo berean produzitzen jarraitu.

Baserritarrek bazuten irtenbiderik: "Ez bazieten pikentzako erabiltzen zen egurra ordaintzen," diosku Azpiazu, "lizarrak kendu eta artoa landatuko zuten". Armagileak ordea armagintzarako zeuden prestatuak. Aurreko bizimoduko erosotasunak arma ekoizpenarekin batera urrituz joan ziren.

ELGOIBAR, SORALUZE, EIBAR. Ahuldu bai, baina Euskal Herriko arma industria ez zen desagertu eta luzaroan penintsulan nagusitasuna mantenduko zuen oraindik. Aipatu dugun bezala XVII. mendetik aurrerako armagintza sakonki aztertze dago oraindik. Baina 500 urtetako armagintza aztertu duen Ramiro Larrañagak zantzu batzuk azaldu dizkigu. Soralezeko grabadoreak, sektore honen funtzionamendua kontuan hartuta, hiru zatitan banatzen ditu 500 urte horiek, eta garai bakoitzean jarduna herri baten inguruan antolatzen zela azpimarratzen du.

Hasierako garaia gremioen aurrekoa deitu dio Larrañagak. XV. mendeko azken urteetan eta XVI. eneko lehenak hartzen ditu eta Elgoibar zen gune garrantzitsuen, bertan biltzen baitzen zonaldeko arma produkzioa, handik Kantauriko kostara edo mesetara garraia zedin.

Gremioen garaia Soraluzen du oinarria, eta bertako armagileak euren produkzioa Felipe II.ari eskaini ziotenean hasi zen. Errege-etxea izeneko erakuntzatik antolatzen zen Arrasatetik hasi eta Durangora bitarteko produkzio guttia. Etxearen izenak bestela pentsatzera

bultzat badezake ere, arma produkzioa ez zen erregearen jabetza. Ramiro Larrañagak esan digunez, "nolabaiteko kooperatibismoak funtzionatzen zuen. Tailer txikiak ziren,

independenteak, baina materiala lortzeko eta eskaerari

erantzuteko biltzen zirenak".

1860 inguruan amaitu zen gremioen garaia, industrializazioari eta merkataritza libreari tokia uzteko. Egoera berriaren arauak ederki asimilatu zituzten armagile eibartarrek eta ordutik Eibar izan zen sektorearen "hiriburua".

Larrañagak argi dauka euskal armagintza penintsulan nagusi izan zela. "Bestela, penintsulako beste edozein tokitan arma fabrika bat zabaldu nahi zutenean, zergatik eramaten zituzten hemengo armagileak?". Eta Asturiaseko kasua kontatu digu: "1794an Trubia eta Oviedoko arma fabrikak sortu ziren. Han ez zegoen tradiziozko arma jende mordoan joan zen. Oraindik euskal abizen asko topatu daiteke inguru haietan. Asturiasen orain-

duta egiten ziren, baina fabrika horietara hiru gizonen lana egiten zuen makina ekarri zuen Ingalaterratik. Kezkatuta, hementxo hainbat armagile Elorzarekin bildu zen. Honen erantzuna honakoa izan omen zen: "Zuek lanean ederki dakizue, hemendik aurrera armak alde batera utzi eta komunitaterako baliagarriak izango diren gauzak egiteari ekin behar diozue". Krisia aurreikusi zuten beraz, eta egokituz, dibertsifikatuz joan ziren. Orbeatarrak, esaterako, bizikletak fabrikatzen hasi ziren, eta Alfa josteko makinak fabrikatzen ere arma tailer batean izan zuen oinarria.

Egun suzko arma arinen produkzioa industrializatu da. Eibarren, Elgetan... oraindik badira armagileak, baina euren artisautza lana da; luxuzko, kapritxozko eskopetak egiten dituzte.

Solaskide izan ditugun bi adituak harro sentitzen dira iraganeko euskaldundak armagile bikainak izan ginelako. Baina norbaitek, produktuaren erabilerrari erreparatuta zalantza izan ditzake: harro ala lotsatuta sentitu beharko genuke? "Garai hartako baloreek eta bizi baldintzek ez dute geurekin zerikusirik, eta ezin dira lotu" dio Azpiazu, "armak oso normalak ziren urte haietan, edozein etxetan topa zitezkeen. Haiek behintzat harro sentitzen ziren euren lanaz eta inguruak errespetuz

begiratzen zieten euskaldunei".

Larrañagak txikitako pasarte batekin erantzun digu: "Haurra nintzela, Garizuma garaian Iruñatik apaiz bat etorri zen Soraluzera. Iritsi eta batetik bestera, errebolberrak, eskopetak... arma besterik ez zuen ikusi. 'Aizue, hemen krimen ugari izango duzue, ezta?' galdegin zuen eta gure erantzuna: 'Hemen, borroka guztietan, ukabilak baino ez dira erabiltzen'. Inori ez zitzaion burutik pasa ere egiten eskopeta hartu eta tiroka hastea". Eta bi adituak bat datoz zera esatean: "Hemengo armagileen helburua lana ondo egitea zen. Gero arma horren erabilera beste kontua da. Arma eskuratzen duenak du erantzukizuna" ●

dik 'epaiki' esaten diote Deba ibarrean 'epaikixa' esaten zaion zerrari". Abade euskaldun

bat ere eskatu omen zuten konfesatzeko, ez baitzekiten gaztelaraz.

XIX. mendean, ordea, produkzioa behera egiten hasi zen ezinbestean. Larrañagak gertakizun esanguratsu bat azaldu digu Asturiasen bertan gertatua. Mendearen erdialdera izan omen zen, Francisco Antonio Elorza oñatiarra zen Trubia eta Oviedoko fabrikan zuzendari. Ordura arte, armen kainoiak xafra bat lan-

Mugatuagoa baina sofistikatuagoa da orain Hego Euskal Herriko produkzio militarra. Sektoreko enpresa batzuk desagertu egin dira, beste batzuk produkzio zibilera birmoldatu, eta badira produkzio zibila eta militarra osagarri bihurtu dituztenak. Espainiako Estatuko produkzio militarreko zati handi bat Hego Euskal Herrian gauzatzen da oraindik.

GAUR EGUNGO PRODUKZIO MILITARRA: MUGATUAGOA BAINA SOFISTIKATUAGOA

Esan dezagun, aurrera baino lehen, armamentua, munitzioak, hegazkin militarrrak, tankeak, kanoiak eta obusak fabrikatzeari deritzogula produkzio militarra. Espainiako Defentsako Ministerioaren enpresen 2001eko katalogoan, dozena bat euskal enpresa ageri ziren. Zerrendan, hauek ziren nagusiak: ITP, Gamesa, Sener, Expal, Sapa, CAF eta Fabrinor. Horrez gainera, ehunen bat euskal enpresa txikik ere kolaboratu dute bi programa militarretan, aldian-aldian edo noiz-zean behin. Hala nola, Erisarri eta Suberbiolak, Novaltik, Grupo de Ingeniería Reconstrucción Y Recambios, S.A. enpresak, Larrañaga y Elorzak eta Siegelek. Jakina, enpresa horiek guztiak ez dira produkzio militarrean bakarrik aritzen, baizik eta ekoizpenaren parte bat egiten dute sektore horretarako.

Zaila da produkzio militarrean aritzen diren enpresen datu ofizialen berri izatea. Enpresa bakar batek ere ez ditu datuak azaldu nahi. Batzuek ukatu egiten dute produkzio-mota hori, nahiz eta egia izan horretan zerbait aritzen direla. Beste batzuk nahasten saiatzen dira: aitortzen dute behin-behineko kontraturen bat izan dutela, baina, diotenez, ez dira produkzio militarreko sektoreko enpresak. Nolanahi ere, badira talde antimilitaristak, Gasteizkoak taldea kasu, joan deneko aspaldi-

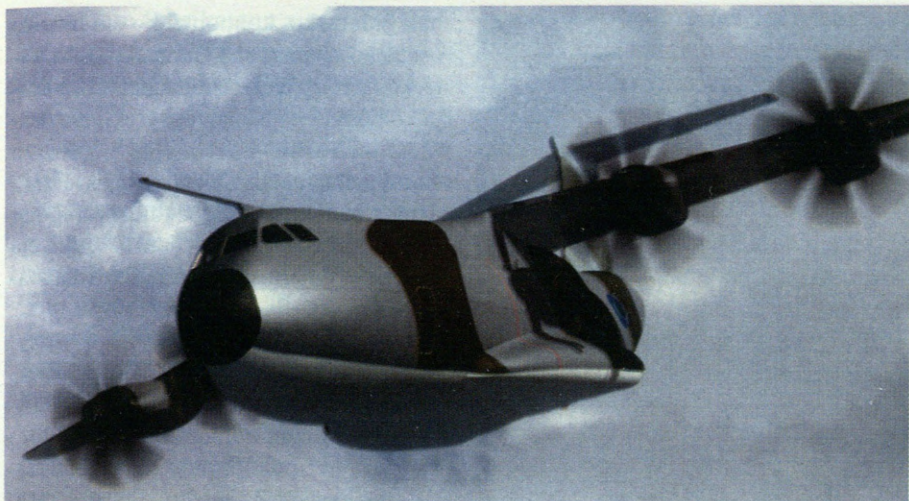
■ Euskal enpresek ehiza-hegazkinak landuko dituzte, besteak beste.

txoan urtero-urtero Euskal Herriko produkzio militarren gaineko datuak ematen dituztenak. Dakigula inork ez ditu inoiz ukatu talde horren datuak, eta, horrenbestez, produkzio militarreko euskal enpresen gaineko datu zenbaitek talde horren informazioa dute iturri.

ITP ETA GAMESA. Espainiako Defentsako Ministerioak 25 euskal enpresari esleitu zizkien 569 kontratu, 1990 eta 2001 bitartean. Enpresa

horien artean, aeronautikako sektorekoak ziren nagusi: ITPk, Dassaultek eta Turbomec-ak 336,5 milioi eurotik gora jaso zuten kontratuak. Gaur gaurkoz, aeronautikako sektorea da industria militarren zerbitzari handiena. Euskal Herrian ere sektore horixe da negozio handiena duena. Testuinguru horretan kokatu behar da, beraz, ITP eta Gamesa bi euskal enpresa handiek gauzatu duten fusioa. Arduradunek adierazi zuten, taldea sektoreko nazioarteko liderra izan daiteke, lauzpabost urteren buruan. Enpresa horiek, egia da, produkzio zibilean ere aritzen dira, baina, dena dela, fusioaren helburuetako bat fabrikazio aeroespazialean enpresa bien sinergiak aprobetxatzea zen. Jakina denez, arlo horretan badira programa militar batzuk, eta enpresa biak horietan lanean ari dira dagoeneko.

Euskal talde aeronautiko berriak, zeinek Bilbon jarri baitu egoitza soziala, negozioaren %20 kalkulatu du produkzio militarreko jardueretan eta %80 produkzio zibilekoetan. Gogoan izan behar da, azken urte hauetan behera egin duela jarduera aeronautiko zibilak, eta, aitzitik, gora egin duela helburu militarreko jarduera aeroespazialak, batik bat munduko gobernu guztien defentsako planei esker, baina, bereziki, Ipar Amerikako gobernuaren defentsako egitasmoengatik.

■ Sektore aeroespazialean, datozen urteotako proiektu nagusienetakoa garraio militarreko A400M izango da; goiko irudian A400M hegazkina izango denaren irudia. Helikopteroen segmentua sortzea izango da beste erronka bat.

Erakunde eskudunek baieztatzen dutenaren arabera, etorkizun ezin hobea ikusten dute Hego Euskal Herriko eta Espainiako sektore aeroespazialean, hurrengo hamarkadetarako. Industria hori garraio militarreko eta eskualdeko garraioko -C295- hegazkinetan nagusitu da orain artekoan. Hurrena, ordea, garraio militarreko A400M proiektuan gailendu nahi du. Duela hiru hilabete osatu zen Sociedad Española de Misiles elkarteak, zeinean, oraingoz, EADS-CASA, Indra e Izar (talde horren barrukoa da Sestaoko Navalak) eta Europako MBDA enpresek hartzen baitute parte. Euskal talde aeronautiko berria aurreko enpresa horien pare-parekoa da edozein

arlotan.

Jada garatzen ari diren egitasmo horiez gainera, badira axolakoak diren beste hainbat plan, eta horietan ere nabarmena izan daiteke Hego Euskal Herriko eta Espainiako enpresen parte-hartzea. Proiektu berriei gagozkiela, honako hauexek dira aipatzekoak: bonbardatzeko ehiza-hegazkinetako pilotu berria, zein oraingo hamarkadan garatu behar baita; helikopteroen arloan oraingoz existitzen ez den segmentu industrial sortzea eta Europako tripulazio gabeko lehen hegazkinetan parte-hartzea, zeinen garapenean urteotako aurrerapena baitarama Ipar Amerikak.

Egoitza soziala Negurin daukan inge-

nialitzako SENER elkarteak da aspalditxo honetan jardueraren parte bat produkzio militarrean gauzatzen ari den beste enpresa bat. Antzina ez dela, Compañía Española de Misiles (CEM) taldea sortu du, CASA eta New Matra-BAE Dynamics enpresekin batera. Elkarte berri horrek Meteor irrati-frekuentziak gidatutako aireko misilarekin du ikuskizun.

Gipuzkoako beste enpresa batek ere badihardu Defentsako Ministerioarentzat lanean, Sociedad Placencia de las Armas, S.A. (SAPA) izenekoak hain zuzen. Enpresa hori gremioen euskal industria zaharraren oinordea da, eta kanoi-fabrika gisa ezagutzen du herriak. Gaur egun, Defentsako Ministerioaren 235 tanke

■ ITPren Zamudioko egoitza kanpotik eta barrutik. ITPk eta Gamesak osatzen duten taldea aeronautika sektoreko nazioarteko liderra izan daiteke urte gutxi barru.

■ Munduko gastu militarren eztanda

Arma merkatuarentzat ere, Gerra Hotzaren amaiera urrun dago. SESBren amaieraren hurrengo urteetan behera egin ondoren, munduko defentsa gastuak hirugarren urtez jarraian eta %2an egin zuen gora 2001ean, munduko BPGaren %2,6ra iritsiz. Munduko biztanle bakoitzeko 144 euro gastatu zela esan nahi du horrek. Horrela dio Estokolmoko Bakearen Aldeko Nazioarteko Ikerketa Institutuak (SIPRI, www.sipri.se) urtero burutzen duen txostenak. Institutu honen arabera, azken datuek I-11ren ondoren munduko arma produkzioak nabarmen egingo du gora datozen urteotan.

Iaz, mundu guztiko gobernuak 839.000 milioi dolar bideratu zituzten guztira defentsara eta horrek aurreko urtearekiko %2ko igoera esan nahi du. 2001ean Errusiak AEBei arma esportatzaileen lehen tokia kendu zien eta, inportatzaileei dagokienez, Txinak hartu zuen aurretik Taiwanek zuen lehen postua. Urte horretatik aurrera, kopuruak are

gehiago egingo dute gora, SIPRIren arabera I-11k segurtasun gastu eta politikan joera aldaketa handia eman go baita.

Munduko aurrekontu militar handienak AEB, Errusia, Frantzia, Japonia eta Erresuma Batuenak dira. Soilik bost herrialde hauek mundu gastu militarren %50 gainditzen dute (AEB bakarrik %36an da). Lehen 15 herrialdeak batuz gero (Espainiako Estatu 15.a da), portzentajeak %75 gainditzen du.

□ 2001. urtean, gastu militarren, munduko biztanle bakoitzeko 144 euro gastatu zen

Iazko arma esportatzaileak garrantzitsuenak honakoak izan ziren: Errusia (4.979 milioi dolar), AEB (4.562 milioi dolar), Frantzia (1.288 milioi dolar), Erresuma Batua (1.125 milioi dolar), Alemania (675 milioi dolar) eta Ukraina (430 milioi dolar). Inportatzaile nagusiak, aldiz, hauek: Txina (3.100 milioi dolar), India (1.064 milioi dolar), Grezia (897 milioi dolar), Pakistan (759 milioi dolar), Turkia (442 milioi dolar) eta Hego Korea (401 milioi dolar) ●

nak gidatzeko, konpontzeko eta berriro osatzeko elementuak garatzeko, fabrikatzeko, zerbitzatzeko eta mantentzeko probako bankuen instalazioei etekina ateratzen. Eibarko Larrañaga y. Elorza enpresarekin amaitzen da zerrenda. Itxura denez, nazioartean debekaturik dagoen girgilu-mota bat ekoizten dute bereziki, eta litekeena da horrelako burdinkiak Ruandara eta Pakistanera esportatu izana.

EXPAL-EN KASU BEREZIA.

EXPAL da Explosivos Alaveses, S.A. enpresaren izen komertziala. Bestalde, Defensa de Unión Explosivos (UEE) taldearen burua ere bada beroi. Bistan denez, itxi edo jarduera zibiler pasatu zaizkio arloko edo inguruko hainbat enpresa. Bera, bien bitartean, produkzio militarreko zaharrenetakoa bihurtu da. Guztiz isil eta mutu jokatu du beti bere produkzio militarraz, eta inoiz ez dio erantzun nahi izan datu eske joan zaion prentsari. Ni neu, hainbat urtetan saiatu naiz, baina behin ere ez dut lortu erantzunik. Nolanahi ere, ongi frogaturik dago EXPALen produkzio militarra. Aski izan bedi beste askoren arteko adibide hau. Kurdistango Atzerriko Kontseiluak 1999an bisitatu zuen Eusko Legebiltzarra. Bada, orduan jakin genuen Turkiako gobernuak eskatuak zizkiola EXPALi MK tipoko aireko 13.000 bonba.

Defentsako Ministerioaren Espainiako enpresen direktorioko datuen arabera, EXPAL taldeak, abiazio bonbak ez ezik, artilleriako eta ontzigintzako munitzioa eta beste produktu batzuk ere fabrikatzen ditu, baita "barreiatzeko bonbak" deritzenak ere, zein hainbat herrialdetara esportatzen baititu, Espainiako gobernuaren oniritziarekin. NBE erakundeak gaitzetsi berri du Estatu Batuek Afganistanen horrelako bonbak erabili izana. Izan ere,

arma horiek lehergailu txikiak zabaltzen dituzte han eta hemen, eta arriskuan jartzen dute populazio zibila.

EXPAL enpresak 400 bat langileko plantilla

dauka, han-hemengo faktoria hauetan banatuta: Arabako Olabarrin, Madrilén, Burgosko Páramo de Masasen, Caceresko Naval Moral de la Matan eta El Godónen eta Bizkaiko Markinan, bere garaian morterogintzan munduko liderra izan eta gero duela urte batzuk desegin zen ECIA enpresaren instalazioetan. Pertsonen kontrako

fabrikatzeko egitasmoan ari da lanean. Azken belaunaldikoak dira Leopards izenez ezagutzen diren gerrako gurdi horiek, eta Espainiako lurreko armada hornituko dute.

Defentsako Ministerioak 1.900 milioi euroko aurrekontua izendatu du proiektu horretarako. Aurten entregatzekoak dira lehen 20 tankeak. Gainerakoak, berriz, 2007a bitartean, urteko 40 kontatuta. SAPA enpresa tankeen trakzio-sistemaz ardura-tzen da.

Gasteizkoak talde antimilitaristak aurreko asteetan eman dituen datuen arabera, beste enpresa batzuk ere ari dira lanean Espainiako Defentsako Ministerioarentzat. Zamudioko Erisarri y Suberbiola, esate baterako. Enpresa horrek, antza denez, Europako Eurofighter gerra-hegaz-

kinaren egitasmoan hartu du parte: hegazkinaren atakeko ertzaren errail titaniozkoak diseinatu omen ditu. Talde berak adierazi duenez, Barakaldoko Novalti enpresa ere Europako gerra-hegazkin horren piezak fabrikatzen ari da, baina Novalti izenaren ordez Interspace izena baliatuta. Biz-

□ EXPALen Arabako faktoria bakarrik 300 milioi euro fakturatu omen zituen 2000n. Beste iturri batzuen arabera 500 milioi izan ziren

kaiko Siegel enpresak, halaber, bereganatu omen ditu kontratu batzuk, Europako gerra-hegazkin horren motorreko pieza zenbait egiteko. Mallabiako Grupo de Ingeniería Reconstrucción y Recambios, S.A. enpresa, berriz, honako lan hauetan ari omen da: batetik, ordezko piezak ekoizten; bestetik, motor eta ibilgailu gurgildu-

minak ere fabrikatzen zituen EXPAL enpresak, hariak eta Espainiako estatuan arma horien fabrikazioa eta komertzializazioa debekatu zuen Legea indarrean jarri zen arte. Horrela, enpresa horrek fabrikatuak ziren Espainiako armadaren biltegiko pertsonen kontrako mina gehienak. Bestalde, mina horien hondakinak desaktibatutako gabe daude oraindik, gerra bizi izan duten edo gerran dabiltzan munduko hainbat herrialdetan.

Zaila da garai bakoitzean EXPALek zer material saldu duen jakitea. Nolanahi ere, Gasteizkoak talde antimilitaristakoek diotenez, azken hogeitaz hamar urte hauetan herrialde hauei guztiei saldu omen diote munizioa (ez dute azaldu zehazki zer): Saudi Arabiari, Arabiako Emirerri Batuei, Indiari, Libiari, Kenyari, Iraki, Aljeriari, Irani, Peruri eta Mexikori.

Bistan denez, ezinezkoa da EXPALen produktio militarra enpresako arduradunen bidez kontratatzea, zeren printzipioz ukatzen baitituzte datuak. Era berean, oso zaila da taldearen fakturazioko eta negozioko datu benetakoen berri izatea. Euskadiko Industriaren eta Enpresa Esportatzaileen Katalogoa argitalpenean ageri da datu ofizial bat (ez dakigu erreala den ala ez). Hona hemen zein den: EXPAL taldeko Arabako faktoriak bakarrik 300 milioi euro fakturatu omen zituen 2000. urtean. Beste iturri batzuen arabera, 500 milioi euro fakturatu zituen.

2.000 MILIOIKO ARMA ESPORTAZIOA.

Kontu iluna izan da eta da Espainiako estatutako beste herrialdeei egindako arma-salmenta, hain arrea, non "estatuko sekretua" izan baita duela urte gutxi arte. Nahiz eta oraindik informazio gutxi argitaratu eta zenbaitetan aski nahasia gainera, ezagutzen den pixka erakunde bakezaleei eta gobernu kanpokoek esker eza-

gutzen da: azken batean, erakunde horien bidez, herritarrek lortu dute poliki-poliki informazio gehiago izatea. Gisa horretako erakundeen artean, Cátedra de la Unesco de Barcelona Kataluniako ahalegindu da gehien botere publikoek argiago joka

argitaratzen duen "Estadísticas españolas de exportación de material de defensa y de doble uso 2000" izeneko liburuxkan. Bartzelonako Unibertsitate Autonomoko Cátedra de la Unesco sobre la Paz erakundearen iritziz, ordea,

Espainiako gobernuak ofizialki aitortu duen kantitate horren bikoitza esportatu zuten benetan material militarrean.

Zer izendatzen den defentsako material moduan, horretan dago Espainiako gobernuaren eta Cátedra de la Unesco erakundearen datuen arteko diferentzia. Espainiako gobernuaren aburuz, garraioko hegazkinak eta hegaldien simuladoreak ez dira gerrako materiala, ezta zenbait arma eta munizio ere.

Espainiako gobernuak, bestalde, etengabe ari da jokalegezko araudi hau hausten: "Debeku da giza eskubideak urratzen dituzten herrialdeei armak saltzea". Alde horretatik, Europako Batasuneko Kontseiluak 1998an onartu zuen armen transferentziaren gaineko jokalegezko araudi bat. Kodean ezarritakoaren arabera, debeku da honelako herrialdeei armak saltzea: zigortuei, egonkortasun gutxikoei, borroka armatuaren gorabehera dutenei, giza eskubideak urratzen dituztenei, terrorismoa gaitzesten ez

dutenei eta ongizateko egoera eskasean bizi direnei. Espainiako gobernuak, ordea, iazko urtean bertan, hala Espainiako, nola Hego Euskal Herriko enpresei, ondoko herrialdeetara armak esportatzeko baimena eman zien: Saudi Arabiara, Arabiako Emirerri Batuetara, Indiara, Indonesiara, Israela, Jordaniara, Pakistanara, Sri Lankara eta Turkiara. Guztira, 400 milioi eurotik gorako salmenta baimendu zien

■ SAPA 235 tanke fabrikatzeko egitasmoan ari da lanean.

dezaten, baita herrialde jakin batzuetarako arma-esportazioa ongi begiratzen ere.

Horrela dira kontuak, eta oraingoz 2001eko datu ofizialak argitaratu gabe daudenez gero, 2000ko jardungo dugu. Komertzio Estatuko Idazkaritzaren datuen arabera, Hego Euskal Herriko eta Espainiako enpresek 1.300 milioi euroren balioko material militarra esportatu zuten urte horretan. Datu hori jaso dute Espainiako gobernuak

Bilatzen jakinez gero eta pazientzia apur bat izanda, desio dugun bidaia hori egiteko aukera izan dezakegu Interneti esker, benetako maukak aurki baititzakegu bertan. Adi egoteak gure helburua lortzen lagun diezaguke.

BIDAIA MERKEALDIAK ZAIN DAUDE INTERNETEN

Ziurrenik zuetariko gehienok udako oporrak non igaro jada erabaki duzue, baina egongo da oraindik zalantza batzuk argitzeke izango dituen norbait ere. Buruhaute handienak, data zehatz bat aukeratzearekin batera, diru kontuek sortu ohi dituzte gehienetan. Sarri gertatu zaigu bidaia eder batek erakarria izan eta poltsikoari begiratu ostean atzera bota behar izatea. Bada, gure kezka eta zalantzak uxatuko dituen eskaintza Interneten aurki dezakegu.

Bidaiek azken urteetan sarean izan duten harrera onak bultzatuta, turismoari eskainitako web guneen kopurua haziz doa, eta gero eta eskaintza erakargarriagoak aurki ditzakegu bertan. Eskaintzak hiru motakoak dira nagusiki. Batetik, egonaldiari nahiz joan-etorriari eragiten dieten prezio beharpenak daude, eta bestetik, bidaia osoak biltzen dituztenak. Alegia, batzuetan gaua igaro beharreko hotel, ostatu edo dena delakoan aplikatuko dira merkealdiak, beste zenbait kasutan bezeroa hara eramango duen tren bidaia edo hegaldian, eta beste eskaintza batzuek bidaia osoa -garraioa eta egonaldia- hartuko dute kontuan. Sarean topatu ditugun eskaintza gehienak hirugarren multzo honetan sartzen dira, baina hegal-

diek ere leku arras garrantzitsua dute hainbat web guneetan.

Denbora luzez nabigatu ostean, behe-rapen bereziak biltzen dituzten web guneak bi multzotan banatu ditugu. Ohiko bidaia-agentziak batetik, eta atari turistiko eta agentzia birtualak bestetik. Aurrenekoek gure herriko bulegora joanez gero topa daitezkeen beherapenak eskaintzen dituzte normalean, baina atari turistikoek Internetera mugatzen dute euren lana, eta ondorioz, eskaintzen dituzten mauka horiek sarean soilik aurki daitezke.

■ **Expedia.com-ek Las Vegasera bidaia zera animatzen gaitu.**

EROSO ETA AZKARRAGOA.

Bidaia-agentziek sarean eskuragarri jartzen dituzten beherapen horiek sarri bulegoko erakusleihoan bertan daudenak izan ohi diren arren, Internetek hainbat abantaila eskaintzen dizkio bezeroari. Eroski Bidaiak-eko (www.viajeseroski.com) Jon Agüerak azaldu digunez, "bidaia Interneten erostea erraz eta erosoagoa da, eta gainera, bezeroak denbora aurreztuko du". Norberak tramite guztiak etxeko ordenagailutik egin ahal ditzake, eta horrez gain, agentzia bera arduratuko da, inolako bidalketa gasturik gabe, hegazkin-eko edo hoteleko txartelak bezeroari

■ **Eroski Bidaia web guneak Mallorcarako gonbitea luzatzen digu.**

etxera eramateaz. Norberak mementoan izan dezake unean uneko eskaintza ederreren nahiz azken orduko informazioaren berri, bidaia agentzien eta oro har turismora bideraturik dauden web guneetan harpidetun eginez gero. Alta ematea benetan gomendagarria da, horri esker posta elektronikoa bidez jaso ahal baita norberarentzat interesgarri diren web guneetan izandako berrikuntzen inguruko informazioa.

Eroski Bidaia-ek pasa den apirilaren berri zuen bere orrialdea, eta egindako lanaren lehen balorazio bat egiteko oraindik goiz samar izan daitezkeen arren, Jon Agüerak esan digunez gero eta jende gehiagok jotzen du Internetera bidaia bat erosteko orduan. Berarekin gaudela aprobetxatuz, orain arte arrakastarik handiena izan duen bidaia eta uneotan bere ustez erakargarrienak zeintzuk diren esateko galdetu diogu: "Harrera onena izan duena, 328 eurogatik astebete Mallorcan igarotzeko aukera ematen duena da, eta gomendagarriena, bat aukeratzearen, eguna Marbellan 33,50 eurotik aurrera igarotzeko aukera".

MAUKA ONENAREN BILA.

Atari turistiko eta agentzia birtualak

■ **Lastminute.com gunea.**

biderkatu egin dira azken urteetan. Bidaia agentzien edota hegazkin konpainien eskaintzak biltzen dituzte, eta euren kasuan garrantzia berezia hartzen du harpidedun egitearen gomendioak. Eskaintza horiek denbora gutxi irauten dute sarean, eta aukera onenari ihes egiten ez uzteko komeni da posta elektronikoko bidez informazioa ahalik eta azkarren eskuratzea.

Eskaintzak hain gutxi irautearen arrazoia, bidaia egokiaren bila dabil-tzan laguntzat benetan erakargarriak izatean datza. Guk web gune horietako batzuk bisitatu eta gustu, zaletasun eta poltsiko guztiak pozik uzteko moduko bidaiekin egin dugu topo: asteburu bateko, astebeteko nahiz hamabost eguneko egonaldiak landetxe batean, Piri-nioetan, Mediterraneo aldean nahiz Karibeko irla exotiko batean, Medite-

■ Bidaiazeko beste aukera bat: kru-zeroak.

rranea edo Europa iparraldeko itsasoak zeharkatzen dituzten hamabost eguneko itsas bidaia erromantikoak, 55 urtez gorakoentzat nahiz ezkon berrientzat bereziki antolatutako bidaiak, natura eta abentura-kirolak uztartzen dituztenak...

Atari turistikoek eskaintzak bi ataletan bana daitezke. Batetik, atari horiek data eta leku finko baterako proposatzen dituzten bidaiak daude, prezioa ere jada zehaztuta dutenak. Hots, eurek beharpena duen bidaia baten berri ematen dute eta bezeroak, baldintza guztiak onartuz gero, erosi ahal izango du. Non bilatu jakinez gero eta pazientzia apur bat izanda, mauka eder askoak lortzeko parada dago. Guk, adibidez, Bartzelonako lau izarreko hotel batean asteburua %45eko merkealdia-ekin igarotzeko aukera eskaintzen

■ Atrapalo.com-ekin Eskandinaviako fiordoetara goaz.

duen web gune bat aurkitu dugu. Eskaintzak erakarri egin gaitu, baina egun horietan ezinezkoa dugu inora joatea, eta gainera, oraindik garestitxogia iruditu zaigu.

Dena den, ez dugu etsi, eta atari turistikoek eskaintzen duten bigarren aukera-ekin frogia egitea erabaki dugu. Bezeroak, bilatzaile baten bidez, desio duen data eta leku bat aukeratu eta atariak bi parametro horiekin bat datozen eskaintzak zerrenda batean bilduko ditu. Gainera, batzuetan, xahutu nahi dugun dirua ere zehaztu dezakegu, eta horren arabera zerrenda berri bat agertuko zaigu. Guk hiru laukiak bete ditugu -data, lekua eta xahutu nahi dugun kopurua- eta bila genbiltzana aurkitu dugu: asteburua Bartzelonan, nahiko prezio onean. Hiru izarreko hotelean, hori bai.

INFORMAZIO LAGUNGARRIA.

Gure buruhausteei irtenbide egokia emango dien eskaintzaz gain, egin nahi dugun bidaia inguruko informazio ugari lor dezakegu sarean. Bidaia-agentziek, atari turistiko nahiz agentzia birtualek, bidaia-gidek, erakunde ofizialek... makina bat web gunek eskaintzen du bidaia hobeto prestatzen lagunduko

■ Viajar.com gunea.

digun materiala: herrialdeetako moneten inguruko datuak, hiri handietako metro-sareen nahiz errepideen mapak, eguraldiari buruzko argibideak, ziberkafetegien gida, medikuntzarekin loturiko aholkuak (batez ere leku exotikoetara bidaiatu nahi duten lagunei zuzendua), telefonia mugikor sistemak, bisita beharreko leku interesgarrienei buruzko informazioa, gastronomiari buruzkoa, kultur egitarauak...

Eroski Bidaiek-ek, adibidez, Espainiako Kanpo Arazoetarako Ministerioak hainbat herrialderi buruz eskaintzen duen informazio eguneratua biltzen du bere web gunean. Gainera, zenbait lagunek egin duten bidaiari buruz idatzitako iruzkinak ere irakur ditzakegu, gure opor egunak prestatzen lagungarri izan daitezkeenak. Eta honek bide ematen digu beste gomendio bat luzatzeko: Egokia litzateke noizean behin txat eta foroak bisitatu eta bertan parte hartzea, gainerakoen iritzi, gomendio eta esperientzien berri izatea baliagarria izan baitaiteke. Oraindik zalantzak dituzue-nak, beraz, animatu sarean zehar nabigatzera, bila zabiltzaten mauka hor egon daiteke-eta ●

◆ JON TORNER

Informazio gehiago:

Bidaia agentziak:

- www.viajesiberia.com
- www.halconviajes.com
- www.barcelo-viajes.es
- www.meliaviajes.com
- www.marsans.es

Bidaia agentzia birtualak:

- www.lastminute.com
- www.expedia.com
- www.rumbo.es
- www.travelocity.com
- www.mundoviaje.com
- www.orbitz.com
- www.muchoviaje.com
- www.go-fly.com
- www.despegar.com
- www.atrapalo.com
- www.edreams.com
- www.viajar.com
- www.viajarbajoprecio.com

Manuel Rodriguez de Mendarozketa

“Egoera aldatu nahiak, oroimenak eta nesketarako gogoak biziarazten naute”

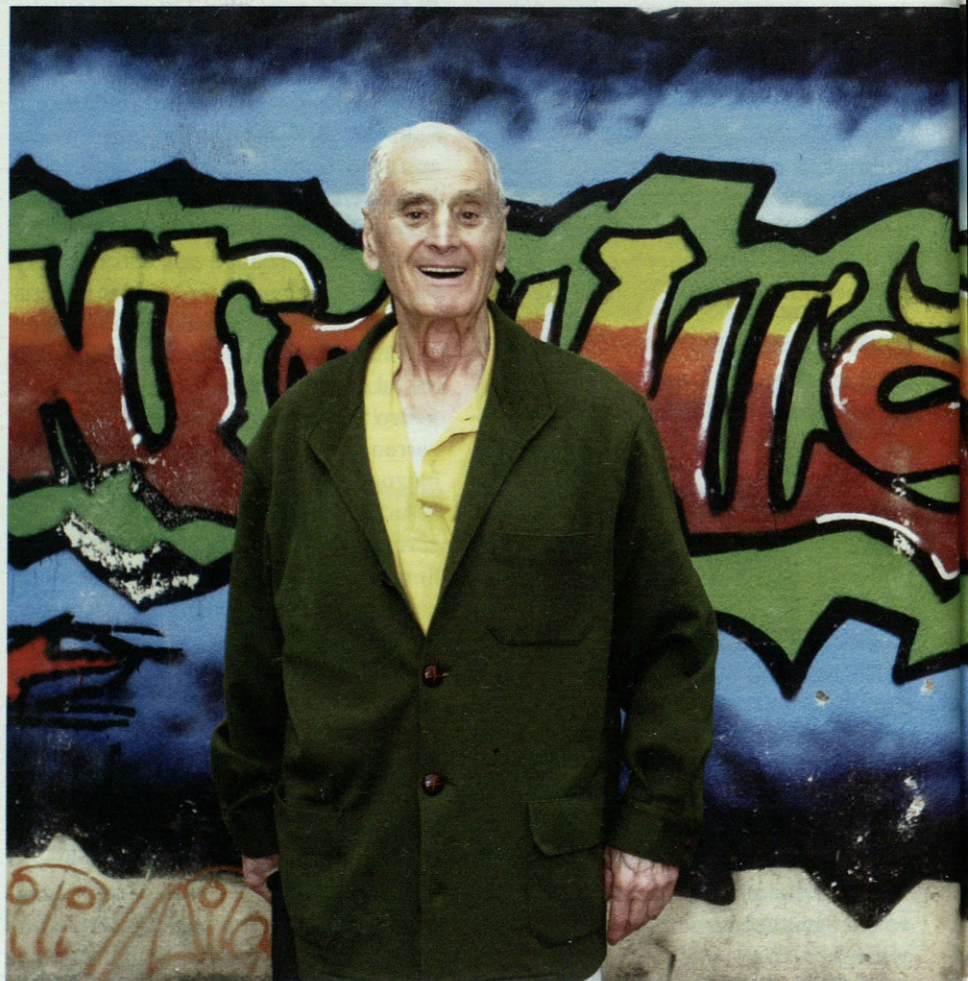
PERFILA

90 urteko gaztea da Manuel. Arratsaldeko 19:00etan jarri dugu hitzordua, orduantxe bukatzen baitu bazkaria, anarkista bati dagokion bezala. Gauero-gauero, 23:00etan, biolina jotzen du, tangoak gehienetan, 1693. urteko biolina kontu handiz hartuta. Oraindik gogoan du, sokei eragin orduko zigor gela estu batean 50 preso pilatzen zirenekoa, bere ateraldiekin barre egiteko esperantzan. Donostiar kaskarina omen da, aitortu digunez: realzale amorratua izaki, partidatan tripak estutzen zaizkionerako komunean ere pronto du telebista, jokaldirik ez galtzeko.

Testuak: Estitxu Eizagirre / Ixiar Eizagirre / Argazkiak: Alberto Elozegi

Anarkista zara, biolin jotzailea ere bai. Bi ezaugarri horiek ez dira oso ohikoak zure adinekoengan. Etxetik dakartzazu?

Aita errepublikarra nuen; Remigio Peña, Ubago alkatea eta horien laguna zen. Ez zuen ez Jainkoan eta ez horrelakotan sinesten. Ni, berriz, gaztarora arte katoliko apostoliko erromatarra izan nin-

tzen, seme bakarra izanda eta garai hartarako ondo bizita, zer eta anarkista atera behar nuen! Aitak kabaretetan jotzen zuen biolina. Ni ere halaxe hasi nintzen biolina jotzen, 16 urte nituela, Pasaiaiko “El Venecia” dantzalekuan aitari ordezkape-nak egiten.

■ **Nola igaro zinen, katoliko apostoliko erromatarra izatetik, anarkista izatera?**

Gazte garaira arte, fededuna nintzen. Ez nituen santuak jaten, baina igandetan

mezatara joatea gustatzen zitzaidan. Ondo bizi nintzen etxean, eta lau urtean egon nintzen eskola frantsesean. Eskolan bihurria izateagatik behin baino gehiagotan zigortu izan ninduten bazkaldu gabe, eta oraindik gogoratzen dut eskolako zuzendariak behin eman zidan jipoia. Atera egin nintzen eskolatik (edo bota egingo ninduten, seguru asko), eta boluntario aurkeztu nintzen armadara joateko, baita kabo izatera iritsi ere (akats horixe nuen).

Kontua da, behin janariagatik protesta

egin nuela; tira, ez zen protesta izan, errealtatearen aipu bat besterik ez nuen egin. Tenienteak galdetu zidan: "Eta zuk, zergatik ez duzu jaten?", eta nik egia esan nion, "pertsonak garelako, eta hau zakurrrek jaten dute". Hartu eta ziegara. 20 urteko kartzela zigorra eskatzen zidaten, eta juizio egunera arte etengabe erreza-tzen nituen Ave Maria eta nekizkien santisima guztiak. Juizio egunean, ordea, 12 urte eta egun bateko zigorra jarri zidaten. "Mekaguen Dios!" atera zitzaidan barru-

barrutik. Badakit gaizki dagoela maldi-zioka aritzea, eta are gehiago existitzen ez duen pertsona bati! Ez nuen ulertzen zer kalte egin ote nuen zigor hura merezi izateko eta orduan hasi nintzen irakurtzen, irakurtzen eta pentsatzen. Liburuxka txiki batzuk baziren, Sozialismoa, Sindikalismoa, Komunismoa, Faxismoari buruzkoak. Eta denek bazuten arrazoiaren parte bat. Irakurketa haien bidez, errepublikar sozialista bihurtu nintzen hasiera batean. Baina iritsi nintzen azken-azkeneko liburuxkara, Anarkismoarena zena, eta hark

- **Jaio:** Donostian, 1912. urtean.
- **Falko kidea, biolin jotzailea.**
- 17 urterekin soldadutzan boluntario sartu, eta kabo izana.
- **Kartzela:** Bi aldiz sartu zuten kartzelan. Lehenengoz, armadan kabo zela, 26 hilabeterako (1932-34ra bitartean). Kartzelatik atera zenean sartu zen CNTn. Bigarren aldiz 1938. urtean sartu zuten, heriotz zigorra eskatzen ziotela. Lau urtean eduki zuten Gasteizko kartzelan.
- **Bizibidea:** 30eko hamarkadan hasi zen biolina jotzen, Pasaian, "El Venecia" dantzalekuan, aitari ordezkapenak eginez. 1941ean Bartzelonara joan zen, gurasoak han zituen-eta. Paper fabrika bateko bulegoan jardun zuen lanean, baita arto irina saltzen ere. Garai hartan Bartzelonako antzokietan, hainbat operatan jo zuen biolina. 1949an itzuli zen Donostiara, eta 30 urtean jardun zuen herriz herri biolina jo eta objektuak zozketatu zein saltzen.

egin zuen bat nire pentsamoldearekin.

■ Sozialismo eta Komunismoarekin zertan ez zentozen bat?

Komunismoa gobernuaren jabe egiten denean, azkenean ez da sortzen ez sozialismorik, ez anarkiarik, ez herriaren aginterik. Komunismoa diktadura bat da azkenean, ezkerrearen diktadura, baina diktadura. Kleroak ere existitzen du komunismoan. Eliza Errusian komunismotik pasa da, Eliza abila baita indarrean dagoen sistemarantz itxuraldatzen, eta gobernuak onartu egiten ditu gainera, azken batean gobernuari bost axola dio ipurdia miazkatzen diona sozialista den, kristaua den, edo faxista den, ipurdia miazkatzen badio. Komunismoan kapitala ere badago, armada ere bai.

Gaur egun, sozialismotik faxismoraino doazen erregimen guztiak hartu, eta bat bera ere ez dago herriari agintzen uzten diotik. Norbanakoak arratoien pare zuloan gordeta egotea nahi dute denek, baina norbanakoak burua atera egin nahi du kanpora, eta libreki espresatu, inork hormarik jarri gabe. Eta ez dago erregimenik hori onartzeko prest dagoenik. Zergatik? Ez da utopia bat delako, arrisku bat delako baizik euren gobernuarentzat. Herria jabetzen bada politikoa gezurra dela, uste duzue guk diru hori dena eman-gu diegula gure kontura bete ditzaten patrikak? Bai zera!

Horregatik, gaur egun ez dago erregimen bakar bat ere, herriarekiko afinitateagatik finkatzen denik, edo ideiegatik finkatzen denik. Denak indarrez ezartzen dira, bai armen bidez, edo diruaren bidez (edo biak batera).

Langile klasekoak inozoak izan gara beti. Beti besteei utzi diegulako geure buruak gidatzen. Gurasoei ez diegu uzten gure bizitza gidatzen, eta aldiz, familia baino askoz okerragoak diren hirugarren pertsonen eskutan uzten ditugu gure bizitzak. Hitlerrek ere, humanitatearen noraeza aprobetxatzen jakin zuen, nahi zuen bidetik gidatzeko.

■ Zer beste gizarte eredu planteatzen du anarkiak?

Anarkismoa da askatasunaren goren. Ez dago ez agintaririk, ez inoren ordezkarik. Bakoitzak nahi bezala jokatu luke, baina zer egin behar duen jakinda. Horretarako kultura berezi bat behar da, eta kapitala desagertzea ere bai,

ez bakarrik txanpon gisa, baizik-eta espezie gisa. Diruak ezberdintasunak sortzen ditu, eta gainera postuaren arabera izaten da soldata, ez merezimenduen arabera. Anarkismoan denek edukiko lukete lana, eta lana ondo egiten irakatsita, aski litzateke bakoitzak egunean ordu erdiz lan egitea, denek bizitzeko adina izateko. Zeren, gaur egunean, elite bat dago lanik egiten ez duena eta inork baino

"Kapitalaren kontra ekiten baduzu, tiroz akabatzen zaituzte; eta bere legeetara makurtzen bazara, goseak akabatzen zaituzte"

gehiago kobratzen duena, langileari berak sortutako irabaziak lapurtu eta miseria bat ordainduta. Anarkismoan, bakoitzak bere beharren arabera jasoko luke dagokion partea: ahul dagoenari edo gaixo dagoenari gehiago eman behar zaio, injustizia hutsa delako beharrik ez duenari beste inori baino gehiago ematea. Horixe da kapitalismoak egiten duena, baita sozialismo eta komunismoak ere.

■ **Hori lortzeko, zein litzateke hurrengo urratsa?**

Anarkismora ezin daiteke egun bate-tik bestera pasa. Komunismo libertarioa

da Anarkismorako trantsizioa, alegia, Komunismo Estatalistaren erori gabe Anarkismora iristeko formula dela. Komunismo libertarioan, langileak gremioka antolatuko lirateke, bakoitza bere ogibidearen sindikatuak babestuko eta ordezkatzuko luke. Horrela, komunitatearen oinarria lirateke musikarien gremioa, burdinaren gremioa, harakinen gremioa...

■ **Aipatu dituzu diruaren desagertzea, eta kultura berezi baten beharra. Praktikan halakorik eman al da?**

Gerra aurretik, dirua desagerrarazteraino iritsi ziren Andaluzia, Aragoi eta

Kataluniako kolektibizazioetan, eta gerran ere iraun zuten, ahal bezala. Oso herri pobreak ziren izatez, miseria bizi zirenak. Hezkuntzan, bazen esperientzia bat erreferente izan zena anarkistontzat, "Fermin Salboetxea" rena hain zuzen. Kadizkoa zen bera, euskaldunen ondorengo behar zuten izan. Ferreren Eskola Librearen jarraitzailea zen. Ferrerek kulturarekiko zuen debozioa halako muturre-ra iritsi zen, ondo kultibatutako gizaki batengandik ekintza txarrik ezin zitekeela espero esatera iritsi zela. Eta arrazoi zuen; gero halaxe kendu zuten paretik.

Ezin da pertsona ona izan, kapitalaren kontra. Kapitalaren kontra ekiten baduzu, tiroz akabatzen zaituzte; eta bere legeetara makurtzen bazara, goseak akabatzen zaituzte. Kapitalari beti egin diote traba pentsatzen duten buruek; masako bat gehiago izatea komeni zaie, artaldea loditzea. Baina intelektual asko egotea, nahiz eta miseria bizi, kapitalarentzat txarra da. Anarkismoa arrisku bat da gobernu guztientzat, dauden erregimen guztien kontra errebelatzen delako.

■ **Anarkismotik nola ikusten zen euskara?**

Anarkismoa sekula ez da euskara kontuetan sartu. Oso ondo ikusten zuen hizkuntza ezberdinak bizirik egotea eta mintzatzea. Baina, aholkatzen zen kulturen artean hizkuntza bakarra erabiltzea: "ido" (esperanto erreformatua zena).

■ **CNTko egoitzan sekula ez omen da alkoholik sartu...**

Alkohola ez, liburuak zeuden! Gure egoitzan ez zegoen tabernarik, liburutegi ederrak bai. Garai hartako Donostiako bi liburutegi onenak, CNT eta Juventudes Libertarias-enak ziren. "El Hombre y la Tierra" ren sei bolumen potoloak genituen, eta Reclus-en "Geografía Universal" en hiru tomoak. Ikasketarako liburuak ziren, edonork irakurtzeko moduan idatzia, garbi idatzia. Ordura arte gauza hauetaz gogoetarik egin ez zuen edozeinek ere irakurtzeko modukoak. Gaur egunean, berriz, zergatik jartzen dituzte gauzak ez ulertzeko moduan? Bada, erraz ulertzeko moduan jarritz gero, denak ginatekeelako medikuak edo arkitektoak! Ondo ordaindutako postu horietara iristea galarazteko jartzen dira gaur gauza denak modu zailan.

■ **Gerra garaiko zure esperientzia zein izan zen?**

Gerranadore gehiena zutenak erori

ziren, eta koldarrak izan ginenok atera ginen bizirik, ihes egin dugulako, belarriak makurtuta, ahal zen tokian ezkutatuz. Nola hasiko zara hegazkin eta tanke baten aurka, miliziano bakoitzak fusil bana bakarrik genuenean? Gerora jatorri bulgariar, txekoslovakiar edo errusiarra zuten armak ekarri zizkiguten, "Conso-mol" famatuak. Barku errusiar bat ere iritsi zen, armaz betea, baina komunistentzat ziren denak, ez guri, eta ezta sozialistei ere ez zizkieten banatzen. Zergatik? Guk egiazko iraultza nahi genuelako, baina eurak ez, eurak gobernuaren jabe egin eta kapitala, agintea eta armada eurentzat hartzeko ari ziren borrokan.

Donostian armarik gabe gelditu ginen, eta antzema genion ez zuela merezi armen zain gelditzeak, eta Bilborako barkua hartu genuen. Irailaren 13an atera nintzen Bilborantz, eta bidean ekaitz ederra topatu ere bai: "Cervera" eta "España", Errepublikaren bi korazatuak atera zitzaizkigun bidera, faxistak hartuak zeudenak, eta mehatxatu gintuzten. Mehatxuak kanoikada bihurtu izan balira, ri-rau batean urperatuko gintuzten, baina errespetatu egin gintuzten. Arrautzak zintzurtean genituela ailegatu ginen Bilbora. Hamar ordu behar izan genituen bidean, eta gosea, egarria, beldurra, denetik pasa genuen. Bilbora ailegatu, eta ederra harre-ra: "Donostiarrak koldarrak! Ihes egin duzue faxismoaren aurrean!". Entzun egin behar gainera! Guri fusilak eta denetik falta, eta eurek armekin paseatzen ari zirela guri kargu hartu behar! Baina Bilbon sozialeroek zuten indarra, eta izorratu egin behar. Haiek dena prestatuta aurkeztu zizuten, hori egin behar zen eta kito, ez zizuten lehentasunik ematen pentsatzeko, hitz egiteko. Huraxe onartu egin behar zenuen, edo nazkaz hil.

■ **Langileak batzea behar omen da, baina komunista, sozialista eta anarkistek ere batu ezina zenuten...**

Errepublika garaian Asturiasen bai

"Gaur dena ez ulertzeko moduan jartzen da, bestela denak izango ginatkeelako mediku edo arkitekto"

lortu zela langileen batasuna, UHP edo "Union de Hermanos Proletarios" sortu zen, sozialistak, anarkistak eta komunistak bat eginda. Baina CNTren ekimenez izan zen hura, gainerakoek helburu politikoetarako eta gerrarako nahi zuten kolektibizazioa, komunista eta sozialistek beti

hala ulertu izan baitute kolektibizazioa. Hemen ez zen halako ezer ere egin. Gerra iritsi zenean gauza bera gertatu zen. CNT hemen ez zen 1.000 kideetara iristen. UGTk 5.000 kideetatik gora zituen. Bada UGTtik CNTrat etortzen ziren, esanaz guk planteatzeko arauak, guk egiteko iraultza. Zergatik? Guran konfiantza zutelako, arrazoia izan edo ez izan, euren konfiantzakoak ginen behintzat, guk gauzak egin egiten genituelako, eta besteek hitz egin baino ez.

■ **Eta nola ikusten zenuten EAJ, gerra aurretik?**

EAJri beti errezeloz begiratzen zitzaion, erdi fatxak zirela esaten zen. Lehenago zihoazen mezetara, gerrara baino. Niri ondo iruditzen zait euren ideiak eta pentsamendua edukitzea, baina halako egoera larri batean modu horretan jokatzeko duenarekin ezin zaitezke fidatu. Dilema hori arraro xamarra zen; eta ez zen EAJren kontua bakarrik, oso jende

BIZITZAREN PASARTEA

Gerra garaia zen eta antifrankista denok desfilatzekoak ginen, Bilbon. CNTko sei batai-loiak, ordea, bonbatxotan geunden, uniformerik ere ez genuelako. Jose Antonio Agirre lehendakaria izan zen gure alde mintzatu zen bakarra. Hotel Carlton-eko balkoira irten, eta galdetu zuen: "Nolatan ez dute horiek uniformerik?", eta norbaitek: "Bai, izan ere horiek anarkistak dira...", eta Agirrek, serio: "Eta? Diziplina ederrean jarri dira bada lerrotan! Diziplinarako eta bularra emateko bai, eta uniformeak emateko ez? Bihar denak uniformatuta ikusi nahi ditut!". Eta biharamunean kazadora ederrak eman zizkiguten, antezkoak ziruditenak, eta bota australiar batzuk (ez zaizkit ahaztuko sekula).

gutxi zegoen kalera atera nahi zuena. Jende askok manifestatu nahi zuen, baina ez zuen iraultzarik nahi, dena onean lortu nahi zuen. Guk ere, onean emandako dena hartu egin nahi genuen, baina onean eman nahi ez baziguten, orduan txarrean lortu beharko genuen. Ez zegoen beste biderik, eta gogorra zen, baina halaxe zen. Beharrean bazaude eta ematen ez badizute, seme-alabak goseak hiltzea baino nahiago lapurtzea, edo hiltzea, beste biderik ez dagoenean.

■ Nola egin behar litzateke iraultza?

Bizitzeko adina baduen langilea, goserik ez duen langilea, ez da iraultzaz kezkatzen. Langilea iraultzara joango da, beste erremediorik ez duenean. Beraz, beste biderik badagoen artean, alegia, eboluzioaren bidez Erregimen libertarioa iritsi daitekeen artean, ez dago armetara jotzeko beharrik. Iraultzaileak, bere diskurtsoarekin, bere prosodiarekin, bere didaktikarekin, erregimen aurreratu batera armak hartu gabe iritsi daitezkeenaz konbentzitu egin behar ditu besteak. Horrela bidean aurrera egin ahal izango dute, beren burua konbentzitututa, anarkia dela bide bakarra.

Iraultza kulturarekin egingo nuke, alegia iraultza "kultibagarria": hezkuntzaren bidez, kulturaren bidez herria landuz. Jendea akabatu beharrean paretik kentzeko, "kultibatu" egin behar da bere egoeraz konturatu dadin. Hemen egin behar dena da ez hil, eta eraiki, sortu, bizitza eman. Hil beharrean, bizitza eman. Zenbat eta bizitza gehiago egon, orduan eta hobeto, nahiz eta oker egon.

Zeren, oker dagoen pertsona bat konbentzitu egin dezakezu, baina hilda dagoena ez.

■ Zure esperientzian, bada zerbait anarkismoaren inguruan gustatu ez zaizunik?

Bai, oso anarkista gutxi zeudela. FAIk oso kide gutxi zituen, eta berriz CNTk kide asko, sindikalista asko zegoen. CNT sindikatuari FAiren odol eta ideiek eusten zioten. Ideiak zeuden tokia FAI zen, entitate txiki bat. CNTk milioi eta erdi afiliatu bazituen, baina haiek ez zekiten zeintzuk ziren ideiak, ez zien axola askatasunak, bizi-baldintzak hobetzeko dirua nahi zuten eta kito. Sindika-

listen artetik, gutxiengo txiki bat zen anarkista; hain zaila da anarkista izatea! Sindikatukoa edozein izan zitekeen, baina FAIk kide ez zen edozein: benetako kideak lau izango ziren, behin bizi behar eta ideari dedikatzeagatik gaizki bizi izan zirenak. Ez zuten dena ondo egingo, baina on egin asmotan jokatzeko zuten beti, eta "entxufatzeko" aukerak izanagatik beti uko egin zien "entxufeei". Sindikatuetan, berriz, aukera izan orduko jendea "entxufatu" egiten zen. Diruaren aurrean makurtu egiten gara; gizakiak konbikzio gutxiokoak gara.

■ 1938an bigarren aldiz sartu zintuzten kartzelan, heriotz zigorrarekin...

Bai. Egunero pentsatzen genuen "bihar fusilatu egingo gaituzte". Baina bizirik ateratzeko esperantza ere bagenuen, heriotz zigorrera jende asko eta asko zegoelako kondenatua. Francok bakarren batzuk fusilatu zituen, baina beste gehiengo bizirik utzi gintuen, biharko egunean eurentzat lan egiteko jendea behar zutelako! Denak fusilatu bagintuzten, langilerik ez legoke, eta bukatu zen Erregimena! Frankistak ez dira ematen duten bezain inozoak ere; berekoiak dira, baina inozoak ez.

Preso geundela beldurra genuen, baina gutxienez jaten ematen ziguten (ordura arte kaleko zakurrek baino gose gehiago paseak ginen). Kartzelan, egunean hamabi babarrun ale emateraino iritsi ziren! Preso zeuden gazteen gehiengo asturiarra zen, gerrara arte meatzariak izanak, pikatzaileak... eta gerra aurretik ondo irabazten zutenek, etxean ondo jatera ohituta zeuden. Kartzelako arrantxo hura ez zuten jan nahi, eta goseak hiltzeraino ere iristen ziren, hura ez probatzeagatik. Gizajoak, tuberkulosiak jota hiltzen ziren gehienak. Langile idealistak ziren denak, heriotzaraino: euren izerdiz bizitza aterak, eta halako irainik onartzen ez zutenak. Ni kartzelatik irten nintzenean, jaka bat eman behar izan zidaten, nireak bi bira ematen zizkidalako gerri-bueltan.

■ Gaur egungo egoera nola ikusten duzu?

Orduan politika gehiago zegoen gaur baino. Gaur egun gauza batzuk esaten dira, baina gerra aurretik (1931tik 34ra arte) askoz gehiago esaten ziren, eta garbiago gainera. Lehen askatasun ideologiko gehiago zegoen, edo langileriak euren kasa gehiago pentsatzen zuen. Gaur egun

B E R T S O A

Doinua: Bogart eta Bilintx

**Maiz pentsatzen da ia zer falta
dugun anarkiarako
geure buruak konbentzitzea
falta da horretarako.
Baina agian asmoa ez da
ametsetik aterako,
puntu ahulak ditugu eta
ez dira inoiz faltako,
puntu ahulak ez onartzea
puntu ahul bat delako.**

Aitor Mendiluze

jendeak pentsatzen du, beste denek pentsatzen dutenaren arabera, entzuten dutenaren arabera. Ez dago irizpide propioarik. Telebistan ere ez dago txorakeria besterik. Ni Realzale amorratua naiz, eta futbola ikusten dut gustura, baina gainerakoan txorakeria besterik ez dago. Lehen ez zenez telebistarik existitzen, irratia zegoenez, musika entzuten zen. Jendearen artean gehiago hitz egiten zen, ideiak gehiago zabaltzen ziren.

Munduak ez du hainbeste aurreratu; guk aurreratzea nahi genuen, eraldatzea, baina ez du hainbeste aurreratu. Are gehiago oraindik: ideia asko geldirik geratu dira. Geurea, esaterako, geldituta dago. Eta geldituta dago, ez ideia faltagatik, diru faltagatik baizik. Guk dirua ukatu egiten dugunez, ezin ditugu kontzientziak diruarekin erosi (beste denek egiten duten bezala); guk kontzientziak konbentzitu egin behar ditugu. Eta gaur egunean, ideiek ezer gutxirako balio dute. “Ni anarkista naiz”, eta zer? “Nik besteek baino pentsakera aurrerakoiagoak ditut!” eta horrekin zer? Besteek zuk baino pentsakera atzerakoiagoak izango dituzte, baina zu baino hobeto bizi dira! Argi esanda, edo korrontearen alde zoaz eta zeurekoia zara, edo korrontearen kontra zoaz eta tontoa zara. Zentzu orokorra norberekoikeriaren bidetik noa. Ni ere neurekoia naiz, ez dut ezetzik esango; beti izango dut ahuleziaren bat nahiz eta nik ez dudana inoiz neurekoia naizenik sinetsi nahi izango.

■ **Zure seme-alabak ere anarkistak dira?**

Ezta batere! Eta ulertzen dut gainera. Denek badute lana, eta denak ondo bizi dira. Eszeptikoak dira, eta oso konformistak. Haurrak zirela nik jai eta aste egi-

ARGAZKI ZAHARRA

Gerra garaian, 1937. urtean, Donostian. Eskuinetik hasi eta bigarrena da Manuel.

ten nuen lan, eta egia esan ez nuen denbora askorik izaten eurekin egoteko; emaztea arduratzen zen umeez. Etxean ez zaie inoiz ezer falta izan, eta beharra

“Oker dagoena konbentzitu dezakezu, baina hilda dagoena ez”

eduki ez duenak ez daki zer den, konformista bihurtzen da.

■ **Zer da 90 urterekin hain ondo mantentzen zaituena?**

Oroimena izango da, seguru asko. Denetaz akordatzan naiz, berezkoa dut. Zerbait irakurri edo entzun, eta oroime-

nean gelditzen zait. 90 urteetarako indarra, egoera hobetzeko ditudan gogoek ere emango didate. Ez egoera partikularra hobetzekoa, nik pertsonalki ezin dut gehiago eskatu, ondo nago-eta. Herria beti ardura izan zait; gerran ere saltsatan sartu nintzen, ideologien munduan sartu nintzen, eta urteekin nire ideietan gero eta sendoago jarraitzen dut, gero eta lotuago. Baina ulertzen dut nik nahi dudana agian ez dela herriak nahi duena.

Neskak hainbeste gustatzen zaizkidalako ere iritsiko nintzen, agian, 90 urtetarra. Nire adinean, emakumeak hainbeste gustatzea ez da oso ohikoa, ezta? Adin honetan loreak gustatu behar litzaizkidake, eguzkia... baina nori bururatzen zaio adin honetan neskazalea izatea? Humanitatearen zoro bat naiz, badakit ●

Bizkaiko Foru Aldundia

Gure ARTEAN euskaraz!

Bizkaiko Foru
Aldundia
Kultura Saila

Diputación Foral de Bizkaia
Departamento de Cultura

PRINTZA**IRABAZI GUTXI**

Carlos Juarez Euskal Herriko Egile Berrien elkar-teko zuzendariak honakoa zioen "Zabalik" en dokumentalaren egoeraren inguruan:

"Hastapenetan gaude oraindik. Zinez, ez dut uste maila on batean gaudenik. Badau-de gure gainetik dauden beste erkidego batzuk Estatu-; hots, lan gehiago burutu dutenak arlo honetan. Nik uste dut dokumentala albo batera utzita egon dela urteetan zehar eta orain gutxi hasi dela berriro ere protagonismoa bereganatzen. Honek denbora gehiago daramatenekin lehiatu beharra dakar. Adibidez, Europan oso tradizio handia dago, eta gu orain ezagutzen ari garen dokumentalak eurek urteak daramatzate behin eta berriz ikusten. Katalunia edota Madrilen bertan baino tradizio handiagoa dago. Esparru honetan hankamotz gabiltza. (...) Askotan zera gertatzen da, ekoiztetxe batek dokumental bat egitea momentu jakin batean eta, hortik aurrera, gehiago ez egitea sekula. Dokumentalak egitea oso zaila da, denbora eta finantziario handia eskatzen baitu, eta honekin lortzen diren irabaziak oso urriak izan ohi dira. Nik adibide bat daukat: 'Documentos TV' saioak milioi eta erdi edo bi milioi ordain dezake dokumental bakoitzeko, kopuru hori lotsagarria da; egitea kostatu zaizun denboraz gain, kostuak askoz handiagoak izaten baitira".

DURANGOKO AZOKAKO ERAIKINA LEHIAKETAPEAN

DURANGOKO liburu eta disko azokaren eraikinaren lehiaketa epea dagoeneko ireki dute. MECSAk aurkezturiko proiektua aurrera eramateko enpresa aurkitu nahi da honela. Irabazle suertatzen den proiektuak, zortzi milioi euroko aurrekontua eskuratuko du eta obrak bukatzeko 13 hilabete izango ditu.

VICTOR HUGO PASAIAN

VICTOR Hugo Pasaira itzuliko da Javier Merino aktorearen eskutik. Aktoreak idazle frantsesaren papera beteko du Pasai San Pedrorren kaleetan barna, uztaileak 25 eta irailak 5a bitartean. Hitzordua ostegunero izango da iluntzeko 20:30tan, eta ordaindu beharreko gauza bakarra Pasai San Pedrorra iristeko txalupa izango da. Kale antzerki hau burutzeko 65 pertsonen laguntza izan du Rosa Rojo muntaiaren zuzendariak.

KALEIDOS.RED FUNDAZIOA

PASA den uztailearen 11n Zaragozan bildu

■ Victor Hugo omenduko dute Pasaian.

ziren Kaleidos.red fundazioa osatzen duten 16 udalerrriak. Fundazio honekin herri desberdinen eskaintza sozio kulturalak eta ekipamenduak hobetu nahi dira. Egitasmo honetan Donostiak eta Bilbok hartuko dute parte, besteak beste, Burgos, Sevilla edota Reusekin batera. Web orrialdea ere badute: kaleidosred.org.

ARTISTA GARAIIKIDEAK IKUSTEKO AUKERA

DAGOENENKO ikusgai daude Getariako herriko museoan 60ko hamarkadako zortzi artista garaikideen lanak. Gaur taldeari eskainitako erakusketan Jorge Oteiza, Eduardo Txillida, Nestor Basterretxea, Amable Arias, Remigio Mendiburu, Rafael Ruiz Balerdi, Jose Luis Zumeta eta Jose Antonio Sistiagaren sei obra berri eta zahar egondo dira ikusgai.

H I T Z B I T A N

- Ruben Sanchez bertsolariaren hitzak dira hauek "Geu" aldizkarian jasoak: "Bertsozale eta bertsolari multzo garrantzitsua sortzen ari da, gero eta arabarragoa gainera. Horrek eragin du zaleek hemengo bertsolariak ezagutzen dituztela. Lehen ez zeuden horrenbeste plaza Araban, jendea animatzen ari dela ikusten da".
- Ander Lipusek honakoa adierazi zuen "Deia"n: "Gure herrian, antzerkigintzaren inguruko ezjakintasun handia dago. Sarri, egiten didaten lehenengo galdera da aktoreak nola

L A K

SAN TELMO BERRIA

Datorren urriaren 5ean Donostiako San Telmo Museoak 100 urte beteko ditu. Lehen mendeurrena ospatzeaz gain, ibilbide berri bati hasiera eman nahi diote museoko arduradunek. Ospakizunen ekintza nagusia "101 urte, 101 argazki..." izeneko erakusketa izango da. Eta ibilbide berriaren ezaugarriak ere zehazten ari dira: edukietan, oraingo bilduman oinarrituko da, baina XX. mendeko Gipuzkoako abangoardiari garrantzia berezia eman nahi zaio; ekipamenduetan, eraikuntza berritu, teknologia berriak integratu eta museo zaharraren alboan beste eraikin bat sortzea da asmoa. Dena ondo joanez gero, lau urte buru irekiko ditu ateak San Telmo berriak.

PP, EAJ ETA ARRIAGA

BILBON, PP eta EAJren arteko tirabiren azken eszenatokia Arriaga antzokia da. PPko bozeramale Antonio Basagoitiren esanetan, antzokiari zuzendutako diru laguntzak handitu badira ere, honen galera ekonomikoak ere gora egin du, programazioa urritu egin da eta ekoizpen propioak desagertu. Iñaki Azkuna EAJko alkateak programazioaren kalitate handia erabili du erantzun moduan eta antzokiak berak datu piloa eman du bozeramale popularrari arrazoia kentzeko.

HAUR POESIA DONOSTIAN

AZAROAREN 14, 15 eta 16an Donostiako Miramar jauregian haur poesia izango da nagusi. Galtzagorri elkarteak antolatatu du "Haur poesiari buruzko biltzarra" lelopean. Gaia haur poesia

izango den arren, bertan, poesia eta jolasa, poesia eta musika, poesia eta ipuina eta poesia eta majia jorratuko dira. Honekin batera errezitaldiak ere izango dira entzungai, besteak beste, Joxan Ormazabal eta Juan Kruz Igerabideren eskutik.

ALBERTO ELOSEGI

RUBEN PLAZA

■ Jokin Mitxelena.

IZENAK

Jokin Mitxelenak "Xaguxarrarena" izeneko liburua argitaratu du Aizkorriren eskutik. Ilustratzaileak idatziriko lehen istorioa da.

Koldobika Jauregi artistak Donostiako Inasmeten gunean "Prozesuaren estetika" izeneko erakusketa paratu du. Bertan, eskultura bat egiteko prozesua jarri du ikusgai, eta baita ere, berak eginiko 15 lan.

Jon Iturbe musikariak urrian plazaratuko du bere bakarkako lehen lana. The Hot Dogs taldeko abeslari ohia The Painkillers taldeko abeslaria da orain.

"Lau buru" ikuskizuna prestatu dute Barkoxeko Etxahun elkarteak kideek. Uztailen taularatu ondoren, abuztuaren 17an ikusi ahal izango da berriro musika, kantua eta antzerkia uztartzen dituen ikuskizun hau.

Kanpingags taldeak "Toda la Biblia... o casi" lana estreinatu berri du Donostiako Antzerki Jaialdian.

■ Kanpingags taldea.

ikas ditzakeen horrelako testu luzeak, eta hori gutxienezkoa da. Izan ere, aktorea beste mila gauzatan ari da interpretatzen dagoenean. Informazio gutxi dago aktoreen munduaz".

- Ismael Manterolak "Euskaldunon Egunkaria"n: "Beldur naiz artistak ez ote diren lerratzten ari gero eta gehiago komunikabideen mundura, kulturaren mundura baino gehiago".
- Luisa Etxeniketik zera zioen "El Pais"en: "Irakurtzearen ohitura asko predikatzen da, baina oso gutxi praktikatzen da. Horregatik, honelako galderak egiten dizkiet nire buruari: Geure sistemari, gobernatzen gaituzten botereei interesatzen al zaie benetan jendeak irakurtzea?".

Literatura-ikasketak eta -ikerketak Euskal Herrian

Euskal literaturari buruzko ikasketak orain hamar edo hamabost urte eta gaur egun ezberdinak dira. Orduan, askotan ikuspegi filologikoa gailentzen zitzaion ikuspegi literarioari. Gogoan dut ikasle garaietan "Euskal Testuak" izeneko irakasgaia izaten genuela urtero eta literatura-ikuspegitik aztertu genituela XIX. eta XX. mendeetako euskal egileak, baina baita aurreko mendeetako testuez mintzatzean ikuspegi filologikoa izan zela nagusi ere. Gaur egun, aldiz, literatura-arloko irakasgaietan ikuspegi literarioa da gailentzen dena.

Badira, hala ere, zenbait egile askotan literaturako eskoletan aztertzen direnak beren lanak beste ikuspegi batetik aztertzeo egokiagoak izan arren. Leizarragaz eta Larramendiz ari naiz bereziki. Egile hauen lanak garrantzi handia du euskal letretan, baina ez dut uste testu guztiak literariotzat jotzekoak direnik. Leizarragaren Testamentu Berriak garrantzi berezia du euskal itzulpengintza-ren historian eta zer esanik ez Larramendiren lanek euskal lexikografiaren edo gramatikaren historian, baina literaturan? Alabaina, ezagutzen ditudan euskal literaturaren historia guztietan ageri zaizkigu biak.

EUSKAL literaturaren historiak aipatu ditudanez, esan dezadan historia horiek izan direla urteetan irakaskuntza- eta ikerketa-oinarri, Mitxelena 1960an "Historia de la literatura vasca" argitaratu eman zuenetik. Bitxia badirudi ere, euskal literaturaren historia orokor gehienak erdaraz idatzita daude -eta erdaraz diot, gehienak gaztelaniaz idatzita dauden arren, badelako frantsesez idatzia denik ere-, salbuespena 1971n Ibon Sarasolak eginiko "Euskal literaturaren historia" baita. Haatik, euskaraz idatzi eta argitaratu emaniko historia bakar horren gaztelaniarako itzulpena, "Historia social de la literatura vasca" izeneko (1976an argitaratua), askoz ezagunagoa delakoan nago, behin baino gehiagotan galdetu baitidate euskarazkoa benetan existitzen ote den. Bada bai, existitzen da jatorrizkoa. Bestalde, literaturaren bestelako

historietan -denbora-tarte jakin bat nahiz genero edo leku jakin bat oinarritzat hartzen dutenetan- euskarazkoak nagusituz doaz, besteak beste, Kortazarren, Olaziregiren eta Onaindiaren lanak lekuko.

Ikerketa akademikoaren eremuan tesiak mintzagai harturik, argitaratzear den Jon Kortazarren artikulua batean irakurria dut 1987an hiru besterik ez zirela euskal literatura gaitzat hartuta eginiko tesiak. Gaur egun, aldiz, hogeitik

gora dira eta beste mordoxxa bat bidean da. Monografiak eta antologiak ere ugari dira, baita liburu- hitzaurreak ere. Laburbiltzea erraza ez den arren, sakonkien ikertu diren egile gehienak, salbuespenak salbuespen, XX. mendekoak direla esan behar da. Zenbait egilei buruz badira bi tesi ere, hala nola, Lizardiz, Lauxetaz, Arestiz edo Atxagaz. Alabaina, batzuk aipatzearen, Lekuonaren, Lertxundiren, Saizarbitoriaren edo Sarrionandiaren gaineko monografia eta artikulua sakon ugari argitaratu eman bada ere, ez da oraino tesirik. Halaber, aipa dezadan XX. mendeko azken labealdiko egile askoren gainean nekez aurki daitekeela lan sakonik, monografiatan eta literatura-aldizkarietan aipamenik baden arren. Askotan zail da zerbait aurkitzea hedabideetako eta bereziki prentsa idatziko aipamenak eta elkarriketak kenduta.

BESTALDE, ikerketa sakone-

tan nahiz artikulua luze edo laburretan nagusiki eleberrigileak eta olerkariak eta hauen lanak aztertu dira, baina saiakerari buruzko ikerlan gutxi aurki daiteke. Orobat, nabarmena da ez dela antzerki lan askorik argitaratzen eta are gutxiago horiei buruzko ikerlanik. Ahozko literaturaren eremuan Juan Mari Lekuonak eta beste hainbatek argitaratu eman dituzten eta ematen ari diren lanak ugarituz doaz, eta bertsolaritzaren gaineko tesiak, herri-antzerki mota ezberdinei buruzko lanak, lirika-ri buruzkoak eta beste ari dira plazaratzen gero eta gehiago.

Askotan esan ohi da irakaskuntzan beti egile berberak aztertzen direla, baina ikerketa irakaskuntzaren ezinbesteko oinarria da ●

ALBERTO ELOSEGI

Axun Aierbe Mendizabal
EHUko irakaslea

"Halaber, aipa dezadan XX. mendeko azken labealdiko egile askoren gainean nekez aurki daitekeela lan sakonik, monografiatan eta literatura-aldizkarietan aipamenik baden arren"

36ko Gerratik ETaren su-etenera, gure herriko historia petralarekin korapilatzen diren lau istorioz osatu du Xabier Mendiguren Elizegik "Errautsen distira", antzinako borrokak geureganatzen dituen liburua.

"ETXEAN EZ DUT SEKULA GERRARI BURUZKO PASADIZORIK ENTZUN"

Oso aspaldidanik dator kigu gerrak dakartzan kalteen abisua, baina hala ere gehiago izan dira Euskal Herrian gerra eza-gutu eta jasan behar izan duten belaunaldiak, haren zartadaz libratu direnak baino. Horregatik, beti du euskal jendeak gerraren bat gogoan, maizenik galtzaile izatea gertatu zaion sarraskiren bat. Izan ere, Bigarren Mundu Gerran bizirik irte-tea lortu zutenek gain, 1936koan Francoren bandoarekin bat eginikoak senti daitezke garaile, horrelako gerra ankerretan norbaitek irabazlearen sentiera bereganatu badezake bederen. Baina askoz gehiago dira galtzaileak, orduko zauriak bihotzetan sakon errotuak dituztenak. Hain sakon, 66 urte beranduago oraindik itxi gabe dirautela, Xabier Mendiguren Elizegiren ipuin hauek agerian uzten duten bezala.

■ Zergatik hautatu zenuen 36ko Gerra ipuin hauen gaitzat?

Ez nuen erabaki; ez nuen pentsatu: "Liburu bat idatziko dut gerrako kontuekin". Lehendabizi "Aita Morlans itzuli da" izeneko ipuina jaio zen, inguruan entzuna neukan pasadizo batean oinarriturik idatzi nuen istoriotxo. Eta gero, pixkanaka, gerrako pasadizo gehiago etorri zitzaizkidan gogora. Baina, berez, zaharragoa ere bada asmoa, zeren "Berriro igo nauzu" egiten ari nintzela, eduki nuen buruan. 1978an atxilotutako gazte batek, kartzelan hemezortzi urte pasa eta gero herri-
ra bueltatzean topatzen dituen aldaketen istorioa kontatzen du nobela horrek,

DANI BLANCO

■ Berak entzundako pasadizo esanguratsuetan oinarritu da Xabier liburua idazteko, gertaera txikiei garrantzia emanez.

eta bere gurasoen garaiko gerra pasadizo batzuk tartekatzekotan egon nintzen, baina azkenean ez nuen egin, gehiegi barreiatzea iruditu zitzaidalako.

■ "Errautsen distira"n kontatzen dituzun istorio guztiak egiazko pasadizoetan oinarritzen al dira?

Nik neuk entzundako pasadizo batzuetan fijatu naiz, politik eta esanguratsuak iruditu zitzaizkidalako. Nahiago izan dut gertaera txiki batzuk kontatu, pasadizo horietan biltzen direlako beste milaka istorio txiki, bakoi-

tzak bere inguruan izan dituen dramak eta esperientzia latzak.

■ Liburuan, 36ko Gerraren inguruan gutxi idatzi dela diozu.

Oraintsu arte! Oraintsu arte, diot, idatzi dela gutxi! Izan ere, hain justu azkenengo urte hauetan, dezente gauza atera da.

■ Lehendik ere gerra gaitzat zeukan makina bat idazlan ez al zegoen, bada, plazaratuta?

Euskaraz ez, ordea! Zergatik? Ez daukat erantzun ziurrik, susmoak baizik ez. Konturatu izan naiz euskal familiak, gerra dela-eta, bi sailetan bana daitezkeela. Ez frankista eta abertzaleen artean, beste ikuspegi batetik ari naiz. Euskal familiek, edo gerrari buruz asko hitz egiten dute, edota gerrari buruz hitzik ere ez dute esaten. Eta niri hitzik

□ **"Anbiguotasuna beti da literaturarako emankorrago jarrera garbiak baino"**

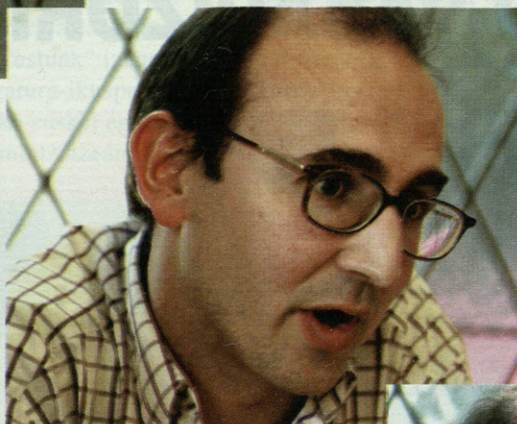
DANI BLANCO

ere esan ez den familia batekoa izatea egokitu zait. Nire etxean ez dut sekula gerraren inguruko pasadizorik entzun, eta beraz, haurtzaro guztia gerraren ezjakintasun oso-osoan pasa nuen. Isiltasun horrek arrazoi asko izan ditzake. Akaso beldurra. Pentsatzea, zer lortuko dugu guk honetaz hitz eginez? Gauza onik ez! Eta, badaezpada, isildu... Ez dut esan nahi, gainera, isiltasuna beti bando batekoek gorde dutenik; berdin izan zitezkeen galtzaileen bandokoak edo irabazleenekoak, zeren azken batean, hura pasatu zen, eta askok, nahiago du ahaztu. Eta beste arrazoi bat deserosotasuna izan zitekeen. Gaur egungo zenbait guraso gazte ere, alabak edo semeak kalean manifestazio bat ikusi, norbait hil dutela jakin, edo torturaren kontrako kartel bat dela-eta, zergatik hura galdetzen dietenean, ziur naiz ez direla eroso sentitzen, nahiago luke-tela beste mundu lasaiago bat beren seme-alabentzat. Bada, garai batean ere, etxe batzuetan, deserosotasun hori izango zen. Beste batzuetan, berriz, asko hitz egin izan da. Baina idatzi, gutxi. Euskaraz ezer gutxi, oraintsu arte.

■ **Irabazleen harrotasuna, galtzaileen iraina. Ez al dira konformistegiak zure pertsonaietako batzuk, "Biziak ez zuen txoria balio"koak, kasu?**

Ipuin horretan egiazko pasadizo bat dago, baina manipulazio asko ere bai. Egiazkoa hau da: Telleria, "Cara al sol"eko musika konposatu zuen zegamarra, Gerra eta gero, Zegamako gizonik handiena izan zen, monumentu bat jarri zitzaion eta ez dakit zer; baina

frankismoaren kontrako erresistentzia eta kontzientzia abertzalea garatu ziren neurrian, traidorerik handiena bihurtu zen, monumentuari lehergailu bat jarri zitzaion eta abar. Gero, orain dela urte batzuk, Zegamako Udalak pentsatu zuen zauriak ixteko garaia iritsia zela, eta aste kul-

DANI BLANCO

tural bat antolatu zuen Telleriaren inguruan, bere alde on eta txarrak pixka bat estaliz, edota haien gainetik pasaz, normaltasunez hitz egiteko gizon hartaz. Eta Koldo Izagirrek artikulugogor bat idatzi zuen ARGIAN, esanaz, gutxi gora-behera, ahaz litekeela eta barka litekeela, justizia egin ondoren; baina oraindik hemen ez da justizia egin, eta beraz, ezin dugu normaltasunez asumitu Telleria. Eta artikulua bukatzen zen Koldo Izagirrek dituen esaldi polit horietako batekin: "Hurrena Telleriari jartzen diozuen monumentua zartatzen baldin badute, ez ibili bonba nork jarri duen galdezka, nik jarri dut-eta". Bada, garai-

□ **"Euskal familiak, gerra dela-eta, bi sailetan bana daitezke. Edo gerrari buruz asko hitz egiten dute, edota gerrari buruz hitzik ere ez dute esaten"**

tsu hartan egokitu ginen Koldo, Joxe Azurmendi eta hirurok, eta Azurmendik eskerrak eman zizkion Koldori artikuluhargatik. Esan zion: "Behar zen norbaitek hori esatea, baina nik ezin nuen, zeren nire aita, gizarajo bat, ez abertzale

eta ez ezer, ez dakit zergatik fusilatu egin behar zuten erreketek herrian sartu zirenean, eta herriko karlista batek eragotzi zien ekintza, 'Hori nola fusilatuko duzue, bada!' esanaz". Honaino, "Biziak ez zuen txoria balio" ipuinaren azpian dagoen benetako gertaera. Beste guztia fikzioa da. Azurmendiren aita fusilatetik libratu zuena ez zen Telleria izan, Telleria, Gerra garaian, Madrilen egon baitzen. Eta bai, nik asma-tutako pertsonaia txepel samarra da, nahi eta ezin batean bizi da, eta sentimendu kontrajarriak dauka. Nire ustez, anbiguotasuna beti da literaturarako eman-korraro jarrera garbiak baino. Eta nire ipuinetan anbiguotasun handiak daude. "Zapero, gogoan zaitugu"ko pertsonaiaekin gertatzen dena bezala.

■ **Zapero aipatu duzunez,**

DANI BLANCO

gure herrian zure pertsonaia horren tankerako asko egon ote da?

Ez zait iruditzen. Traizio baten kasu da, eta egon dira, noski. Ospetsuena, Talgoren asmatzailea izan zen Goikoe-txearena, Bilboren Burdinazko Hesia antolatzen ibili eta gero, plano eta guzti frankisten aldera pasa zena. Beste kasu batzuk ere badira... Gero ZERUKO ARGIAN hainbeste idatzi zuen Jose Artetxerena, adibidez. Artetxe GBBekoa zen. Baina EAJko jendeak, gerra hasi zenean,

zalantza handiak zituen, garai hartan ezker-eskuin banaketa oso zorrotza baitzen, eta erabakitzailea, ez zen ez klase borroka, ez nazio arazoa izaten, Elizarekiko jarrera baizik. Orduko EAJ oso elizkoia zen, karlistak-eta ere bai, eta

sozialistak, anarkistak, komunistak eta horiek, berriz, kontrakoak ziren. Beraz, gerra zela-eta, EAJko jendea benetako kontraesanean sentitu zen. Irujo, Ajuria-gerra eta horrelako batzuek oso garbi ikusi zuten zein zen beren tokia, eta harantz eraman zuten alderdia, baina Jose Artetxek, kontzientziako arazoak zirela eta ez zirela, inportanteago ikusi zuen Elizaren alde jarraitzea, eta eliztarren bandoa, berarentzat, Francoren bandoa zen. Horrelako batzuk izan ziren, baina ez dut uste gehiegi izango zirenik...

■ **"Zapero, gogoan zaitugu" ere egiazko gertakizun batean oinarriturik dago?**

Badu zer edo zer benetakoa, baina ez dut kontatuko, bateren bat mindu daitekeelako. Gainera, nik fikzioa egin nahi izan dut, hau da, libertatez jokatu, ipuin horretan eta besteetan.

■ **Batzuetan galtzaileen alde jartzen zara, eta beste batzuetan irabazleen aldekoen jarre-ra ulertzen duzula dirudi.**

Beno, nik pertsona bezala oso garbi daukat norekin identifikatzen naizen, baina nire liburuko protagonistak kontalariak dira, gaur egungoak, gerra geroztik jaiotakoak, gertaera zehatz bat nola-hala deskubritu eta hura arakatzen dabilzanak. Gerraren aurrean jarrera bat dute, nire ustez egungo jende euskaldunak duen jarrera bakarra, baina gerra, gerra da,

eta bere garaian jende asko egon zen bando batean eta jende asko bestean,

□ **"Gertatzen dena da garai batzuk askoz bortitzagoak direla, eta beste batzuk isilagoak: itxuraz ez da ezer gertatzen, ezin da ezer esan, eta noski, horrek uzten du bere zama"**

eta bakoitzaren familia gerta zitekeen halako edo bestelako egoeran. Anbi-

guotasun hori ageri da ipuinetan.

■ **Gerra giroaz gain, bada besterik zure istorio hauetan.**

Bai, garai asko kontatzen dira. "Biziak ez zuen txoria balio"n, esate baterako, gerra baino lehenagoko kontuak, gerrakoak, 60ko harraskada inguruko erresistentziaren lehenengo antolamendua, trantsizio garaia Iruñean, eta ETaren azkenengo su etena.

■ **Gerra ondorenaren eragina oso handia izan zen?**

Jakina. Gertatzen dena da garai batzuk askoz bortitzagoak direla, eta beste batzuk isilagoak: itxuraz ez da ezer gertatzen, ezin da ezer esan, eta noski, horrek uzten du bere zama.

■ **"Antxiñako fotografia"n azaltzen dena bezalakoa?**

Adibidez. Hor agertzen den alarguna 50 urtetan egon da isil-isilik, bere sufrikario guztiarekin.

■ **XXI. mendeko gazteei erreferentziak eman nahian idatzi al dituzu iragan mendeko gerra**

hari buruzko ipuin hauek?

Liburuaren sarreran galdetzen dut:

"Nor kiskaliko du haren garra aspaldi itzaliak?". Eta erantzun: "Hala ere, haren erreak azkura ematen segitzen du". Dena den, pixkanaka, hura ahaztu egingo da. Izan ere, guri 36ko Gerrak oraindik asko esaten

digu, baina karlistadak, adibidez, ez... ●

◆ **PILAR IPARRAGIRRE**

DANI BLANCO

URDUÑA

ERDI AROKO HIRIA, GEROARI BEGIRAKO HIRIA

Bizkaiko hiri bakarra, hirigune historikoa, XII. Mendeko harresiak

URDUÑAKO
UDALA

FORU PLAZA 1 - Tel: 945 383003 - FAX: 945 383445

Maiztaren 7tik - Irailaren 1ra

hiria eta memoria

la ciudad y la memoria

ERAKUSKETA

Andra Mari Parrokia (Urduña)
Tel: 658 741488 (talde adostuak)
e-mail: expo@ciudaddeorduna.com

Ordutegia:

-Astelehenetik Larunbata arte: 10etatik - 19ak arte
-Igandeetan: 14etatik - 20ak arte

Euskal Herri osoan efektu berezien arloan diharduten bi tailer besterik ez daude, bata Algortan eta Andoainen bestea. Batzuentzat jarduera hau artea da, beste batzuentzat berriz tranpa egitea, dena dela, ametsak egi bihurtzeko era bat izan daiteke behintzat.

ZINEMAGINTZAREN MAGOAK

■ Efektu berezien barruan denetatik sartzen da: kea, euria, tiroak, botilak, makillajea...

Aktore dotoreak, zuzendari arrakastatsuak, gidoigile xele-break; hauek dira agian film hitza entzuterakoan bururatzen zaizkigun pertsonaietako batzuk. Baina jakin denok badakigu zeluloide zinta baten atzean pertsona askoren lana dagoela. Horietako batzuk egia ez dena egi bihurtzen dutenak dira, gezurra errealitate bihurtzen dutenak, efektu berezien egi-leak, hain zuzen ere. Oraingoan "mago" horietako birekin izan gara euren lana eta sekretuak ezagutzeko eta beren hauts magikoak aurkitzeko asmoz. Efektu berezien arloan profesionalki jarduten duten bi tailer besterik ez daude Euskal Herri osoan. Gorka Agirren Phobia tailerra (Algortan) eta Iñigo Oliden eta Ana Martinezen Sorginkoba (Andoainen).

Batez ere beldurrezko eta fantasiako zinemaren maitaleak diren gazte hauen-tzat efektu berezien mundua gaixotasun baten antzekoa da. Gorka Agirrek esan digunez, "mundu honetan sartzeko zertxobait freaky-a izan behar zara; beldurrezko filmenganako mirespena izatea,

berriz, efektuak artea dira, "gaizki ikusitako artea". Izan ere, gorea edo zinema zantar, lizun eta odoltsuarekin erlazionatzen da askotan. "Lagunei sei litro odol prestatu behar ditudala esatean barre egiten dute; badirudi kubatak jartzen dituen tabernari baten lana serioagoa dela", dio Gorkak.

□ **"Mundu honetan sartzeko zertxobait freaky-a izan behar zara, beldurrezko filmenganako mirespena izatea da abiapuntua"**
GORKA AGIRRE

hori da abiapuntua beti".

Efektu bereziak gezurra diren gauzak egi bihurtzeari deitzen zaio, hau da, tranpa egiteari. Hala dio behintzat Sorginkobako Iñigo Olidenek. Estralurtarren film batean adibidez, ovni bat azaltzen da, ikusleak hala uste du, baina ovnia benetan ez dago inon. Gorka Agirrentzat

EFEKTU BEREZIEK FAUNA. Efektu bereziak edozein filmeko nahitaezko osagai dira, zintaren gatza. Zerbaitekin irudi bat trukatzeko

den mementotik efektu bat dago. Sua, kea, euria, horiek guztiak ere efektuak dira. Aktore bati botilakada bat ematen diotenetik, buruan aulki bat apurtzen dioten arte edo *poltergeist* batek objekturen bat mugitzen duenean, horiek guztiak efektuak dira. Filmaren une zehatz batean adibidez, ura irakiten hastea ere

■ Dick Smith maisuen maisua

Efektu berezietan badago derrigorrez aipatu beharreko izen propio bat: Dick Smith. Bera da maisuen maisua, bera da "El exorcista"ko neskato deabrutuaren sortzailea, "El Padrino I"eko Marlon Brandonen zahartzearen erruduna, eta bi hauek zerrenda luze eta garrantzitsu baten bi zertzelada besterik ez dira.

Ikastaroak han eta hemen egin badi-tuzte ere gure solaskideek oinarriz auto-didakta izan direla argi utzi nahi izan dute. Gorka (www.gorkafx.com guinea duzue eskura) orain 9 urte sartu zen efektuen munduan, baina azken 3 urteetan hasi da profesionalki lan egiten. Denbora luzean Madrilgo efektu berezietako enpresa batean ikasi ondoren Algortara bueltatzea erabaki zuen eta bertan ireki zuen Phobia tailerra. Euskal Herrian azken urteotan egindako film labur gehienetan parte hartu du. Besteak beste, Tinieblas González ("El hombre oblicuo"), Eduardo Bajo Ulloa ("Por un infante difunto"), Koldo Serra ("Amor de madre") eta Borja Cresporekin lan egin du eta film luzeen esparruan Karra Elejalde eta Fernando Guillén Cuervok zuzendutako "Año Mariano"n efektu berezien arduradun izan da. Hainbat bideoklip eta iragar-kietan ere parte hartu du, Extremoduro, Undrop, Alaska eta Siniestro Totalen lanetan besteak beste. Eta baita Movistar, Mc Donald's, Repsol eta abarretan. Memento honetan udan errodatuko den film baten proiektuan dabil buru-belarri, nahiz eta oraindik ez jakin ziurtasun osoz egingo den ala ez: *Askotan 5 proiektu dituzu, 4 erori egiten dira eta azkenean batekin gertatzen zara dio Agirrek. Gazte honen ametsa zinemaz bizitza osoan bizi ahal izatea da. Horretarako munstro, krea-tura, mamu eta antzekoen erabilpena areagotu egin beharko litzateke zine-man bere ustez, AEBetan egiten den*

bezala. Hau gutxi balitz, Bilbon efektu berezi eta makillajeko eskola bat irekitzeko proiektua du Gorka Agirrek esku artean, izan ere mementoan ez dago efektu berezien arloan ikasketak egiteko eskolarik gure inguruan.

Gorkaren antzera Iñigo Oliden ere hainbat ikastaro egin ondoren, Madrilera joan zen. Han Colin Arthur maisu nagusienetako baten sekretuak ezagutzeko aukera izan zuen. C. Arthur maisua, besteak beste, "2001: A Space odyssey", "Alien" eta "Conan the Barbarian" filmetan efektu berezi eta makillajeaz arduratu da. Oraindik ere askotan deitzen dio Iñigok maisuari zalantzaren bat argitzeko edo aholkua eskatzeko. Ana Martinezekin batera Sorginkoba (www.sorginkoba.com) ireki zutenetik, batez ere film laburretan lan egin dute: "Primera persona", Ion Serrano eta Iñaki Díezen "Me vuelvo loco en el lago", eta César Sabaliaren "El diablo enamorado", besteak beste. Baina Sorginkobaren helburu eta ametsetakoa bat "Gastaza" film laburra egin ahal izatea da. Iazko udan errodatzen hasi ziren, baina diru falta zela-eta hor utzi behar izan zuten, nahiz eta Iñigok azpimarratu digunez, ez dute etsiko. "Gastaza" Erdi Aroko Euskal Herrian girotutako istorioa da. Banderizoen arteko borrokak eta aldi berean bi familien arteko liskarrak kontatzen dira bertan. *Euskal mitologiako pertsonaiak ere azaltzen dira: lamiak, Tartalo eta abar.* Bere helburu nagusia dirua lortzea da proiektuarekin jarraitu ahal izateko. Horretarako, zinemaz gain mota askotako lanak egiten dituzte: "Olentzeroak, ezkondu aurreko agurrerako panpinak, moztarrok... eskatzen diguten guztia onartzen dugu normalean", dio Iñigok. Sorginkoban ere ikastaroak ematen dituzte, efektu berezien munduak erakartzen dituenentzat ●

DANI BLANCO

IÑIGO AZKONA

■ Iñigo Oliden (Sorginkoba) eta Gorka Agirre (Phobia).

efektu bat da. Efektuen mundu honetan ere mota eta espezialitate ugari dago. Olidenek azaldu digunez, adibidez, bera bere lankidea baino goreagoa da. *"Anari fantasia, iratxoak eta horrelakoak gustatzen zaizkio; film labur batean gaude-*

nean askotan nik odol gehiago jarri nahi izaten dut eta berak ez". Gorkak makillajeko efektuak ikasi ditu bereziki nahiz eta efektuen munduan aurrera egin ahal izateko azkenean hamaika saltsatan sartu behar izan duen eta askotan mota guztie-

tako lanak egin behar izaten ditu. Efektu berezien barruan sail ugari daude. Fisiokoak (tiroak, lehergailuak...); klimatologikoak (euria, elurra, haizea, hautsa eta kea); esekitzaileak (kableak erabiltzen direnean, aktoreak zintzilik daudenean),

INIGO AZKONA

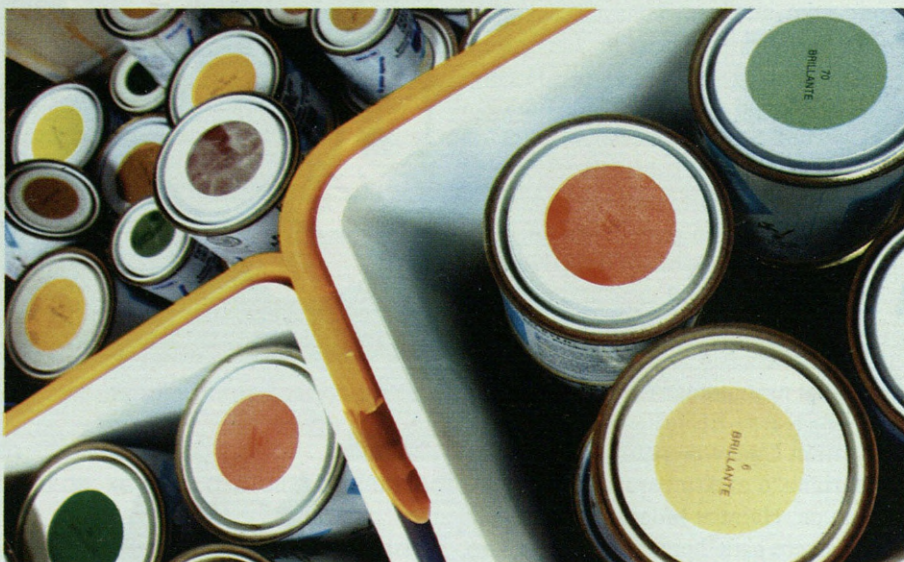
esmaltea erabiltzen zuten, nahiz eta egun poliesterrarekin egiten duten, azken hau teknika berriagoa baita. *"Royal bezalako gelatina elikagarriak ere oso baliagarriak dira besoak, buruak edo protesiak egiteko"* Agirreren aburuz.

Zeluloidearen artista eta artisau hauek egiten dituzten lan gehienak guztiz pertsonalizatuta daude, batez ere protesi bat denean. Modelo edo aktoreari neurriak hartu eta gero horren gainean lan egin behar da. Horregatik euren tailerretan buru, esku eta edozein gauzaren moldeak daude han eta hemen. Jorgek, Agirreren lankideak argi dauka: *"Moldeak oinarritzkoak dira*

eta Agirrek esan digunez, badirudi orain modan daudela *"The Matrix"* filmagatik- edo; fikziozkoak (kristalak, botilak, aulkia...) Fikziozkoak direnean, filman apurtu behar den edozer gauzaren kopia egiten da, pareta batena adibidez, eta benetako elementua apurtu beharrean kopia apurtzen da. Goian aipatu dugun bezala, makillajeko efektuak ere badaude. Hauek aktorea eraldatzeko erabiltzen dira, Freddy Krueger-en kasuan adibidez, Robert Englund Freddy gaizkilean bihurtzen da. Eta azkenik, animatronikoak daude. Hauek panpin bereziak dira: *"Barruan sistema mekaniko bat daramate mugimenduak sortu ahal izateko"*, azaldu du Agirrek. Sail bakoitzean mota askotako barietateak daude. Animatronikoen artean adibidez, batzuk pupetak dira, hau da, ziri edo barillen bidez kontrolatzen diren panpinak.

ZERTAZ EGINAK DAUDE MUNSTROAK? Efektu bereziak sortzeko mota guztietako materialak erabiltzen dituzte azti hauek baina Olidenek esan digunez, latexa da erregea. Baina zinemaren pantailan ikusten ditugun munstroak egin ahal izateko latexaz gain, besteak beste, poliuretanoa, poliesterra, silikona, metakrilatoa, espuma, gelatina, eskaiola, margoak, tinteak... izaten dituzte esku artean, askotan igeltsero, pintore, edo dentista baten laborategi edo tailerrean daudela dirudielarik. Hortz baten protesia egiteko adibidez, hortz erretsina erabiltzen dute, dentistek erabiltzen duten produktu bera eta teknika berdina jarraituz.

Material hauek guztiak eskuratzeko orduan Madril, Bartzelona, Zaragoza edo

DANI BLANCO

■ **Munstroak egin ahal izateko asko dira erabili daitezkeen materialak, margoak, tinteak... baina zalantza gabe latexa da gehien erabiltzen dena.**

Estatu Batuetara jo behar izaten dute, batez ere, efektu bereziatarako material konkretuak direnean. Agirrek esan digu-

□ Egun digitalizazioak lana errazten badu ere oinarria egiteko ezinbestekoa da eskulana

nez, "fuan-latexa" lortzeko adibidez, arlo horretan espezializatuta dagoen enpresa estatubatuar batera jotzen dute.

Askotan berriz, edozein etxetan aurki daitezkeen materialez baliatzen dira. Olidenek azaldu digunez, garai batean, mamu baten begiak egiterakoan begin-nia margotu eta azken ukitua emateko,

gure lanean, dena moldeetatik ateratzen baita".

Efektuen egileak artisauak izan arren, ziztu bizian garatu eta aurreratu diren artisauak dira, azken urteotan agertutako teknika berriei esker eta, batez ere, orde-nadorearen erabilpenagatik. Digitalizazioak filma egiterako orduan laguntzen du eta lana errazten du, baina eskulana ere beharrezkoa da oraindik oinarria egiteko, panpina, makillajea edo dena delakoa. Eta etorkizuna bi tekniken konbinaketarekin etorriko omen da.

ODOLA NONAHI. Efektu berezien mundua zabala eta koloretsua den arren, ikusleari gehienetan unibertso honetatik gehien erakartzen dion elementua odola da. Zerk, non eta nola izango den odol jariora eta lortu nahi den efektuaren ara-

bera, odola egiteko teknika desberdinak daude. Agirrek, adibidez, hauts-pigmentu batzuk erabiltzen ditu. "Filmauketara odol basea eramaten dut eta kameran nola geratzen den ikusten dudana heinean pigmentu gehiago, ilunagoa edo argiagoa botako dut, ez baita gauza bera moketa marroi batera edo bainuontzi zuri batera odola botatzea. Bainuontziak gardentasuna sortuko duenez, pigmentu ilunago batekin nahastu beharko da odol basea". Beste kasu batzuetan odola soli-

zikindu; kasu hauetan latexko putzu bat egin dezakegu, gorritz tintatu odol-putzua izango bailitzan eta lehortutakoan erraz kendu dezakegu ezer zikindu gabe". Koa-gulu bat egiteko garaian, esperimentatzea gustuko duen Sorginkobako gazte honek formula berezi bat du: "Batzuetan karamelua, ura, koloratzailea, eta kola nahasten ditut".

ERREALITATEA ETA FIKZIOAREN ARTEKO MUGA.

Honelako efektuegileei iruzur egitea arraz zaila da. Zinema aretoko eserlekuan eseri bezain pronto, filmaren istorioa jarraitu beharrean, zintan dauden efektuetara joaten

□ Efektu berezien mundua zabala eta koloretua den arren, ikusleriari gehienetan unibertso honetatik gehien erakartzen dion elementua odola da

zaizkie begiak. Inkonszienteki egiten dute, baina askotan akatsak ikusten dituzte. Batzuetan ordea besteentzat film txarra dena, eurentzat onena da, "izan ere askotan horrenbeste efektu daude, argumentua, gidoia edo aktoreak esaten duenaren ildoak galtzen duzula, begirada beste leku batean duzulako" dio Agirrek. Bere lankidearen ustez, "jende arruntarentzat askotan odol, munstro eta efektu asko daudenean pelikulak koherentzia galtzen du". Aditu hauentzat aldiz, efektuz jositako filmek inspiraziorako eta

ikasteko balio dute. Askotan lagunak aspertzearaino iristen dira, Agirrek dioenez, "beti esaten dietelako 'begira hortik itsatsita dago protesia,'....".

Baina non dago errealtatea eta fikzioaren arteko muga? Denok ezagutzen ditugu edo noizbait entzun izan dugu snuf movie hitza, batez ere Amenabarren

DANI BLANCO

doa izan daiteke, odol-putzuetan adibidez. Hauetako egoera bat deskribatu digu Olidenek: "Demagun alfonbra bat dugula, garestia dela eta beraz ezin dugula

INIGO AZKONA

"Tesis" filma egin zenetik. Snuf movieak indarkeria eta irudi bortitzak dituzten filmak dira, baina kasu honetan benetako indarkeria agertzen da, hor ez dago efektu berezirik. Gorkaren lankidea den Jorgek argitu digunez ordea, oraindik ez da frogatu snuf movieak existitzen direnik. "Fikzioa da, kaleko leienda bat, mito bat, baina egia ere izan daiteke", dio Jorgek ●

◆ IRAIDA MARTIN

JUAN ZELAIA

II. SAIKERA SARIA

Pamiela argitaletxeak antolatzen du, esukaraz idatzitako edozein gai iruzkizko saiakerak edota eritzi lanak zabaldu eta sustatzeko asmoz.

Saria 6.000 eurotako da

Lanak, Pamiela etxea (Juan Zelaia saria), Agustindarren Industrialdea. G kalea, B6 nabea. 31013 Iruñea helbidera bidali beharko dira, abuztuaren 31a baino lehenago.

Informazio gehiago:
www.pamiela.net
e-mail: pamiela@pamiela.net
tel.: 948326535

Nahiz eta Frankismo garaia bizi, ale hartan sexu heziketaren garrantziaren inguruko editoriala kaleratu zuen ZERUKO ARGIAK.

UDA GIROAN, SEXU SENA KONTUAN

■ Editorialak "Seksu eziketa" izenburupean, gazteak eta sexua zituen hizpide.

Espainiako jeneraletan jenerale-nari eta berei batere gustatu ez arren, eta gaur egungo gazte bati baino gehiagori harrigarria iruditzen bazaio ere, beti izan du sexu kontuak garrantzi aparta pertsonen arteko harremanetan. Baita Frankismo garaiko

unerik ilunenetan ere. Disimuluan pasa zitekeen negu gorrian, batik bat eguraldiak ez zuelako asko laguntzen estalperik gabeko lekuetan harreman horiek izatera, baina besterik zen uda giroan orduan ere. Zerbaitengatik kaleratuko zuen ZERUKO ARGIAK "Seksu eziketa" izenburuko editoriala uztailean!

Izugarri samarra agertzen zuen panorama, ez da hala? Baina... "Baiña aurrak eta gaztetxoak jakin-miñez josiak egon eta neska-mutillak elkarrentzat griñatuak eta bata bestearentzat egiñak. Eta zenbat eta gehiago kontu au gorde eta zenbat eta

■ Andima Ibinagabeitia saria

Iragarkia, 1972-VII-30

Azkeneko urteetan bezala aurreten ere, Euskera Lagunen Elkartek (ELE), izenburu honekin, urteroko saria eratzen du euskal idazle eta jakintsuentzat euskeraren indarberritze, sakontze eta batasuna helburu hartuaz

2) Elkartek sortua danez gero, bere ardurapean hartzen ditu idazlan sari honen antolatze, zabaltze, epaitze eta sari-emaitzea.

3) Sari bakarria eta eman beharrekoa izango da, 1972ko azaroaren 1ean, Andima zanaren heriotza urtemugaz, bere zenbatia USAko 1.000,00 dolarretakoa izango dalarik.

4) Gaitzat Euskal Ikastoletako Testoak hartzen dira, hamar urtetatik hamabost urtetarako ikas-mailak osatzeko bereziki.

5) Texto horretan edozer gai erabili ditek: ala Fisika, Kimika, Historia, Geografia, Matematika. Teknika-gai, Biologia, Fisiologia, Elizti, tabar, edozernahi gairi emana Enziklopedia Botanika, Geometria eta Antropologia ez ezik. (...)

10) Lanak Abuztuaren 30erako bidaliak edo korreoan ipiñiak beharko dira izan ELEren zuzenbidera. Apartado 51.730 Sabana Grande-Caracas- Venezuela "Andima Ibinagabeitia Saria" aurrez idatziaz (...)

zeruko ARGIA

Topaketak Iruñean 1972

Santiago Amonekin elkarriketan

NON ZER

- TABU ETA SENSIBILIZAZIOA 2 garrantzi
- TEKNIKARAKI EUSKAL ELKARREKIA 3 garrantzi
- ELIZTI BAI DA 3 garrantzi
- BERTIDIO BERTIDIA 4 garrantzi
- APTURIDIO JAKIN 5 garrantzi
- GAITZATZAK 6 garrantzi
- GAITZATZAK 6 garrantzi

SODOMA ETA GOMORRA

Eta zer zioen hartan? Bada, gaur egun guztiz ulertzeko zaila gertatzen den mezua zabaltzen zuen. Hasteko, aurreko urteetako giroan murgiltzen zen. "Zerbait txar eta izkutuko bezala artu izan dugu seksu arazoa. Ori aipa ere ez zitekean egin kristau jatorren artean. Ondorengoak behar zirelako eta gizadia Sodoma eta Gomorraren antzeko egoera nardagarrian gal ez zedin bakarrik ematen zen ontzat ezkontza bera ere. Zeruko atea bera ere estuegia zen bi batera, uztarturik, sar zitezen".

■ Teknokrazia: Euskal klase berria

J. Joxe Rekondo, 1972-VII-30

Berrogei eta hamar urte ditudalarik, ezinezko zait lana aurkitzea. Lan-eskaintza guztiek gaztetasuna eskatzen dute, esperientzia, agintzen ohitura, jendearekiko begikotasuna eta esperientzia... eta esperientzia... Planteamendu hau arras desbidezkoa dela begien bistakoa da, zeren eta adina baita eskaturiko baldintza horiek denak eskura ditzakeana. Zertarako du, bada, 45-60 urtetako gizaseme batek, esperientziaren bidez eta bere nortasunaren desarroiloaz, gaitasunean (kapazita-

tean) gailurra jotzea, edozein zernola dela eta momentuz bere jakintza eta lanbide alorretik at geratu behar badu, lana egiteko modurik gabe? (...) Honetan euskaldunok ez gara besteak ez bezala, nahiz eta demokrazian eta adinarekiko errespetoan haziak garalazko plantak egitea oso atsegin izan. Egia da bereizkeriazko postura hau kanpotik datorkiguna, baina badirudi gure teknokraziak bozkarioz onartu duela. Gainera, teknokrata hauetariko gehienak abertzaleak direla esango nuke (...) ●

Baiña zailtasun guztiekin ere, bete behar dugun eginkizuna dugu. Ez dezaiokegu 'or konpon' esan. Umeek eta gaztetxoek nozituko lukete gehienbat. Eta ez dezakegu, jarri behar ez diren langa eta esiak ipiñiaz, zuzendu. Giza ezierak, sentimenduak, maitasunak, seksoak eta besterenganako errespetoak eskatzen duena gogoan eduki behar dugu".

LAGUNTZAILEEN BEHARRA

Nolanahi ere, sexu senaren heziera kontu hartan ez zituen editorialgileak bere garaiko guraso arruntak oso jantziak sumatu behar, laguntzaileengana jotzeaz haratago zihohan gomendioa luzatzen zien-eta. "Gizartelariak, sendagilleak, sikologoak, eta gai auetan jakintsu direnek dute itza. Legegizonen iritziak debekuak edo aginduak itz ortan oiñarritu behar du. Gizonongan oiñarritu behar du giza-legeak, gizabi-deak. Ez, noski, tabu eta mitoetan".

Fede handia zien editorialgileak gizartelari, sendagile, psikologo eta enparauei, bistan denez! Ez du ematen, behintzat, aditu haietako bakar bat ere erruan egon zitekeenik burutik pasa zitzaionik... Alabaina, nahikoa da orduko sexu bibliografiari errepaso txiki bat ematea, Espainia mailan bederen ospetsuen zirenek mantentzen zituzten sexu teoriez guztiz beldurtzeko!

Baina itzul gaitezen harira, hau da, editorial hark zioenera. Eta haxe zen haren ikuspuntua: "Baiña bai gurasoek,

bai ezitzaileek eta bai irakasleek oso gogoan eduki beharko dituzte gizarteko tabu eta mito guztiak. Ez direla gauetatik goizera kentzen direnak jakin beharko dute, alegia. Oso zentzuz jokatu beharko dute. Ez dezake guraso edo ezitzaile batek aurrak izan behar dion itzala arinkeria batez gal. Ez dezake ekintzaile edo irakasle batek eskuartearen daukan ekintza arinkeria batez arriskuan jar. Zer irabazten dugu, bada, arinkeriagatik-edo gaztetxoei biltokira joaten debekatzen badiete gurasoek, edo aurrak saillean ikastolatik ateratzen badizkigute? Onelako lau arinkeria nahikoak dituzte gure etsaiek behar beharrezko ditugunak ankaz gora botatzeko. Zer, gu uskeria batzuetan nahastea baiño oberik eta errazagorik, gu ondatzeko?".

Honen aurrean, zer esan? Bada, horixe zela orduan eta Euskal Herrian bizi zen giroa. Eta dena den, editorialgilearen ustez "benetan eldu behar diogu seksu eziketari eta askatasunari. Gizonaren osotasuna eta eldutasuna jokatzeko ditugu. Barka eziñezko pekatua litzake arazo oni ihes egitea. Baiña ortarako arrazoiz eta zentzuz kendu behar ditugu guraso askoren iritzi eta uste oker asko. Gaurko gizarteak eta gaurko gurasoak dauzkaten iritzi, jokabide eta indarra ez gogoan artzea 'iñoxente' izatea edo 'gaiztoa' izatea da. Eta iñoxentekeria, maltzurren eskuetan, gure galbiderako da. Landu ditzagun eta esna eta argi gure gurasoak, eskura dauzkagun aur eta gaztetxoak seksu alderdiaren jaun eta jabe izan ditzaten" ●

◆ PILAR IPARRAGIRRE

■ Eliza Euskal Herrian

Amunsa, 1972-VII-30

Berri berria ez bada ere, berriki etorria da gure belarrietara: ehun ta berrogei ta hamarrenbat (150) apaizek, Araban, beren gotzaiaren dimisioa eskatu dutela. Aspaldiko urtetan ahotik ahora zebilena kontuan hartuaz gero, ez da harritzeko gauza. Harri-garriena, orain arte, bere horretan iraun izan litzake. Guztiz harri-garria, halabaina, eskabide hori haintzat hartua izatea izango litzake ●

gehiago neska-mutillak elkarrengandik urrundu, orduan eta jakin-min aundiagoa eta elkarrentzat irrika biziagoa sortzen. Garbi ikusi ditugu jokaera onen ondorioak: larritasuna, ikara, lotura, kezka, gaitotasuna...".

Aldatzea komeni zela, hara! Nola, ordea? Heziera jator batekin, antza. "Badakigu eziera jator bat ematea ez dela ain erraza. Gu, geuk ere, ez dugu lehengo eziera txarra zeharo uxatu geure barrutik eta geure jokabideetatik. Bestalde nahiko moldakaitz gertatzen gera arazo au argitzerakoan. Eta zail zaigu askotan aurraren munduan sartzea eta beronen galderak ulertzea.

A S T E K O L I B U R U A

MENDEZ FERRINEN NOBELA TXALAPARTAN

EN EL VIENTRE DEL SILENCIO

Xosé Luis
Méndez Ferrín
TXALAPARTA
205 orrialde
14 euro

Xosé Luis Méndez Ferrín, 1999an Sueziako Akademiak eskatuta Galizieraz Diharduten Idazleen Elkartek Nobel Sarirako aurkeztu zuen idazlearen “No ventre do silencio” nobelaren gaztelarazko bertsioa argitaratu du Txalaparta argitaletxeak, “En el vientre del silencio” izenburuarekin. Galiziako Santiagok iragan mende erdialdera bizi zuen giro politiko eta soziala islatzen duen narrazio honen egokipena, Méndez Ferrín beraren emaztea den Moncha Fuentes Ariasek egina izan da. Garai hartan Santiagoko Unibertsitatean ikasten edota ikasgaiak ematen ari zire-

nak dira, gehienbat, nobela kolektibo honetako protagonistak, eta beraiekin batera, gerra ondoren latz hartan hiri galiziar horretan bizimodua ahal zuten eran ateratzen ahalegintzen ziren langile, eskale eta emagaldak, hala nola harropuzkeriaz beterik handik jaun eta jabe zebiltzan falangista, militar, ugazaba eta Elizako ordezkariak. Izan ere, 1936ko gerrak erabat bananduta utzi zuen biztanleria, eta nola ez, Santiagoko Unibertsitatean ere, frankistek fusilatu edo gartzelan sartutakoen seme-alabek, frankista horien ondorengo zirenen alboan aritu beharra izan zuten.

▼ Egileari Galdezka

“Nobela politiko bat da, baina ez errealista”

Xosé Luis Méndez Ferrín

■ Zer da “No ventre do silencio”n azaltzen duzuna?

1955ean Santiagoko Unibertsitatara joan nintzen ikastera, eta nobela honetan urte haietan bizitakoa saiatu naiz jasotzen. Hau da, hoguei urterekin genituen irrikak eta ametsak, kontraesanak eta eztabaida politikoak. Nobela politiko bat da, baina ez errealista, benetan bizitutako gertakizunetan oinarriturik badago ere.

■ Eta nolatan argitaratu duzu gaztelaraz?

Kontraesan handia dirudi, ez da hala? Ni, galizieraz bakarrik idaztea aukeratu duen idazle batek, bere nobela bat gaztelaraz argitaratzea, non eta Txalaparta bezalako euskal argitaletxe batean! Baina zer esango dizut, horrelakoxea da bizitza, eta guk ez genuen aukeratu bizitza egokitu zaigun egoera hau, bestela zuen herriaren eta baita nire herriaren historia ere oso ezberdinak izango baitziren. Nolanahi ere, oso pozik nago nire nobela Euskal Herrian argitaratu delako.

■ Aspalditik omen datorkizu euskarari buruzko jakinmina...

Haurra nintzela, euskal arrantzaleak euskaraz entzun nituen Vigon, eta harrituta, euskararen ezaugarriak bilatzeari ekin nion “Espasa” entziklopedian. Garai hartan Ourensen bizi ginen, eta auzoan bazen emakume bat, Euskal Herrira etorkin gisa bizitzera joandako galiziarra, alaba fusilatu eta semea preso sartu ziotenean, berriro Galiziara etorri zena. Hari hasi nintzaion galdezka euskarari buruz, eta irakatsi zidan zekien apurra, baita hamar arte zenbatzen ere. Semea askatu zioten eta Euskal Herrira itzuli zen. Baina semea, kartzelatik irteten eta berehala, gurera etorri zen, amari emandako laguntza eskertzera-edo, eta niri, euskal hiztegi bat ekarri zidan opari.

LIBURUAK

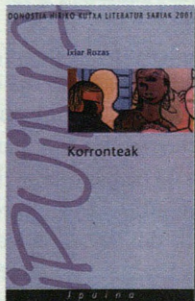
KORRONTEAK

Ixiar Rozas

KUTXA

29 orrialde

3,61 euro

2001EKO DONOSTIA HIRIKO IPUINA SARIA

Iazko Donostia Hiriko Kutxa Literatur sarietan Euskarazko Ipuina sailekoa Ieskuratu zuen Ixiar Rozasek "Korronteak" izenburua daraman kontakizun labur honekin. Cabo Verdeko mutil gazte batek Parisera daraman trenean gurutzatzen dituen begiradak eta izaten dituen gogoetak agertzen dira, batik bat, narrazioan. Mutil hori, ordurarte ez da inoiz bere sorterritik atera eta gauza askok txunditzen dute, hala nola etengabe ari duen euriak. Tren hortara iristeko, oztopo ugari egin behar izan die aurre, etorkin guztiek bezala, baina bera ez doa Parisera bizimodu hobego baten bila, bere aita aurkitu nahian baizik, hilzorian daukan amak hala eskatuta. Orain treneko bagoian dago, beste hiru bidaiari europarrek buruan dauzkaten asmoak igarri nahian.

**ORTZADARRA
SUTAN**

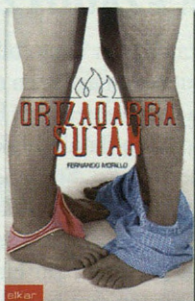
(ILARGIAREN
MINTZAIK)

Fernando Morillo

ELKAR

257 orrialde

14,50 euro

III. IGARTZA SARIAREN IRABAZLEA

Besaingo Udalak, CAF enpresak eta Elkar argitaletxeak antolaturiko III. Igartza saria idazle gazteentzako beka irabazi zuen Fernando Morillo azpeitiarrak "Ortzadarrak sutan (Ilargiaren mintzaira)" nobelarekin. Bizitzaren eskolari buruzko eleberria da, bi hari eta bi alditan banatua. Lehenengoan, hemezortzi bat urteko neska eta mutil talde bat aurkituko dugu, bizitzaren eskola horrek eman diezaiekeen gehiena bereganatu nahian. Bigarrenengan, berriz, handik hamabost urtera, telefono dei bitxi batek berririo elkartzeko gonbita egiten dienean, nolakoak diren azaltzen du narrazioak. Nolakoak dira une horretan eta zer gertatu da gazte garaian zituzten ametsekin?

ROAD MOVIE

Gotzon Hermosilla

ZERBERRI

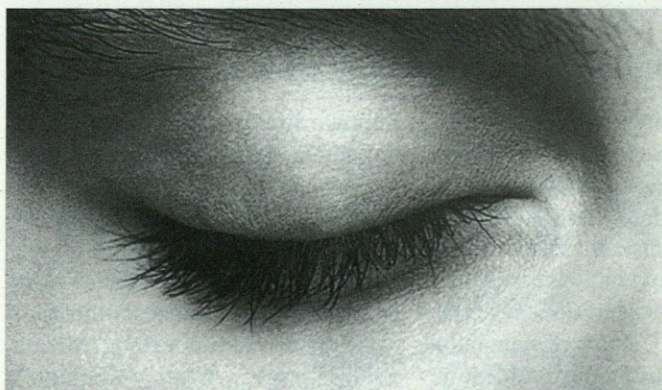
60 orrialde

6 euro

BIDALDIA ESTATU BATUETAN ZEHAR

Zerberri argitaletxeak kaleratutako "Road movie" Gotzon Hermosillaren Zidazlanean, egileak, beste gazte euskaldun batzuekin batera, Estatu Batuetan zehar egin zuten ibilaldiaren nondik norakoak agertzen dira. Bere belaunaldiko askok bezala, Patti Smith, Velvet Underground edo Johnny Thunders bezalakoak entzuten hezi dira, New Yorketik zetozen doinuak entzuten. Estatu Batuetako estoldetan eginiko hainbat film ere gogoan dituzte betirako, eta baita Jack Kerouac, Bukowski eta horiek idatzitakoak ere. Zer aurkituko ote dute beraiek, ordea, fisikoki hara doazenean? Bada, horixe azaltzen du "Road movie"-k, New York, San Frantzisko, Los Angeles, Las Vegas, Heriotzaren Harana eta beste hainbat lekuk utzi zizkien oroitzapenak.

G A R A N T I A

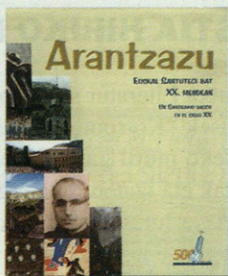
**Konfiantza
delako
garrantzitsuena**

Egunez egun
zure konfiantza
geureganatzen dugu,
etengabe produktu
berriak eta
zerbitzu berriak
bilatzearen bidez.

**ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS**
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

LIBURUAK

**ARANTZAZU.
EUSKAL
SANTUTEGI BAT
XX. MENDEAN**
Batzuen artean
ARANTZAZU
443 orrialde
31,25 euro

ARANTZAZU SANTUTEGIAK 500 URTE

Arantzazuko Santutegiak historia luzea du, eta hain zuzen haren aztarna Agogoangarrienak jasotzen ditu, euskaraz eta gazteleraz, jende askoren elkarkidetzan eta argazki adierazgarritz hornituta osatu duten "Arantzazu. Euskal Santutegi bat XX. mendean/ Un Santuario vasco en el siglo XX" liburu mardulak. 1501ekoa omen da fraide frantzizkotarrak Arantzazun kokaturik zeudela ziurtatzen duen lehen albistea, eta geroztik, han izan dira beti, hala-beharrezko irtenaldiren batzuk salbu. Liburu honetan, besteak beste, Arantzazu Santutegiko anaiarte eta Euskal Herriaren arteko historia dago jasorik, haraino iritsitako erromesak ahaztu gabe. Arkeologiatik hasiz gogoratzen dira hastapenak, aldian aldiko garai ilunak eta 1880tik aurrerako pizkundea.

**TENTO ETA
ITSASOA**
Ricardo Alcántara/
Gusti
IBAIZABAL
29 orrialde
4,75 euro

TENTOK ITSASOA EZAGUTZEN DUENEKOA

Etzeko txikienei zuzenduta dagoen Tento bildumaren kontakizun honetan, Tentok itsasoa ezagutu zueneko agertzen da. Halako batean, hondartzara joatea erabakiko dute gure txakur kumeak eta bere laguntxoak. Izan ere, itsasoa beren begiz ikusteko irrikitan daude biak, eta nahiz hondartza etxetik nahiko urruti gelditu, haraino iritsiko direla pentsatu eta horixe egiten dute. Oso pozik ateratzen dira etxetik, eta korrika abiatzen dira, lehenbailehen heldu nahi baitute. Azkenean iristen zaie belarrietara olatuen zarata. Gerturatu, eta itsasoaren handitasuna ikustean, zur eta lur geratzen dira biak. Gero, poliki-poliki, itsas bazterrera hasten dira hurbiltzen. Ura ukitzeko zorian daudenean, itsasoak atzera egiten die ordea. Beldurtu egin ote da?

HIZPIDE
Batzuen artean
HABE
82 orrialde
4,75 euro

EGALIK IZENeko SOFTWAREA ETA BESTE

Euskalduntze-alfabetatzean dihardutenei eskainia dagoen HABEren "Hizpide" aldizkariaren azken zenbakian, besteak beste, euskara enpresa-giroan kudeatzeko tresna den Egalik izeneko softwarearen berri ematen da. Egalik proiektua, AEKren eta Elgoibarko Makina eta Erreminta Institutuaren arteko elkarlanaren ondorioa da, eta bere bidez, ikasle bakoitzaren beharrak aintzat hartu, abiaburuko diagnosis egin, helburuak zedarritu eta lorpenak ebaluatzeko modua eskaintzen zaie ikasle zein irakasleei. Euskararen Kutxa sailean, berriz, "Haur hizkeraren erabileraz" agertzen da, euskaltegietara geroz eta gehiago hurbiltzen ari diren gurasoei haurrekin hitz egitean erabili beharreko erregistroa gogorarazten zaien lana.

DISKOAK

**FRESKO
FRESKUE**
Lacaza
OIHUKA
11 kanta
13,90 euro

KAOS ETILIKO OHIEN ROCK ETA PUNKA

Kaos Etilikoren hirugarren albuma bukatzeaz zegoela, taldea desegin zen, eta Kepa baterijoleak eta Zigor abeslariak arazo legalak izan zituzten musika munduan izen horrekin jarraitu ahal izateko. Gauzak horrela, Lacaza taldea osatzea erabaki zuten, Cicatriz, Quemando Ruedas eta Extremoduro taldeetan aritua den Dieguillo baxuarekin eta Gasteizko Los Padrinos deitu taldean

ibilitako Joseba gitarrajole berriarekin batera. Eta lauron artean grabatua izan da "Fresko freskue", rock eta punk doinuak indartsu azaltzen dituzten hamaika kanta hauek eskaintzen dituen CDa: "Luna", "Ya lo entiendo", "Nadie como tú", "¡¡¡Prefiero la aldea!!!", "Mira a ver", "Riesgo", "Casta", "Camino", "Te lo pueden quitar", "¡¡¡Piénsatelo!!!", eta "Entzun maite".

GETXO, uztailak 19-21

Hiru egunetan zehar Getxoko XVIII. Nazioarteko Folklore Jaialdia ospatuko da. Hori dela eta, gauero emanaldi ezberdinak eskainiko dituzte. Bertan, Itxartu taldea, Badma Seseg, Nowa Huta eta Karangahan taldeak ikusteko aukera izango da. Sarrera doakoa da 22:00

Algortako Biotz Alai plaza

ZARAUTZ abuztuaren 4a arte Erakusketa

Alicia Iturriozek genero guztiak landu zituen pinturan: erretratua, paisaia, bodegoia... Eta Torre Luzean antolatutako erakusketak hauek guztiak batu nahi izan ditu. Abuztuaren 4a arte egongo da zabalik erakusketa.

Torre Luzea

DONOSTIA uztailak 24-29 Jazz jaialdia

Heineken 37. Jazzaldia berrikuntza eta emanaldi erakargarriak jositako dator aurtengoan. Trinitate Enparantzan, Kursaalako terraza eta barruko aretoetan, Altzerri Klubean eta Zurriolako hondartzan kontzertu ugari eskainiko dira: Larry Goldings Trio, Chick Core eta Abdullah Ibrahim Trio, besteak beste.

BAIONA, Uztailak 16-21 Jazz jaialdia

Uztailaren 16tik 21era bitartean egingo da aurtengo Jazz aux Remparts festibala Baionan. Egunezko kontzertuak merkatuan eskainiko dira, arratsaldekoak Katedraleko klaustroan eta harresietan gauekoak. Jacky Terrason Trio, Mingus Big Band eta abarrek jardungo dute eszenatoki ezberdinetan.

BILBO irailaren 27a arte Antzerki testuen lehiaketa

Kafe Bilbaok Bilboko Udaleko Kultura Sailarekin elkarlanean, Kafe Bilbao Teatro laburreko Saria lehiaketaren bigarren edizioa antolatu du. Edonork parte har dezake. Lanak Bilboko Udaleko Kultura eta Turismo Sailera bidali behar dira.

GASTEIZ, abuztuaren 15a arte Erakusketa

Artium museoak duen erakustoki txikiena gazteek prestatutako instalazio eta artelanek eskaini diete. Bertan Jesus Palominoren "Merkatu arina zain" instalazioan kolore eta argiko arkitektura iragankorrak daude ikusgai.

Artium

GERNIKA-LUMO irailaren 1a arte Erakusketa

Sabino Arana Kultur Elkargoko Euskal Abertzaletasunaren Museoa "EAB. Bidea zabaltzen" izeneko erakusketa antolatu du. Bertan, Emakume Abertzale Batzaren historia laburbiltzen da.

OBANOS uztailak 20 Antzerki emanaldia

Nafarroako Obanos herrian "Obanosko misterioa" antzezlan eskainiko dute. Lan honetan Nafarroako Donejakute Bideari buruz dagoen Erdi Aroko kondairarik ederrenetarikoa kontatzen da. 22:00 Herriko plaza

IRUN, irailaren 2tik 7ra Lehiaketa

Irungo Udalak Adour-Bidasoa XI. Margo Lehiaketa antolatu du. 18 urtetik gorakoek parte har dezakete bertan, lan bakarra eta edozein teknikan eginga aurkeztuz. Aukeratutako lanekin erakusketa bat antolatuko da urrian. Lanak Amaia KZn aurkeztu beharko dira. Amaia kultur zentroa

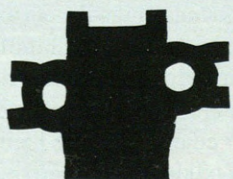

Agendarako deialdiak hogeiei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Agenda: KATIXA GARATE

Argitarapen honen edizioa laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora

k u t x a

zuri esker
gracias a ti

gizarte ekintza
obra social

Fuksia landarea landatzeko sasoi egokia da orain. Erregina baten lorategian jaso izanagatik eta belarritakoen tankera izateagatik "Erreginaren belarritakoak" bezala ere ezaguna da.

ERREGINAREN ZINTZILIKARIOAK

Zintzilikarioak ez baina "Erreginaren belarritakoak" izenez eza gutzen dugu urtetan eta urtetan gure baserritan eta kaletxetan erruz landatu den *Fuchsia sp.* landarea. Erreginaren baten lorategian jaso izanagatik eta belarritako tankerako lore zintzilikario koloretsu berezietatik datorkio izen xeble hori.

XVIII. mendearen hasieran Charles Plumier misiolari frantsesak Santo Domingon aurkitutako genero honetako landare bati Fuksia izena eman zion, Leonhard Fusch (1501-1566) Tübingengo Unibertsitateko medikuntza katedradunaren omenez. Gerora Erdi eta Hego Amerikan, Zeelanda Berrian eta

Tahitin genero bereko espezie gehiago aurkitu ziren. Mexikoko *Fuchsia magescens*

lanica, *Fuchsia coccinea* eta *Fuchsia fulgens* espezieen arteko hibridoak izan dira gaur egun arte, eta oraindik ere etengabe sortzen ari diren fuksia gehien arbasoak.

Fuksiak ia edozein lurretan biziko dira, baina eguzkia tamainan eta azido puntua duen eta urari eusten dion lurra baditu sekulakoa egingo zaizu. Fuksia aukera izugarria da baina mintegietan banaka topatuko dituzu. Lasai, gustuko duzun horixe erosi ezinik bazabiltza dagoen tokitik adar-muttur pare bat hartu eta lur onean landatu. Erraz itsasten da eta urte-sasoi egokiena da hauxe ●

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@zerain.com

O S A S U N A

Espainian urtero sindrome alkoholiko fetalaren 1.000-1.500 kasu ematen dira. Emakume gazteek alkohol gehiegi edaten badute seme-alaba erasanak izateko arriskua dute.

SINDROME ALKOHOLIKOA

Espainian, urtero-urtero, jaioberrien artean 1.000-1.500 kasu erregistratzen dira, sindrome alkoholiko fetala esaten zaiona jota jaiotzen diren jaioberriena. Eta ume horiek haurdunaldia bitartean gehiegizko alkohol-kopurua kontsumitu duten emakumeek jaiotzen dira, noski. "El alcohol, un amigo de cuidado" liburuaren egilea eta Unibertsitate Konplutentsean irakasle den José Ignacio de Arana pediatrikari dienez, sindrome horrek jota jaiotzen diren umeak pisu eskasa eta taila txikia izaten dute, atzerapen mental gogorraz gain.

Aurreko sintoma horiek gutxi balira, sindrome alkoholiko fetala da hazkunde-ko arazoan, paralisien, eta aurpegi nahiz gorputz-adarretako malformazioen kau-

■ Alkohol asko kontsumitzeak fetua kaltetzen du.

sarik ohizkoena. Adituaren ustez, haurdun dagoen emakume batek ez luke alkoholik edan behar. Eta emakume gazteek, alkohol gehiegi kontsumituz gero normalean, seme-alaba erasanak izan ditzakete,

haurdunaldian edateari uzten badiote ere.

Espainian edalearen profila oraindik ere 19-28 urteko gizonezkoarena baldin bada, ezin uka daiteke emakumezkoen artean alkoholismoak gora egin duela azken urteotan. Izan ere, inkestek diotenez, alkohola kontsumitu duten emakumeen kopurua ikaragarri igo da, eta azkeneko datuen arabera, % 50-80 bitartean dago gaur egun. Edozein alkohol-dosi, txikiena izanda ere, arriskutsua da. Zenbat eta gehiago edan emakume haurdunak, orduan eta txikiagoa da haurtxoaren koiziente intelektuala. Eta haurdunaldia bitartean egunean bost zerbeza hartzea nahikoa da sindromea ezinbestean agertzeko ●

◆ JABIER AGIRRE

Amets Arzallus

Xoldoko gaina,itsuak ere liluratzeko modukoa

*Bi makila zeuden etxeiko atarian, paretaren
kontra, erdi erorian. Bat lizar makila zen,
bestea burdinazkoa. Motxilak kargatu eta
mendiko botak jantzita etxetik
ateratzera koan, bakoitzak berea hartu zuen:*

*Xalbatek lizar makila bipilari eutsi zion
lehenik, eta Joxeri burdinazko makila fina
luzatu zion gero, eskura. Biak ere neurri-*

ASIER AGIRRESAROBÉ

■ Otalora ugari da Xoldoko gaina inguruan. Ibilian-ibilian herri batzuk begiztatzeko aukera ere izango dugu. Ezkerrean Hendaia.

*neurrira eginak zituzten. Lizar makilak
pausoa laguntzen zion Xalbat, eta
burdinazkoak bidea markatu Joxeri.
Lizar makila naturak emandakoa zen.
Burdinazkoa naturak kendutakoa
ordezkatzeko egina. Joxe eta Xalbat,
biak,itsuak baitziren. Xalbat mendizale
itsua, eta Joxe itsua. Xalbatek mendia
besterik ez zuen ikusten, eta Joxek
mendia ere ezin zuen ikusi. Biek berdin
maite zuten hala ere mendiko bidea.*

ASIER ACIRRESAROBÉ

■ **Kalbarioko gurutzean ogitartekoa jan eta Xoldoko gainera abiatuko gara.**

Igande goiz hartan, beste guztietan bezala, makilak hartu eta mendirantz jo zuten. Autoa Urruñako Larretxeko bordan utzi eta Xoldoko gainerantz abiatu ziren. Pare bat orduko ibilaldia zuten aurrean. Eta haiexen atzetik partitu ziren. Tik-tak, tik-tak, ordulariko orratzei atzetik segika, tik-tik, tak-tak, makila hotsei atzetik segika. Denei aurea hartu nahian, Lucky Luckek bere itzalari bezala. Xalbat eta Joxe. Joxe eta Xalbat.

Txorien txorrotxioak belarri ertzak ferekatzen zizkiola, Joxe galdeketa hasi zen, ingurua Xalbaten begiez ikusi nahirik:

-Bide luzea al dugu Xoldoko gainera iristeko?

-Ez, hain luzea ere ez. Martxa politean igaten baldin bagara, hiru ordu laurdean kaskoan behar genuke. Gero, handik lakurantz jautsi gintezke, eta aitzinago joateko umeia ukan ezker, Ibardin ere ez da sobera urrun, -erantzun zion Xalbatek ibilaldiaren nondik norakoak azalduz-.

-Guk ze bide egingo dugu? -lerratu zen Joxeren jakin-mina-

Igande goiz hartan, beste guztietan bezala, makilak hartu eta mendirantz jo zuten. Autoa Urruñako Larretxeko bordan utzi eta Xoldoko gainerantz abiatu ziren. Pare bat orduko ibilaldia zuten aurrean.

-Hastapenean Kalbarioko gurutzera iganen gara. Han ogitarteko ttipi bat jan, ur xorta bat edan, eta gero Xoldoko gainerantz partituko gara. Harat arribatzean ikusiko dugu indarrak zein heinetan ditugun. Horren arabera, lakurantz jautsiko gara edo itzulia eman eta berritz behe-rantz egingen dugu.

Joxe eta Xalbatek, galdetuz eta erantzonez, urratsez urrats lehen aldapañoa giblean utzi zuten. Bide garbian zebiltzan zangoak leku erosoan pausatuz. Joxe, itsua izanagatik, mendian ongi zaildua zen, eta mendizalerik finena bezain egoki zihoan mendi bidean, bidea ikusiko balu bezala. Edonork, begiratu hutsean,

itsua zela ez antzemateko moduan. Xalbatek, hala ere, bazekien noiz lagundu eta noiz ez, mendiko itsumutil eskarmentatua baitzen. Paisaiak ere zehatz-mehatz deskribatzen zizkion, usu, Joxek berak deus galdetu gabe:

-Ehiztarien iratzezko etxolak pasa berri ditugu, eta giblean, ezker aldean Hendaia eta Hondarribi hasi zaizkigu agertzen, beren mendi eta beren itsas ertzarekin. Hendaia hondartza, Jaizkibel bezain garbi ageri da. Baten berdean eta bestearen urre kolorean ez da puntu beltz askorik. Jende gutxi dabil gaur hondartzan.

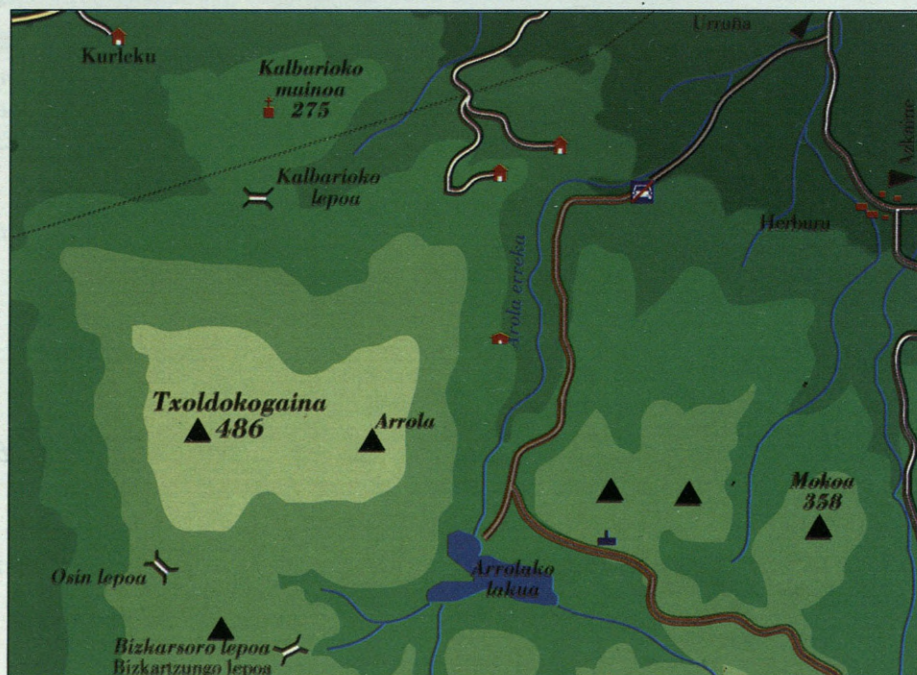
-Mendira etorriko ziren agian, -iradoki zion Joxek, galdera xuhur eginez-

-Ez, lasai, ez dabil jende askorik. Xoldora biziki jende guti jiten da. Biriatu, Urruñ eta Hendaia hurbil izanik ere, hemengo jendeak nahiago du itsasoa. Beraz, lasai, gaur ez dugu trafikorik sortuko bide hertsi hauetan.

-Abererik ere ez al da ageri?

-Bai, lehen patarra igan ondotik, ezker-alderantz itzuli gara, eta eskuineko larre zabalean artalde bat dabil. Begirada gorantz zuzenduz, urrutian behiak edo zaldiak, bietarik bat, ageri dira. Hurbildu ahala antzemanen diegu hobeki zer diren xuxen.

Hitz eta pitz, Joxe eta Xalbat bidegurutzean ezker harturik, Kalbarioko gurutzerantz bideratu ziren. Gurutze sonatu hura muino ttipi batean zegoen eta laster ziren bertan.

-Heldu gara delako Kalbarioko gurutzera. -abisatu zuen Xalbatek-

-Izena hala du baina ez da kalbario handirik pasa beharrik hona arribatzeko. Bideak ez du zailtasun handirik, eta belarra ere, hanka azpirako koltxoia bezalako da.

-Hala da bai. Gainera paisaia ederra dugu. Itsasoa handi eta zabal ageri zaigu bisean bis. Bi begiek ere ez lezakete begirada batean itsasoa bere zabaltasunean dena harrapa.

Xalbatek Joxe besotik heldu zuen eta gurutzearen ondoan den ermita etxola aitzineko aterpean esertzera gonbidatu zuen. Han ogitartekoa luzatu zion eskuin eskura. Joxek bi eskuz hartu, eta lau hozkadatan irentsi zuen dena, paisaia begiak galtzen zitzaizkiolarik. Ur botilari trago bat egin ondoan isilunea hautsi zuen.

-To! Ote txoriak ere badabiltza inguruan. Beren txorrotzio fina entzuten dut. Garoa ez ezik otea ere baden seinale.

-Bai. Xoldo mendiak iduri luke iratzez bezain aberatsa dela otez. Gain hartan lore horixka anitz atzematen dut. Alta, hemendik nekez ikusiko ditugu behar bezala. Eta hurbilagotik ikustekotan, bideari ekin beharko diogu. Goazen.

Kalbarioko gurutzera eraman zituen malda jautsi, atzera, eta lehen ezker harturiko bide gurutzean eskuinera luzatu zuten pausoa. Bi bide zeuden. Bi bide eta bi herri. Bide gurutzean mugarri bat ere bazegoelako. Urruña eta Biriaturen arteko mugarria hain zuzen ere. Bi herri, beraz. Eta bi bide. Bata Biriaturiko kasakoetarantz zuzentzen zena, bestea Xoldoko gainerako bidexka. Azken hau hartu zuten, lurrezko bide garbia harritzko bide bilakatzen hasi zelarik. Joxeren itsu makila hots zorrotzagoak ateratzen hasi zen.

-Bide garbia bukatu dela dirudi. Harria sala-

■ *Gehiegi nekatu ez bagara Arrolako lakuraino jaitsi gaitezke.*

***Kalbarioko gurutzera
eraman zituen malda jautsi,
atzera, eta lehen ezker
harturiko bide gurutzean
eskuinera luzatu zuten
pausoa. Bi bide zeuden. Bi
bide eta bi herri. Bide
gurutzean mugarri bat ere
bazegoelako. Urruña eta
Biriaturen arteko mugarria.***

■ *Donibane Lohizune ikusiko dugu itsas ondoko beste herrien artean.*

tzen du nire makilak - kexatu zen Joxe-

-Bai, hemendik goiti, iduri luke bide harritsua dugula. Animaleko harritzarraz pasatzen ari gara, eta tartean, urak bere bidea egiten du, fin-fin eta txistukari. Ez duzuia adi-tzen?

-Naski baietz. Guk gora egiten duguna hark behera egin behar. Botila hutsa betetzeko ere ez da leku txarra agian.

Hala, Xalbatek mendiko ur freskoz bete zuen botila hutsa. Gero hari trago bat kendu, Joxeri beste bat eman, eta gorantz segitu zuten,

atzean Donibane Lohizune ezkututik ateratzen ari zen bitartean. Urrunago Bidarte ere ageri zen lausotasunean, eta irudimena landu nahi zuenarentzat, han zegoen Miarritze. Zenbat harri hainbat herri. Hura zen hura ikusmira. Urratsez-urrats, harri bakoitzean herri berri bat esnatzen zela zirudien. Beraz, Xalbatek deskribatu eta Joxek irudikatu, gorantz segitzen zuten bi mendizaleek, harritz herri, herriz harri.

Kalbarioko gurutzbidea utzi ezker, dena gorantz egin zuten harritzko patar luzean. Xoldoko gainerako tarterik zailena iragana zuten. Ezkerrerantz bihurtu markatuz lasai gune ttipi bat zegoen,

Aiako Harriak, Jaizkibelen auzo lagun, aurrez aurre zituela. Irungo mendiak itxura xelebrea zuen. Behe-tik gora garbi-garbi altxatzen zen, baina gainaldea laino borobil batek estaltzen zion. Aiako Harriak koroirik gabeko erregea bezala ageri ziren.

Begiratu eskuinerantz irristatzen utziz, berriz, Kalbarioko gurutzea ageri zen urruntasunak ttipitua. Gibelean Lapurdiko kostako herri gehienak present ziren, batzuk hurbil, argitasunean zurbil, besteak urrun, iluntasunean zurrin. Eta gurutzearen gurutzeenean, lerro bertikalak lerro

Azken hasperenak bota ondotik, lautadan aurrera egin zuten. Beste mendi askoren gailurra ez bezala, Xoldoko gaina luze eta zabala zen. Belardi ederra sator zuloek apaintzen zuten tarteka, eta zaldi eta behorrik ez zen falta.

horizontalarekin topo egiten zuen gunean, autopista bidea agertzen zen. Gure bazterrak bitan zatitzen dituen hormigoizko sugea, etengabe zapaldua bezain zapaltzailea. Justu, gurutzearen junturan, gurutzerako bidea balitz bezala.

Begiak pausatu, eta berriz ere hankak lanean jarri zituzten Joxek eta Xalbatek. Gutxi falta zitzaien gailurñorako. Azken bi aldapak, non harrizko bidea berriz ere lurrez eta belarrez osaturiko bide bilakatzen zen. Bide garbia beraz, azken urratsak emateko.

-Heldu gara Joxe!

-Ah! Ez da ez gogorregia, baina hemen ere izerdi tantak isuri behar dira gainera iritsiko bazara.

-Bai hala da.

Azken hasperenak bota ondotik, lautadan aurrera egin zuten. Beste mendi askoren gailurra ez bezala, Xoldoko gaina luze eta zabala zen. Belardi ederra sator zuloek apaintzen zuten tarteka, eta zaldi eta behorrik ez zen falta. Urrunago betizuak ere hantxe zeuden, oraindik gure ganadu arraza galdu ez den erakusgarri. Hanken lasaigarri eta begien gozagarri, lautadan aitzina segitu ahala, antzina artzain etxola eta arditegi izaniko bi harrizko etxetxo zeuden, erdi zutik erdi eroriak.

Ondoan, zaldi baten eskeletoa, oso oso-rik, saiek garbitua, museorako modukoa. Eta aitzina eta aitzina, aintzira. Hendaia-ko, Urruñako eta Biriaturko egarriak asetzen zituen aintzira. Ur xorta bat edanez hari beha egon ziren pixka batean.

- Senperekoaren moduko lakua da - azaldu zuen Xalbatek-

-Ezkutuan dagoela, horixe pena -ohartarazi zion Joxek, triste, bere ikusi ezina maltzur azalduz-

- Bai, baina lasai. Zuk baino bista hobe duen asko joango da mundutik zuk baino gutxiago ikusita. Hemengo jendeak ez daki Xoldo

■ **Ardien atzean Larrun mendia.**

magalean laku bat dagoenik ere. Zuk badakizu non dagoen. Eta non dagoen jakitea da bista onaren sekreturik handiena.

Hizketaldi luzean, inguru guztia ikusi, eta lakura jautsi eta Ibardinera joan, beste

Hizketaldi luzean, inguru guztia ikusi, eta lakura jautsi eta Ibardinera joan, beste egun batean egingo zituztela erabakirik, etxerantz abiatu ziren etorritako bide beretik, bakoitza bere makilaren lagun.

egun batean egingo zituztela erabakirik, etxerantz abiatu ziren etorritako bide beretik, bakoitza bere makilaren lagun. Beheranzko bidean goranzkoan antzemandakoarekin egin zuten topo, atzera. Xirimiri fin batek kopeta lastantzen ziela, zeruak kantu bat entzunarazi zuen : "maite ditut maite gure bazterrak lanbroak ezkutatzeko dizkigunean..."

Eta azkenean, autoa utzitako leku bertara iritsi ziren. Bi ordu eskasetan egin zuten bidea, lasai ederrean.

Xoldon utzitako indarrak Larretzeko Bordan berreskuratu zituzten berriro, eta ondo bazkaldu ostean etxera itzuli ziren.

Etxeko atarian Joxek eta Xalbatek bakoitzak bere makila paretaren kontra pausatzen zuten artean, Joxek galdetu zuen:

-Nola bururatu zaizu gaur Xoldoko mendixka lasai eta eder horretara joatea?

-Bada ARGIA aldizkarian, atzean "Ihesi" izeneko atal bat etortzen da astero. Bertan, ibilaldi ezberdinak deskribatzen dituzte. Xoldorako bidea itu baten eta bere itsumutilaren elkarriketaren oinarrituz azaltzen zen. Iruditu zitzaidan irakurle garenean itsuaren papera betetzen dugula, inguruak itsumutilaren azalpenen bidez ezagutuz. Eta orduan, niri ere, itsumutila izateko gogoia sartu zitzaidan, mendira hurbildu eta dena nire begiz ikusteko gogoia.

■ **Aiako Harriak ere bistan izango ditugu... ez beti ordea lainopean.**

Denbora-pasak

Kike Amonarrizen
Umorea

BUSHEN HERIOTZEAN

Gizaki guztiei bezala, George Bushi ere heldu zaio heriotza eta, hiltzeko trantzea pasa ondoren... Infernuko atera iritsi da (nora bestela?).

Atarian Luzifer dauka. Sartu dira barrura eta Infernua lehendik ere gainezka daukalako kexu da Luzifer:

- Zu sartzeko norbait atera beharko dugu bada! Tira, has gaitezen leku bila. Nik zenbait toki erakutsiko dizut, ea gustukoren bat aurkitzen duzun.

Ate bat ireki eta gelan Richard Nixon ikusi dute: mailu batekin harriak txikitzeak lana ipini diote, eta ikusten da gizona kristo bat egina dagoela.

- Bufa! Ez zait lantegi hori askorik gustatzen -esan du Bushek-.

Hurrengo atea ireki eta barruan Ronald Reagan ageri da, izotza baino hotzago dagoen uretan sartuta, jakuzzian jeltuta.

- Hori ere ez dago, bada, niretzako egina -argudiatu du Bushek-.

Beste ate bat ireki eta Bill Clinton ikusi dute, sofa batean etzanda, ondolan makurtuta Monika Lewinsky ari zaiola... tira, ulertzen didazue.

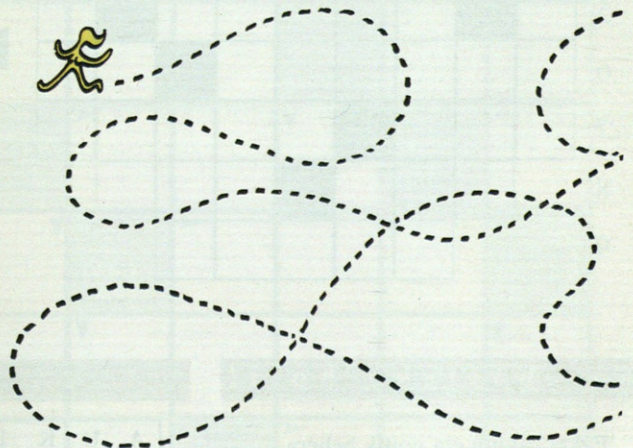
- Hau bai! Honetara moldatuko nin-

Asteko Lokuzioa

MANIXUT MANIXUT
MANIXUT MANIXUT

2A2PIAK
BATMAN

LAINOPIAN EGON

Laino pean egon, zerbait ez ikusi, zerbaiten berri ez eduki

**EZ ZEN AZTERKETARA GARAIZ IRITSI,
LAINOPIAN ZEGOEN, BETI BEZALA**

ESTAR EN LA INOPIA, NO KOSKARSE /
ÊTRE SUR SON NUAGE / SPACE-CADET

tzatekeela uste dut -esan du Bushek-.

- Ziur al zaude? - Luziferrek-.

- Bai, bai, horretarako balio dut.

- Oso ondo -Luziferrek-. Monika, zoaz lasai nahi duzun lekura!

BOZGORAILUTIK

Duela urte batzuk, Mutrikuko festetan, honako esaldi hau entzun omen

zen bozgorailuetatik:

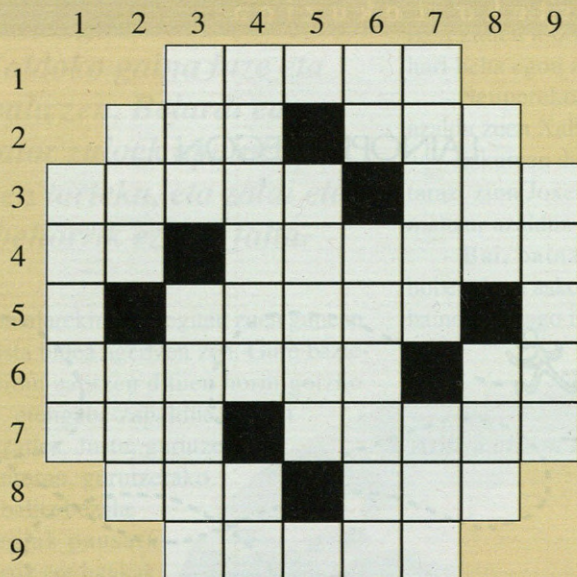
- Sesenak datos eta Goiko Plazan "sostenak" kendu!

Denok ulertzeko moduan idatziko dugu:

- Zezenak datoz eta Goiko Plazan zagoztenak kendu!

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

- 1.- Aintzira. 2.- Euskal sindikatu abertzalea. Jardun.
3.- Hortaz. Funtzio. 4.- Iridioaren sinbolo kimikoa.
Aurpegia. 5.- Berrogeita hamar, zenbaki erromatarren arabera.
Zoruak. Kontsonantea. 6.- Kristalak. Herri hizkeran, zer.
7.- Burdinola. Automata. 8.- Batrazio mota. 9.- Zein.
9.- Esan, hitzez adierazi.

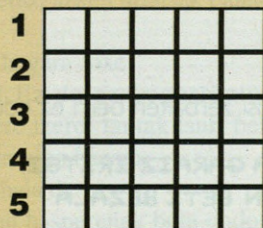
GOITIK BEHERA

- 1.- Bizkaiko hiriburua. 2.- Pinu mota. Euskal sindikatu
abertzalea. 3.- Bizkaian, sobera. Janari ongailu. 4.- Untziaren
ezker aldea. Txakur. 5.- Potasioaren sinbolo kimikoa. Metal
garestia. Kontsonantea. 6.- Arabako alderdi espainiarra.
Sakonera handikoa. 7.- Ez emeak. Interjekzioa.
8.- Atomo kargadun. Kitatzeke dago. 9.- Atsegin.

Ekar bosteko hori!

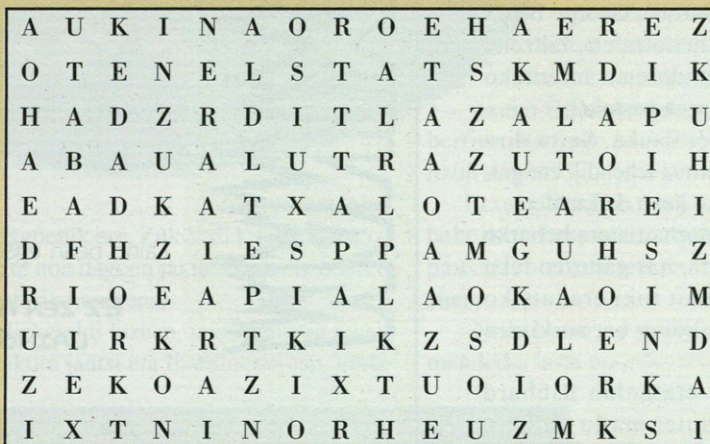
Ezker eskuin eta goitik behera,
zenbaki bakoitzean hitz bera
aterako zaizu

1 2 3 4 5

1. Oinez abiatu. 2. Bakun.
3. Izua, beldurra. 4. Handi.
5. IX. hilabete.

Letra Zopa

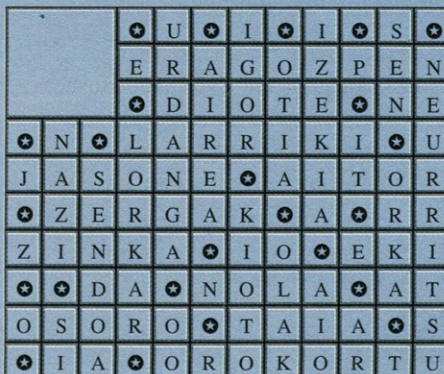
Aurki itzazu
8 itsas
ugaztunen
izenak.
Hitzak
ezker
eskuin,
goitik
behera
edo
diagonalean
azalduko
zaizkizu

Aurreko asteko soluzioak

MUOBOEAZIAPKIRHO
ERTNEUETANNOALIX
NOTZODNATOGAFRAI
ITJSNIONSTTORAKR
BATKLARINETEAEBU
STPILOSUPULIRL
ALDNIRBNHUNABAEA
UHEPOHOIDAEMDANT
SBRAORSTEHAKARAO
URADTTZTSRNBIO LAZ

8ko txikian

1. Arautegi. 2. Kreditua. 3. Hegoalde. 4. Olagarro.
5. Erraldoi. 6. Lodikote. 7. Etorkina. 8. Aranondo.
9. Amodioak. 10. Ariketak. 11. Susperu. 12. Igeltsua.

Hitz gurutzatuak

Ezker eskuin: 1. Uhina. 2. IKA. Ate. 3. Izaba. Eri. 4.
Lu. Ataria. 5. O. Enara. 1. 6. Balaka. Oo. 7. Ari. Abila.
8. Eza. Aho. 9. Agiri.

Goitik behera: 1. Iloba. 2. Izu. Are. 3. Uka. Eliza. 4.
Habana. Ag. 5. I. Ataka. I. 6. Na. Arabar. 7. Atera. Ihi.
8. Eri. Olo. 9. Iaioa.

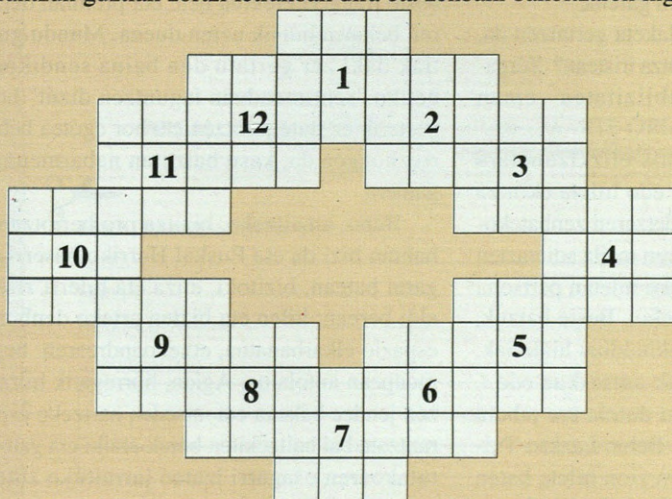
Hitz Gezidunak

	Izena	Kili-..., airean	Nafarroako herria	Harriak	Ahuntzaren ar
	Hegazti mota	Akabo	Gizon izena	Ezinen erdian	
	Jantzi gabeak				
	Pinu mota				
Lokarri, lotailu	Aleazio mota			Suari dario	
Ravelena, ezagunena	Lur-eremuak			Gipuzkoa-ko herria	
			Galiziako ibaia		Röntgen
			Patu		Dardara
Kotxe txiki		Kontso-nantea	Deialdi		Landare mota
Leku hartan		Helioa	Letoniako hiriburua		
		Ohorea merezi du			
		Igarobide			
Zezen zikiratu		Gaixo		Talde terrorista	
Deitura		Interjekzioa		Errep. eta ald., nahi	
		Gora egin		Nori atzizkia	
		Uranioa		1	
Laztandu			Akaso, beharbada		

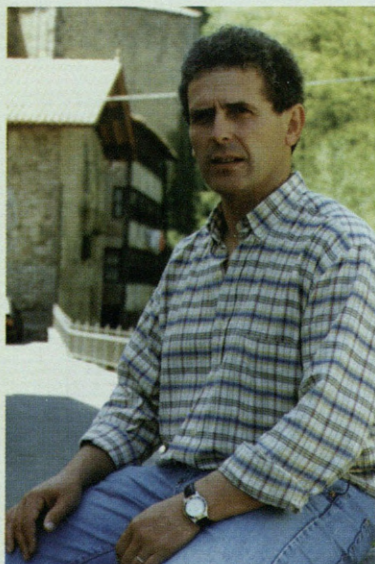
Pertsonaia: Futbol entrenatzaile gipuzkoarra

8ko Txikian

Erantzun guztiak zortzi letrakoak dira eta zenbaki bakoitzaren inguruan kokatu behar dira. Hitzak ordu orratzen arabera bideratu behar dira, beti ere zenbakiaren gaineko lauki txikitik abiatuta.

- 1.- Aski dela iritzi
- 2.- Oraino
- 3.- Gizena, gantza
- 4.- Bizi den gizaki
- 5.- Igarri
- 6.- Errazak
- 7.- Sarde txikia
- 8.- Ikas arazi
- 9.- Iristeko ahalmena
- 10.- Unatuta
- 11.- Ogibitarteko
- 12.- Lotu

ALBERTO ELOSEGI

IÑAKI MURUA

BAKEAN BEZA ATSEDEN

Betitik gizartea kezkatu duen gaia izan da eta gogo onez inor gutxi onartzen duena. Gehienez, begi larriak ikusi ohi izan zaizkio heriotza hurbil duenari, ikusteko astia izan dugunean! Gutxi batzuk patxada eta egonarri bikainean aurre egiten diote. Gogoan dut herri txiki bateko apaiz egoskor bat hilzori zegoen aitona oliu santua ematera joan eta -okurrentzia hark ere- zer moduz zaude? galdetu "gaixoari". Aitona, ordea, gerra, gosea eta pasa beharreko denak pasatutako nonbait, ez zegoen hain beldurturik hurbil zuenaren aurrean eta, bertsotan ekin omen zion apaizari, bururatutakoak zapla botetaz. Handik ordu gutxira eman omen zuen azken arnasa, "gaixoak".

Normalean, gaixotasun larriren bat dugunean edo sendikoren batek badu, isilik gordezeko joera dugu. Batzutan, gaixok ezik, inguru hurbileko gehienek jakiten dute baina, "ez inori esan" gomendioaz lagundurik jakindako berria izan ohi da (horixe izaten da mundu guztiak jakiteko era azkarrena askotan). Gaitz senda ezina duen bat baino gehiagok, gainera, ez du inor ikustera joaterik ere nahi izaten, ezkutuan bere burua gordetzea nahiago.

ZER ESANIK EZ, bere buruaz beste egiten dutenen kasuan, are eta nabarmenagoa da ezkutatzeko nahia eta familiakoa bada, urteetan irauten duen zama izan ohi da, orbain senda ezina bailitzan daramaguna eta, ahal bada, inork jakin ez dezan saiatzen garena.

Horiek horrela, zer aldaketa gertatzen da, ordea, gure jarreretan, heriotza iristean? Zergatik horrenbesteko publizitatea eman beharra/nahia?

Askotan sumatu dut nik elizkizunetara (agur ekintza ohikoenak) edo hileta ekintza publikoetara joandako jendetzaren zenbatekoak, hildakoarekiko estimuaren maila adierazten ote duen susmoa: jende asko hiletan pertsona ezagun eta estimatua bestela... Beste batzuk, elizkizunean apaiz asko, ekitaldian hizlariak, korua edo trikitia-bertsok-aurreakua edo... horrelakoetatik neurtu ohi dutela ere jabetu naiz. Neurgaiak dira noski. Behin Lazkao Txiki lagun batek esan omen zion hileta baten amaieran: "hauze hileta elizkizun ederra eta

dotorea" eta hark erantzun "bai, baina horretarako hil egin behar".

Beste batzutan berriz: "zein da gaur periodikoan hainbeste eskela jarri dizkioten hildako hori? Orri osoa beteta dator, jo, hori norbait bazan e?"

Hil denak, bistan denez, ez ditu eskela guzti horiek ikusiko eta beharko, haiek jartzen aritu direnek, berriz, diru pila galanta gastatuko zuten, zertarako? Bat ez al da aski? Zenbat iragarki jartzen dituzte lanpostu bera iragartzeko egun berean? Bai, bai, bakoitzak bere eskubidea dauka nahi duena egiteko aukera duen neurrian, baina, orri erdia betetzen duen eskela jartzen badiozu bati eta besteari orria beteko eskela pila, ea zein ausartzen den hurrengo egunean hiltzen! "Kottaua, gixajoa, haure etzun inor askok ezautzen", esango du batek baino gehiagok.

Iruditzen zait behar ez diren beharrak sortzen ditugula edozein egoeratan, edo sortu dizkigutela eta gu zepoan erori. Negozio galanta egiten da behintzat horren kontura; bati, eskelel periodikoa deitzera iristeraino. Batzutan erreparo handirik gabe negozioa egiten saiatu ere, hildakoa hozteko ia astirik gabe etxera deika hasten direnean ea nola antolatu nahi dugun hileta, jarriko al dugun eskela komunikabide honetan edo beste hartan...

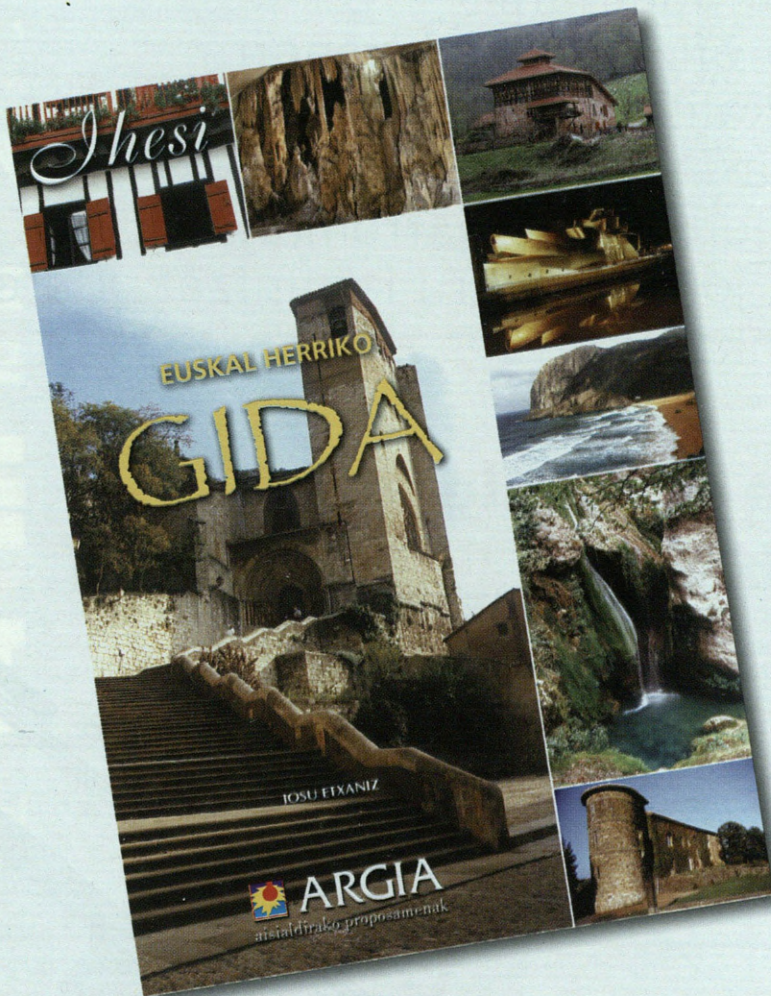
ZERA FALTA ZAIGU, hileta edo azken agurreko ekitaldi xume baten erdua eskurtzea. Inbertituko duguna, nola dirutan hala sentimenduetan, benetan behar dutenengan geratzeko aproposa izango dena eta ez hainbeste iragarki efektua bete eta premian denaren beharra hutsik uzten duena. Mundu guztiak daki zer gertatu den baina sendikoek betiko "sentimenduan laguntzen dizut" hori besterik ez dute jasotzen eta hor egotea beharrezkoagoa da, kasu batzutan nabarmenago gainera.

Beno, amaitzeko, bizitza oro heriotzaren habian bizi da eta Euskal Herriko baserriak, garai batean, bizitoki, eliza eta hilerri ziren, aldi berean; hilen eta bizien arteko denbora-espazio elkarbanatua, etxeoandareen begiradapean antolatua. Agian, horregatik hiltzen zen jendea bakean eta atsedean hartzeko esperantzan, bai baitzekiten berek eraiki eta gauzatutakoaren osagarri izaten jarraituko zutela geroan ere ●

"Iruditzen zait behar ez diren beharrak sortzen ditugula edozein egoeratan, edo sortu dizkigutela eta gu zepoan erori. Negozio galanta egiten da behintzat horren kontura; bati, eskelel periodikoa deitzera iristeraino"

ARGIAren Eskaintzak

Kultura merkeago erosiz, Euskal Herriko Astekaria sendotu

Aukera Berezia Zuretzat
**Bidalketa gasturik gabe
(Euskal Herrian)**
**Gure Azokan
19,85 €**
~~**Kalean
22,85 €**~~

TITULUA: *Euskal Herriko Gida.*
ARGITALETXEA: ARGIA.

GAIA: "Euskal Herriko Gida" ibilbide gida-liburu berria da. Euskal Herriak eskaintzen dituen paraje ugari bezain anitzak erakusten dizkigu. Hori guztia eta gehiago jakiteko, uda honetan gure inguruak ezagutu nahi baditugu, 400 orrialdeko liburu honetan aurkituko ditugu, ibilbidearen proposamenaz gain, herri bakoitzeko ezaugarriak eta informazio praktikoa. Hau dena argazki ederrez hornituta.

Euskal Herriko GIDA

 ARGIA: Zirkuitu ibilbidea 15, 20160 LASARTE-ORIA Tel.: 943 37 15 45 • FAXA: 943 36 10 48 / 37 34 03
e-posta: denda@argia.com • www.argia.com

ESKAERA: IZEN-DEITURAK _____

KALEA _____ ZBKIA _____ SOLAIRUA _____

HERRIA _____ TFNOA _____ POSTA KODEA _____

HERRIALDEA _____ HARPIDETZA ZENBAKIA _____

IZENBURUA	PREZIOA	ALEAK	GUZTIRA

☐ **TRANSFERENTZIA:** Euskadiko Kutxa 3035 - 0036 - 14 - 0360048647 Ondorengo datuekin batera ingresoaren agiriaren kopia bidali behar da

☐ **KONTUA:** TITULARRAREN IZEN ABIZENAK _____

N.A.F. / N.I.F. _____

KONTU KORRONTEA/LIBRETA

Entitate _____

Sukurtsala _____

K.D _____

Kontu zenbakia _____

Uztaileko

Larrun

Ba al da antzerki industriarik?

Hezkuntza: eskola ofizial baten beharra

Programazioaren kalitatea

Hizkuntzaren auzia

Autoreen eta taldeen arteko harremana

Administrazioaren jokaera: diru laguntzak, Sarea...

Etorkizuneko erronkak

Antzerkigintza profesionala: 25 urteko ibilbidea

Mahai-ingurua

■ Carlos Panera

■ Iñake Irastorza

■ Agus Perez

■ Patxo Telleria

Iritzi Artikuluak

■ Antton Luku

■ Ander Lipus

■ Lukax Dorronsoro

■ Norka Chiapuso

LARRUN hilero banatzen da
doan ARGIArekin.

